

የኢትዮጵያ ሪፐብሊክ ከሳሰብ ባለሙያዎች ስልጻና ማማሪዎች

**ስራተኞች ደንብ የስራተኞች የስራተኞች
የስራተኞች ማማሪዎች**

በፍትህ ከሳሰብ ባለሙያዎች ሲልጻና ማማሪዎች

የፍርድ በት ጥያቄ አካሂድ አመራር ማስልጻኝ ማንዋል

የማንዋል ይዘት

መግቢያ

ከፍል አንድ ስለ ጥያቄ አካሂድ በጠቅላላው

1.1 ስለ መቅላላ የሰራ አመራር አንዳንድ ነጥበች

1.2 የገዢያቄ አካሂድ አመራር ታሪክ

1.3 የፍርድ በት ስራ አመራር

1.4 የገዢያቄ አካሂድ ታሪክ አመጣጥ

ከፍል ሁሉት የፍርድ በት ስራ መለከያ

2.1 የማጣሪት አቀም

2.2 የመጨረሻ ሆነታ

ከፍል ለስተት ለተሳኔ የገዢያቄ አካሂድ አመራር የሚያስፈልግ ሆነታዎች

ከፈል አሸተ የገዢያ አመራር ካደሙ

ከፍል አምስት የእትጥና የሰነድ ስርዓት ሁኔታ የገዢያቄ አመራር ካደሙ

ከፍል ለፍስት የገዢያቄ አካሂድ አመራርን አንዳውት ተማሪው ማድረግ ይችላል

መግለጫ

በኢትዮጵያ ወሰኑ ለለፍት አስር አመታት ስደረገ በነበሩ የፌርድ በት ማሽኑም ተሆንቸውን የተያያዥ መዝግባት አበይ ታክራትን አጥቃቶ ቅድመዎ:: የእናድ ፍርድ በት የመጨረሻ ገበያ በአብተሰቦ አመኅታና ተቀባይነት ማማኑት እንዲመሆኑ መጠን ለተያያዥ በጊዜ አልባት የሚይሰጥ ፍርድ በት ይህንን አመኅታ ማማኑቱ አጠራማሪ ነው::

የዳያዥ ከተዘጋጀ በላይ መዝግባቸው በዘመኑ አለታዊ ወጪዎች አለው:: በመሰረቱ ፍርድ በቶችን ለማቅቻም ያስፈልጋው በእናድ ሁጻረተሰቦ ነዋሪዎች መካል የሚፈጻሚ ገዢቶችንና ከርከርቶችን ለመፈታት ነው:: ለለምና ይህንን በእናድ ማህበረሰቦ ወሰኑ እንዲኖር ፍርድ በቶች አይነትና ማና ይጠበቃለ:: የቆበረ የፊጥኩራሳ:: የተሻለ የሰውኩራ መብት ጥበቃና የህግ የበለይነት ሙሉ ያለ ቀልጣና ወጪዎች ፍርድ በት የሚታሰቦ አይሁንም::

ከቅርቡ አመታት ወኩህ ፍርድ በቶች በሰበአዊ መብት ጥበቃና በፊጥኩራሳ. በቻ ሲይሆን በኢትዮሚው አርፍ ያለቸው ማና ከፍተኛ እንዲሆነ እየታየ ነው:: እናድ የጊዜ አካውሃ በአግባቡ እንዲሰራ በእናድ አንር ወሰኑ በተሻለ መጠን ስራ የባለቤትነት መብትን የሚያስከበር: ነፃ ወጪዎችን የሚያስረታቸና አዲስ ሂሳብና ልጠናን ልጠናን ይዘ የመሰረት መብትን የሚያስከበር የተመሇለ የህግ ማծቀፍ ለኖር ይገባል:: ሆኖም ሁኔታ በመኖራቸው በቻ በራሳቸው ለነፃ የጊዜ አካውሃ የተመቻቻ ሁኔታን አይፈጥሩም:: ሁኔታ በአግባቡ:: ቁጥር በአግባቡ:: ተገማዎችና በተሻለ መጠን ገዢቶች በሆነ ወጪ ተግባራዊ ወጪም ተፈጻሚ ለሆነ ይገባል:: ወጪዎች የህግ የህግ የማስፈልግም አቅም በሌሎች ሁኔታ የጊዜ አካውሃ ለትስቦትም ሆነ የአካውሃ እድገት ለመጠ አይቻልም:: በሌተን አሚራካ አገልግሎት የተደረገ ተናቶች በኢትዮሚ እድገትና በጠንካራ የፍትሬ አካላት መከከል መብት ያለ ገንዘነት መኖሩን ያሳይል:: በተለይ ወለሙ የነፃ ገበያ የገዛድ ለውጭ መሰራያዎች እንዲመሆናቸው መጠን በተዋዋይ ወገኖች መከከል ማናቸውም አለመግባባት በተፈጻሚ ገበያ በአግባቡና በኢትዮ ገበያ ወሰኑ ተፈጻሚ መሆኑን መሻል አለበቸው::

የኢትዮጵያ ፊርድ በታችም ፊርድ በታች ለልማት ያለቸውን ሁሉ አቀፍ አስተዋዕለ ጥምት ወሰጥ በማስተባት ከለለው አገልግሎት የፍርድ በት ማቅረብ ተመግራው ተሞክሮች በመማር የረዳቶች ተመግራው ተመግራው ቀርቦው በመንቀሳቀስ ሌይ ይገኘለ፡፡ የፍርድ በታች ማቅረብ ተመግራው የትክረት አቅጣጭ ፊርድ በታችን ነፃ፡ ቁልጥሩ፣ ወጪታማና ተደራሽ እንዲሆነ ማረጋገጫ ነው፡፡ እነዚህን የትክረት አቅጣጭው ለያስከሰው የሚችሉ ተመግራው በተቻለ መጠን በመፈጸም በአንድ ሌይ ተግባራዊ ለይረጋገጫ ይገባለ፡፡ እንዲን የትክረት አቅጣጭ በታች ነጥለው በማውጣት ተግባራዊ የሚደረግ የማቅረብ ተመግራው የፍርድ በታችን አጠቃላይ ተቀባይነት እያስከሰውም፡፡ የለቱን አማራሪ አገልግሎት ልማድያ የሚያስከሰው የሚያስከሰው የሚያስከሰው ማግኘት ነው፡፡ ወጪታማና ቁልጥሩ የሆነ ፊርድ በት ነፃ ከልሆነ የሆነበት ተቀባይነት ማግኘት አይችልም፡፡ እንዲሆነ እንድ ፊርድ ነፃ ሆኖ ቁልጥሩና ወጪታማ ከልሆነ የሆነበት አመራቸ ማግኘቱ ያጠራጥራል፡፡ ፊርድ በታች ምንም ያህል ነገሏል ቁልጥሩና ወጪታማ በሆነ በመደበኛው ካርድ ተደራሽ ከልሆነ የሆነበት ተቀባይነት ማግኘት አይችልም፡፡

በነዚህ የትክረት አቅጣጭው ተረጋግጧው በፊዕራልና በከልል ፊርድ በታች የተለያየ የማቅረብ ተመግራው ተነድፈው ተግባራዊ የሆነ ለሆነ በመተግበርም ሌይ ይገኘለ፡፡ ከለይ ለመግለጫ እንደተሞከለው ፊርድ በታችን ቁልጥሩ ማደረግ እንዲ የማቅረብ ተመግራሙ የትክረት አቅጣጭ ነው፡፡ ፊርድ በታችን ቁልጥሩ ለማደረግ የገዢዎችን አካሂድ አመራር ማቅረብ ያስፈልጋል፡፡ የገዢዎችን አካሂድ አመራር ማቅረብ የገዢዎች አካሂድ አመራር ካሂ በፍርድ በት ያለ ጉዳዢዎችን እንዲት በቀለጠናና ወጪታማ በሆነ መንገድ መምራትና ማስከናድ እንደምንገኑል መቆጥሯሁ ይሰጣል፡፡ የፍርድ በታችን ጉዳይ አመራር በማጥናት የተስለ ስልት በመቀየስ ጉዳዢዎች በፍርድ በት የሚያስቀጥሩትን ገዢ እንዲሆነ ከፍተኛ ወጪ መቀነስ ይችላል፡፡

በኢትዮጵያ ፊርድ በታች የገዢዎች አካሂድ ተታታ የነበረ ለሆነ የተከተሉዎ ጉል ቁር አስራር ለዘዚ እንድ ምክንያት ነው፡፡ በመሆነም ቁልጥፍናን ወጪታማነትን ለማግኘት በፍርድ በታች አመራዊ የገዢዎች አካሂድ አመራርን ማስተዋዕቁ እንዲ የማቅረብ ተመግራሙ አካል ነው፡፡

ይህ የሚሰልበትና ማንዋል ፎማሪ ወረዳ ይችቃኝና ዓ/ሁግኑ ከተያያዙ አካሂድ አመራር ጋር ለማስተዋወቁ የተዘጋጀ ነው::

- የገዢያዙ አካሂድ አመራር በዚ በቀጥታ የሰራ አመራር አርፍ ተከናዙትን በፍርድ በት በለ ገዢያዙ ለይ ተግባራዊ ማድረግን የሚመለከት በመሆኑ በዚውችን በአግባቡ ለመረዳት ስለ መቅላለ የሰራ አመራር መሰረታዊ የሆነ እሳብዎችን መመሌከት የግድ ይለፈ:: በመሆኑን ክልል አንድ ከመቅላለ የሰራ አመራር ይዞስ ማሳ ወር በተያያዙ የገዢያዙ አካሂድ አመራርን መሰረታዊ ይዞስ ማሳ ያስተዋወቁቸል:: እንዲሆም ስለ ገዢያዙ አካሂድ አመራር ምንነትና ታሪክ አመጣጥ ውስ ውስ የሆነ ነጥቦችን ይነሳል::
- የተሳኔ የገዢያዙ አካሂድ አመራር እንዲኖር አስተማማኝ የሆነ የፍርድ በቶች ስራ መረጃ ያስፈልጋል:: መረጃው መኖሩ በቶ በራሳ በቆ እያደለም:: መረጃው የፍርድ በትን ስራ ለመሌከት በሚያስተኞል መሌከት ለቀርብ ይገባል:: ክፍል ሁሉት የፍርድ በት ስራን አንድሱት መመዘን እንደማቻቸል በተለይ ክፍርድ በት ገዢያዙ አካሂድ አመራርና ክፍርድ በት ማሻሻል ጥርጋቸው ወር በተያያዙ ይገልጻል::
- ክፍል ስስት ለተሳኔ የገዢያዙ አመራር መሚሌት ያለባቸውን ሁኔታዎች ለማሳየት ይሞከሶል::
- ክፍል አራት የተመረጋገኘ በሌሎች እንደቻች በተሳኔ ሁኔታ ተግባራዊ የተደረገ የፍርድ በት ገዢያዙ አካሂድ አመራር በዚውችን ተከናዙትን በዘርዝር ያስተዋወቁቸል::
- ክፍል አምስትና ስድስት እንደያቀደም ተከተለዋው የእትዮጵያ የሰነድዎች ለማስተዋወቁ ለሚያስተኞል በተለይ የሰነድዎች ሁኔታ በተለምዶ የተዘዘሩት ሆኖም ገዢያዙን ለፋጥነት የሚችሉ ድንጋጌዎችን የያዘ መሆኑን እንዲሆበት ይገልጻል::

ክፍል እንደ

የጥያቄዎች አካሂድ አመራር በጠቅላላው

የሰልጠና ክፍለ አገማና ግብ

ይህ ክፍል ከተጠቀቀው በሆነ ለልማቶች፡-

- የጥያቄዎች አካሂድ አመራር የጠቅላላ ሲሆ አመራር ቅንስ ማሳዣ አካል መሆኑን ይለያለ፡፡
- የሰራ አመራር ቅንስ ማሳዣን መግለጫ ይተነሳል፡፡
- የሰራ አመራር ተግባራትን አንድ በአንድ ይለያለ፡፡
- የጥያቄዎች አካሂድ አመራር ቅንስ ማሳዣን ይለያለ፣ ይተነሳል፡፡
- የጥያቄዎች አካሂድ አመራር ተርከዋ አመጣጥ ይለያለ፡፡

የመወያዙ ጥያቄዎች

- የፍርድ በት ጥያቄዎችን መምራት ይቻላልን? አይቻልም የሚባል ከሆነ ለምን?
- ጥያቄዎችን መምራት ማለት መንድን ነው?
- በእትረዳኝ ፍርድ በጥቃት ጥያቄዎችን መምራት የሚታወቁ ይመለከተልን?
- የጥያቄ አመራር እቅድን በማውጣት ለገድ የዚህ ማኅና መንድን ነው?

1.1 ስለ መቻላለ የሰራ አመራር እንዲያደርግ ነጥበች

በመሰረቱ የጥያቄዎች አካሂድ አመራር የጠቅላላ የሰራ አመራር (management) ቅንስ ማሳዣ ቤት የጥያቄዎች ሂደት ለይ ተግባራዊ ማቅረብ ነው፡፡ በመሆኑም የጥያቄዎች አካሂድ አመራር ልዩ

የሰራ አመራር ነው ለማለት ይችላል:: የገዳደሩ አካሃድ አመራር ላይ የሰው ምድል (human resource management)፣ የፌዴራል (financial management)፣ የጊበያ (marketing management) የመረጃ ሥራ አመራር (management information system) እና ለለም በርከት ያለ ላይ የማኑቸውን አርጋፍ እንዲለ ሁሉ በፍርድ በት ሥራውን ላይ ተግባራዊ የሚሆን ላይ የሰራ አመራር ተደርሱ ለመስፈርቶ ይችላል:: በመሆኑም አብዛኛውም የጠቅላላ የሰራ አመራር ይዞ ማስቀመጥ በለሎም የማኑቸውን አርጋፍ ተግባራዊነታቸው የነገ እንደመሆኑ በፍርድ በት ተያያዥ አካሃድ አመራር ለይም ከሞላ ነዚ ተግባራዊ ይሆናል:: በመሆኑም ይህ ግኝ መሰረታዊ የሆነ የጠቅላላ የሰራ አመራር ይዞ ማስቀመጥን እንደገኘመለከት ያስገኘደናል::

የሰራ አመራር መንገኝ ነው?

የሰራ አመራር (management):-

- የማቁድ፡ የማድረሻ፡ የመጀራትና የመቆጣጠር ተግባራትን በመፈለግም የአንድን ድርጅት ገዢ ማሳሳቢ ወይም ከፍርድ መፍረሰ ነው::
 - የአንድን ድርጅት ሲሆ መምራትና አቅጣጫ ማስያዝ ነው::
 - የአንድ የምርት ወይም አገልግሎት ሂደትን መቆጣጠር እንዲሆም ሂደቱ በቀለጠናና በተስተካክ ሁኔታ መከናወነን ማረጋገጥ ነው::
 - ካቴታል፡ ማቴሪያል፡ የሰው ምድልና የሰራ በታወችን ወጪታማ በሆነ ሁኔታ በማቀናቸት፡ በማስተባበርና በመጠቀም የተፈለጉበትን ገብ በከፍተኛ ቅጠብ ማግኘት ነው::
- በጠቅላይ ከለይ ከተዘረዘሩት ትርጉሙዋት የሰራ አመራር በእናድ ተቋም ወሰኑ በአመራር ላይ ያለ ለውጥ የተቋሙ ገብ ጥን መሆን እንዲለበት የሚውስኑበትና የተቋሙን ገብ ለማሳሳቢ የሚፈጸማቸው ተግባራት ዓይነት ለማለት ይችላል:: የሰራ መረጃዎች በተቋሙ ወሰኑ (ተቋሙ የንግድ፡ የመንግስት መ/ቤት ወይም ለለ ማናቸውም የሰው ስብሰብ ለሆነ ይችላል) ለውጥ ቅጠብና ወጪታማ በሆነ መንገድ ለንቀሳቀስ የሚችሉበትን የሰራ ሁኔታን (working environment) ይፈጸማል እንዲሆም ሁኔታው ቅጠብና ባለው እንዲሻሻል ያደርጋል::

፩፭፻፯ በታች የመንግስት ተቁማት ስሆኑ ወጪው የተቁቁሙት አለማ በእኔና አገር ወሰጥ በሚያኅና ለወች (በተፈጥሮም ሆነ በህግ የሰውነት መብት በተሰጣቸው) መከከል ለማራጫኑ አለመግባባቶች ሁኔታ መሰረት አድራሻው እልባት እንዳለበት ነው፡፡ በመሆኑም ቴርጉም በታች የፍትሬ አገልግሎት ተቁማት መሆናቸው ግልዕ ነው፡፡ ይህንን አገልግሎት ለመሰጠት የሰው ማረፊ ማቅረያዎች ለሰው ማስቀመጥ ተቁም ለይ ይውላል፡፡ ከስራ አመራር ተግባር እንዲር ቴርጉም በታች የፍትሬ አገልግሎት እንደሆት ነው መሰጠት የሚችሉት የሚለው የ፩፭፻፯ በታች ወጪ ተግባር ለማቅረብ ተቁጥሮች እልባት መሰጠት ይህንን አገልግሎት እንደሆት መሰጠት እንዲለበቸው የ፩፭፻፯ በታች ወጪ ተግባር ለማቅረብ ተቁጥሮች እልባት መሰጠት ይህንን አገልግሎት እንደሆት መሰጠት እንዲለበቸው ተከራዩት ማድረግ አለባቸው፡፡ በመሆኑም የ፩፭፻፯ በታች ሲሆ አገባበት በለው መልካ ለመራ ይገባዋል፡፡

የስራ አመራር ተግባራት በርካታ በመሆኑም ሲሆ በለ መልካ በእራት ከፍልን ልንመለከታቸው እንችለልን፡፡

እነዚህም፡-

- **ማቀድ**
- **ማይፈጸምት**
- **መቆጣጠሪ**
- **መምራት ዓይነቶች**

እነዚህ ወጪ ወጪ የስራ አመራር ተግባራት ምንም እንደን የተለያየ በመሆኑም እርስ በርካታው የተገኘ ዓይነቶች፡፡ እንዲ ተግባር ካለ ለለው ተግባር ካቶውንም ወጪታማ ለመሆኑ እያወችልም፡፡

ማቀድ

የማቀድ ተግባር ወይፈጸምት በእኔና ተቁም ወሰጥ ምን መሰረት እንዲለበት፡ መቻ እንደማሳራና በየትኛው ማስቀመጥ ለሰው እንደማቻል የማውሰንበት ነው፡፡ በለለ መልካ ለጠለዕ እቅድ የእኔና ይርቃቻ ጥሩ ምን

እንደሆነና ጥበት ከዚ ለማድረሰ ምን አይነት ስልቶችን ወይም ስትራቴጂዎችን ለከተል እንደሚገባው የሚመለዝበት ነው:: ማንኛውም ተቁም የመጨረሻውን የተቋቋመለትን ተስፊ ለማሳከት የማቅድ ስራ መሰራት ይጠበቃበታል:: ወጪታማ የሆነ እቅድ እና ተቁም በስራው ሂደት የማያጠቃቃውን ዕድሎችና ታግርችን በቀላሉ እንዲቋቋም እንዲሆም ለመጥንት በፍጥነት እንዲቀበል ያስተካክለታል:: ማቅድ አለመቻል ለመድቀት ማቅድ ነው (failing to plan is planning to fail) የሚለው ተዋይ አባበል ይህንን የማያጠቃቃው ነው:: በተለይ እቅድ ጥሩ መጠት ያለው መሳሪን እንደናስፈልግ ይረዳል::

በማንኛውም ይረዳ (በከተማው ሆነ በዘመኑ ይረዳ) ላይ የተቀመጠ የስራ መራ የማቅድ ተግባርን ይፈጸማል:: የስራ መረጃዎች በዘመኑ እቅዱትው እና ይርሱት ለከታማ እንዲሆን ምን ማድረግ እንደለበት ያስቀምጣል:: ምንም እንደን የእቅድ የትክክለት እቅዱ የተለያየ በሆነው የኩብር እና የሚመታ ምን ማድረግ እንደለበት ማስቀመጥ ነው::

እኩይያች:-

- የረጃዎች ገዢ
- የመከከለኛ ገዢ
- የእቅር ገዢ ተብሎው ለከፈል ይቻላለ:: አብዛኛውን ገዢ የእቅር ገዢ እቅድ ለእናድ አመት የሚቆየ እቅድ ለሆነ መከከለኛ ከሆነት እስከ ለስተ እመት:: የረጃዎች ገዢ እቅድ ከስተ እመት ለለይ የሚቆየ ፍቃው::

እንዲሆም እቅድ:-

- እስተራቴክኒዊ (strategic plans)
- ታክቴካል ወይም ታክታልይነት ያለው እስታዊ (tactical or operational plans) ተብሎው ለከፈል ይቻላለ::

እስተዳደሪያዊ እቅድ የአንድን ተቁጥሮ ተልዕክና እስራሩን ከመሰረቱ ለለውጥ የሚችል የረጅም ገዢ እቅድ ሲሆን ታክክለል እቅድ ከእለት ተስት ስራ ይር የተያያዘ ነው፡፡ በመሆኑም ስትራንቃኩ እቅድ የማዘጋጀት ስራ ሌጅም ገዢን የሚፈጸም ባጠቃላይ የአንድን ተቁጥሮ ተልካክ በመወሰን፡ ጥንከራ፡ ይከመት፡ ዕድሉዋና እሳሳቢ ሆነታዎች በማጥናት አርባር ግዢን በመወሰን የሚሰራ ነው፡፡ የታክክለልና የአጥራሽናል እቅድች መሸፍ የሚመጣው በእብዛዣው የስተዳደሪያኩ እቅድ ከተዘጋጀ በሂሳ ነው፡፡

ማድረግት

የስራ መረጃዎች ለአንድ ይርቃት ግዢንና እቅድችን ካስታቻ በሂሳ እነዚህ ተግባራዊ ለማድረግ ስራን ለያደራቹ ይገባል፡፡ የሚሸጋችት ተግባር የስራ ይርቃዎችንና ከፍሉዋና ይፈጥራል፡፡ በሌላ መልካም የወጪት እቅድች ወደ ስራ ወይም ተግባር የሚለውበት የሚመነዘሩበት ነው፡፡

መቆጣጠር

የስራ መረጃዎች የታችለውና በመሰረት ለይ ያለው የተጠጣሙ መሆኑን ማረጋገጥ የሚጠበቅበችው ሲሆን ይህ የቀጥጥር ወይም የከተትል ተግባር ይገባል፡፡ በመሆኑም የቀጥጥር ስራ ቅጥታ ከእቅድ ወር የተያያዘ ነው፡፡ የቀጥጥር ተግባር ስስት መሰረታዊ ተግባራትን የያዘ ነው፡፡ እነዚያ፡-

- የእራሳዎን መለከታ ስታንካርድ ወይም ይረዳ ማዘጋጀት
- □እቅድና በእራሻሻም መከከል ያለውን ልዩነት ለመለከት መረዳ መሰብሰብ
- ከእራሳዎን መለከታው በታች የሆነ ስራን ለማስተካከል የእርምት እርምጃዎችን መውሰድ ዓይነቶች፡፡

በአጭሩ የቀጥጥር ወይም የከተትል ተግባር አንድ ይርቃት ባቀድው መሰረት በትክክል እያተገኘ መሆኑም ለማረጋገጥ ይጠቃማል፡፡

መግሬት

መግሬት የጊዜ ለሆነ አለማ ስምቶን የሚትርት ክህልውት ወይም ቅሉታ ነው:: በእኔና ተቁም ወሰጥ የሚሰሩ ስራተኞች በሙሉ እናኝ ለሆነ አለማ የሚገባበት ማድረግ ከተጀለ ተቀመጥ ሲሆዎች ወጪታማና የተሰከ የመሆን ሲሆ እናል ይኖረዋል:: እናኝ መሬ በእኔና ይርሱት ወሰጥ ከስዕቅ የሚሰሩ በመሆኑና ስራውቶን ሁሉ በራሳ ለሰራ ስለማይችል በስሩ ያለ ስራተኞች እንዲሰሩት በተፈበት ስራውን በዘዴ ለያተር ይገባል:: በመሆኑም የመግሬት ተግባር ከላይ ከተመለከትናቸው ሰነት ተግባራት ሁሉ የሚገኘ ተግባር ነው:: በተለይም የሚሸፍመንትን ተግባራት እናኝነት የሚመለከት ነው::

1.2 የተዳደሪቱ አካሄድ አመራር ትርጉም

- እናኝ ጉዳይ በፍርድ በት ከተከፈተበት ወይም ከተቋሙበት ቤት እናስተም የመጨረሻውን እልባት እስከያገኑ ይረዳ እናኝ ፍርድ በት የፍትሬ አገልግሎት ስራዘንድ ለተጠቀማው እንዲሰጥ የተዳደሪቱ እናርምጃ በመቆጣጠርና በመግሬት የሚመለከቸው እናርምጃዎች የተዳደሪቱ አካሄድ ወይም ፍሰት አመራር (caseflow management) ይባላል::
- የተዳደሪቱ አካሄድ አመራር ፍርድ በቶ በተዳደሪቱ ላይ የሚያደርግት ከትትል ነው:: የተዳደሪቱ አይነት ከግምት ወሰጥ ስራጩ እናኝ ፍርድ በት ጉዳየቱ ከተከፈተበት ይሞር የመጨረሻውን እልባት እስከያገኑ ይረዳ በዝዴ በደርሃቻች ላይ የሚፈልጉ አመራር ነው::
- የተዳደሪቱ አመራር የፍርድ በት ሂደቶችንና ሂደቶችን በተገበው ሁኔታ በማቀናዣት ጉዳየቱ በእኔጠና እልባት እናክያገኑ ማድረግ ነው::
- የተዳደሪቱ አካሄድ አመራር ተከራካሪ ወገኖች ስራውን ፍርድ በቶ የሚያከናዣት ገዢ የተዳደሪቱ አመራር ነው::

ከላይ ከተዘረዘሩት ትርጉምዎች የተዳደሪቱ አካሄድ አመራር በተዳደሪቱ ሂደት ላይ የጠቀላለ የስራ አመራር ዘዴዎችንና ተግባራትን ተግባራዊ ማድረግ መሆኑን መገንዘብ ይታላል:: እንዲሁም

የጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር ከዚህ ስርዓት ሁኔታ አካሂድ የተለያ መሆኑንም ልብ ሌሎች ይገባል፡፡ በተለይ የጥ.ቃዋጥ ፍሰት አመራርን ካዋና ህነቶ (substantive laws) ወር በቀጥታ የሚያገኝው የለም፡፡

የጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር ወር የትክክለት አቅጣጫ የጊዜ ማኅቃዣዎች ነው፡፡ በተለይ የአመራር ኮዶዎች በፍርድ በታች ለማስተዋወቁ የተፈላጊበት የሚከተሉት ጥ.ቃዋጥ በፍርድ በታች የሚያስቀጥሩትን ጊዜ ለማስወገድ ነው፡፡ አቶር ጊዜ ሰንልም እንደ ጥ.ቃዋጥ ሁኔታ ተመግባሪ ጊዜ ማለያትን ነው፡፡

የጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር የጥ.ቃዋጥን አካሂድ በማቀድና እንዲሆም ከትትል በማድረግ ከተቀመጧ ሰታንዳርድ ወይም መለከያዎች ያሳነጋ እንዲሆነ አስፈላጊው የእርምት እርምጃ የሚመሰድበት ኮዶ ነው፡፡ ይኖው ተከራካሪ ወገኖችን በማትጋት የመሬት ማኅን ይጠቀቋል፡፡ በአጠቃላይ በጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር ስር የማቀድና፣ የማድረግና፣ የመቆጣጠርና የመምራትን ተግባራት እንመለከታለን፡፡

2.3 የፍርድ በታች ሲሆ አመራር (Court management)

በኢትዮጵን አገር የጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር የፍርድ በታች ሲሆ (Court manager) መራቁልኩና ወር ማለት ነው፡፡ እንዳንዳች የጥ.ቃዋጥ አካሂድ አመራር የፍርድ በታች አመራር ሲሆ ይምናና ነው ይለለ፡፡ የእንደን ፊርድ በታች የሰው ሂይል፣ የይኖንስ፣ ማተሪያል፣ ወዘተ የሚያስተባበው ይሁው መሬ ሰሆን የጥ.ቃዋጥን ሂደት መከታተልም ወርው ተግባሩ ነው፡፡ የፍርድ በታች ወር ተግባር በተከራካሪ ወገኖች መከከል ለማቀበበለቸው ጥ.ቃዋጥ እሌባት መስጠት ነው፡፡ ይህ ለህጻረተሰቦ የሚሰጠት አገልግሎት ነው፡፡ በመሆኑም ፊርድ በታች ይህን አገልግሎት በተቻለ መጠን በአቶር ጊዜ ወሰጥ በመስጠት የህጻረተሰቦን አመነታና ተቀባይነት ማማሻት እሌባቸው፡፡ ማኅናውም የሰራ አመራር ጥረቶች ቁልጥኩና ወጪታማ የሆነ አገልግሎት መስጠት ላይ ያተከራ ሰሆን ይገባዋል፡፡

2.4 የጥያቄ አካሂድ ታረክዎ አመጣጥ

የጥያቄ አካሂድ አመራር ታረክዎ ምንም አማካይ ስትሆን ካልው የናርድ በት ሲሆ አመራር መያዥ መከበር ጋር እኩ.እ.አ. በ 1970ዚ አበር በቁ ያለ ነው፡፡ ከ 20ኛው ክፍለ ኮሙን ይሞር እስከ 1970ዚ በአማካይ አገር የናርድ በቁቁ የሚሰጠው ተጨማሪው የተከራረት አቅማዊ በናርድ በት ግብኤቶች ላይ ማለትም የዳቶችን ቅጥር በመጠወቻ፡ የመዋቅር ለውጥ በማድረግ ወይም የስነ ስርዓት ሁኔታን በማሻሻል ላይ ያተከራ ነበር፡፡

ከ1970ዚ ይሞር የናርድ በት ሲሆ መረጃዎች የጥያቄን መዝተት ቅጋር ለመቆረፍ ተከራይቷውን እዲሳሰ የአመራር ካልውቻን ስልተኞን በመጠቀሙ ላይ እደረገ፡፡ በመሆኑም ከለይ ከተጠቀሰት የተለመደ የሚሰጠው ተጨማሪው ይልቁ ጉዳዮች ከተከፈተበት አንድ እልባት እስከያገኘ ያለውን ሂደት በመከታተል ላይ ያተከራ ሆኖል፡፡

እ.ኤ.አ. በ1973 ዓ.ም. የተደረገ ጥናት ዓይነት በጥያቄ እርምጃ ላይ ከትትል ለማድረግ ተነስሸነት ለናይሩ እንደማሳጋገቢ አሳይቷል፡፡ እንዲሁሆም በዘህ ጥናት ፍርድ በቁቁ የስራ አመራር መያቶች የሆነትን የናርድ በት ሲሆ መረጃዎን ለጠቀሙ እንደማሳጋገቢ በተለይ በጥያቄ ሂደት የጊዜ ለለቁ ግዴታን በመመለረት አመራር መሰጠት መቋሚ መሆኑ ተመልከቻል፡፡

እ.ኤ.ሆም እ.ኤ.አ. በ1976 ዓ.ም. በ21 የአማካይ ግዴታ በሚገኘ ፍርድ በቁቁ በተደረገ ጥናት የወንጀልም ሆነ የፋትሃብዕር ጉዳዮች ለምን እንደማዘላቸው እንድ ምክንያት መሰጠት እንደማይቻል ሆኖም ባሙና በተከራከራ ወገኖችና ዓይነት ለማድ፡ ፍለት፡ ከሚጠበቀትና በዘልማድ በተፈጻሚ ሁኔታ፡ ወዘተ ወይም በሌላ አገለለዥ የአካባቢው የአገልግሎት እኩር (local legal cultre) መሆኑን አረጋግጣል፡፡ እንድ ፍርድ በት በተለምዶ የተመለረተውን የጥያቄ ማብቀያ ጊዜ እንደ ተከከለኛ የፋትሃብዕር መሰጠ ጊዜ ይመለድዋል፡፡ ይህ ጊዜ ወዘተ መዘገበን የሚያበዘ ለሆን ይችላል፡፡ በመሆኑም አጥናቸው ጉዳዮች በናርድ በት የሚመለከትን ጊዜ ለማሰጠር የሚከተሉትን የአመራር መፍትሃዊ ምብቃችና መርሆችን አፈልግዋል፡-

- ጉዳዮችን መምራት ያለባቸው ተከራከራ ወገኖች ልይሆነ ፍርድ በት በቁ ነው፡፡

- ፊርድ በታች ገዳዣናን ለመስማት ቁጥር በሚያዘውት የሂ ገዳዣ በእርግጫነት እንደማለሙ በተከራካሪ ወገኖች ለይ የተሰሩ ስሜት ለመፍጠር መዝኑ የቀጠር አለባቸው ጥልል መንደፃ አለበቸው::
- ገዳዣ በስምምነት እንዲያልፏ ለማበረታታት ፊርድ በታ ገዳዣ ለመስማት አግኝነቱን ማሳየት አለበት::
- የዳቃቻን ተጠቃቄነት ማስተዋወቁ
- የተለያየ ስታንዳርኤልናን (የጊዜ፣ የወ-ዘዴ መዝገብ ቅኩስ፣ የቀጠር ወ.ዘ.ተ) ማስቀመጥ

የዘህ ጥናት የመጽኑና ማስቀመጥ ነበር በአማራካን አገር እ.ኤ.አ. በ1980ዚ የገዳዣ አካሂድ አመራር አደጋውች ሆነው የነበረቸው:: እ.ኤ.አ. በ1990ዚ የገዳዣ አመራር አካሂድ አደጋውች ከፍተኛ ይረዳ የደረሰበት ነበር::

የገዳዣ አካሂድ አመራር አደጋውች ቅመንጻ እንደን ቅመንጻው አማራካን አገር በመንጻ በተለያየ አገርች ለምሳሌ በኋና፣ በእንግሊዘር፣ ሆኖ፣ ጥከላቻ፣ ቅበት፣ በአው-ስትራቴጂ ተግባራዊ እያሆነ ይገኘል:: ለምሳሌ ፍጤት የአው-ሮፕን የሀገር ስርዓት የምትከተል ማረጋገጫ በትሔንጻ ከጥላ ነደል እነዚህ አደጋውች ተግባራዊ አፈጻጸለች::

ከፍል ሁለት

የፍርድ በት ስራ መለከታ

የስልጠና ከፍል አለማና ግብ

ይህ የስልጠና ከፍል ከተመናቀቁ በሆነ ለልማቶች፡-

- የፍርድ በት ስራ ለሌላ የሚችል መሆኑን ይለያለ፡፡
- የፍርድ በት መለከታዎችን ይለያለ፡፡
- የፍርድ በት የቅልጥናና መለከታዎችን ይገልጻለ፡፡ ይተነሳናለ፡፡
- መለከታዎችን በምሳሌዎች ተግባራዊ ለምጣድ ያደርጋበታል፡፡

የመውያድ ጥያቄዎች

- የፋት-ህ ስራን መለከት ይችላልን? አይችልም የሚባል ካሁን ለምን?
- መለከት ይችላል የሚባል ካሁን እንዲከተሉ መለከት ይችላል?
- የፋት-ሰ-ተ-ከሰ ባለሙያዎች የፋት-ህ ስራ ቅልጥናናን መለከት ቅል ነው፡፡ ይለለ፡፡ ይህ ለምን ይመስላለታል?
- የቅልጥናና መለከታዎች ጥንድን ፍቃው? ጥን ይካገናናል?
- የፋት-ህ ስርአቱን ፍት-ሂያዎንት፡፡ ጥሩ-ቱን መለከት ይችላልን? አይችልም ከተባለ ለምን? ይችላል ከተባለበት እንዲከተሉ?
- ለልማቶች ብሔራዊ የተዘረዘሩ ቅጽር በመውሰድ ለምጣድ ያደርጋ!

ይለ ወጪታማ የስራ መለከታ (performance standards) የተዘረዘሩ አካሄድ አመራር የተሳኔው መሆኑ አጠራጠራ ነው፡፡ ባጠቃላይ የአፈጻጸም መለከታዎች ተከከለኛና ወጪታማ የፍርድ በት ማሻሻያና የተዘረዘሩ አመራር ተመግሬዎችን ለመንደረና ተግባራዊ ለማድረግ ይጠቀማለ፡፡ በመሆኑም ወኩ ወኩ የሚባለ የፍርድ በት ስራ መለከታዎችን ለመመሳከት እንቃቀራለን፡፡ ከዚህ በታች

የጥንት ስለከታተል የሚገኘው በፊርማ እንደሆነ የሚመለከት ይችላል፡፡

ወደ ከርክር መለከታቸው ገዢ ከመግባታቸን በፊት በቅልጥፍናና በፍትሃዋነት መከከል ለያነት ልኅድርን ይገባል፡፡ ቁልጥፍናና በቅጥር መለከት የሚችል ስሜን ቅትህ ገን ከጥራት ጋር የተደረሱ በመሆኑ ለመለከት አስተኛው ነው፡፡ በመሆኑም ተከራካሪቸን በቀሳጭ መለከት በማቻለው ቁልጥፍና ላይ ይሆናል፡፡ እዘዚሁ መዝኑት የለለበት ጥራትን መለከት አይቻልም ማለት አይደለም፡፡ ጥራትን የተጠቀማቸውን የእርግታ መጠን በመግምገም መለከት የሚችልበት አስራር አሉ፡፡ በተለይ የአማርካን አገር ፍርድ በቶች ተግባራዊ ያደረገት በአማርካን የጠብቆች ማህበ (American Bar Association) የተካደፈው የፍርድ በቶች ሲሆ አፈፀሙም መለከታ (Trial Court Performance Standard) ክፍል ጋር ተያይዞ ለመቀበ ይችላል፡፡ ይህ መለከታ በዛት ያለው የፍርድ በት አገልግሎት ማዕዘኝትን የሚፈልጉትን ስሜን ከነዚህ ወሰኔ ቁልጥፍና እንዲ መመዘኛነው፡፡ በተለይ በዘመኩ መለከታ የፍርድ በቶች የህግ በቋት፡ የወሰኔ ጥራት፡ የባለጋዎች መስተንጻድ ጥራት፡ የቋሉት ሂደት ግልፋነት፡ ቁልጊዜ፡ ወዘተ ደንመግጣል፡፡

ምንም አንድን የተሚለ ስቻው ለማስታት ባይከፍልናም የሚከተሉት የፌርድ በታችን ቁልጥፍናንና የሰራውና ለመለካት እንዱቀምባቸዋል፡-

- በእመት የተከራቸ መዝገበዎች በዚት
 - በእመት የተውሰነት ወይም የተዘገበ መዝገበዎች በዚት
 - እመቱ ለጠቅላይ የነበሩ መዝገበዎች
 - የመግለጫ አቀፍ
 - የመጨረሻዎች ሆነታ
 - ጉዳዮች በእኔን ፍርድ በት ያስቀመጥ አማካይ ገዢ
 - የደምዎች ቁጥር ከሁዝብ በዚት አንፃር
 - የመዝገበዎች ቁጥር ከደምዎች በዚት አንፃር
 - የተውሰነት መዝገበዎች ከደምዎች ቁጥር አንፃር

- የኢትዮጵያ ይቅ አመታዊ የመዝገብ መና
- የኢትዮጵያ ገዢ መጠ.
- የቀጣር በዘት፣ ወ.ዘ.ተ.

ከላይ የተዘረዘሩት መለከታዎች የፍርድ በቶትን ቅልጥናና ካሳ ስራ የሚያሳይ ፍቃድ:: በአመት የተከፈቱ መዝገበት በዘት የፍርድ በቶትን አገልግሎት ፍለት የሚያሳይ ነው:: ፍርድ በቱ ይህንን ፍለት ማርካት የሚችል ለመሆኑ አመቱ ለጠበደድ ካቁኑ መዝገበት በዘት መረዳት ይችላል::
ከነፌሬ መለከታዎች ወሰኔ ወና ወና የተባለትን ቅልጠዎችን በመጠቀም ለመመልከት እንዲከተሉ::

2.1 የማጠራት አቅም

የማጠራት አቅም በእኔድ በተወስነ ገዢ በፍርድ በት የተወስነ ገዢ በዚያወጥ ተከራክር በዚያወጥ የሚያገኘበት መለከታ ነው:: በንድፏ ሂሳብ ደረጃ ይህ የተወስነው ገዢ ካኔድ ቅን አስከ በዘት አመት ለመን ይችላል:: ሆኖም የተለመደው ገዢ እኔድ አመት ነው:: ይህ መለከታ የኢትዮጵያ ፍርድ በት ቅልጥናና በአመካይ የሚያሳይ ነው::

ለምሳሌ:-

ለንጠረሻ እኔድ ለፍርድ በት የቀረበ አዲስ ገዢ ተያያዙ በዘት

በኢትዮጵያ አቅማዎች (፩.፻፻)	የፍትሃ ጊዜ ደንብ	የሰራ ክርክር ደንብ	የፍትሃበት መጀመሪያ ደረጃ	ወንጀል	አጠቃላይ ገዢ
1991	1095	230	621	2324	4270
1992	2107	468	298	2534	5407
1993	2827	941	292	1925	5985
1994	2219	977	293	1819	5308
1995	3321	1417	323	4575	9636

ሰንጠረዥ ሁ-ለት የተወስኑ ጉዳዮች በዘመ

በኢትዮጵያ አቀፍበር (ዓ.ም)	የፍትሃ በፌርማ ይግባኝ	የሰራ ክርክር ይግባኝ	የፍትሃበር መጀመሪያ ይረዳ	ውንጀል	አጠቃላይ የተወስኑ ገዳዮች
1991	954	355	176	1460	2945
1992	933	187	345	1506	2971
1993	2590	712	293	2110	5705
1994	2166	912	294	2008	5380
1995	3425	1289	200	2091	7005

በ1991:-

አዲስ የቀረበ አጠቃላይ ጉዳዮች 4270

አጠቃላይ የተወስኑ ጉዳዮች 2945

የሚጠረ-ት አቅም አጠቃላይ የተወስኑ መዝገበዎችን አዲስ ለቀረበ አጠቃላይ መዝገበዎች ማኅጣዬ ስ.ሆን
በዘመ ፩፻፪፮/፪፲፭/፲፯፪፮ ማኅጣዬ ይሆናል:: በመሆነዚ ፍርድ በፋ 1325 መዝገበዎችን ለቀጥሮ አመት
ያስተካከለ መሆኑን መገኘዎችን ይታረፈ:: ይህ በስለ-ት ስ.ቁመጥ 0.689 ስ.ሆን በሙሉ ያለውን 68.9 ሆኖ
እናገኛዋል:: በመሆነዚ የፍርድ በፋ የሚጠረ-ት አቅም 68.9 በሙሉ ነው:: ይህም የፍርድ በፋ
ምርጫ-ማኑት አመርቁ አለመሆነን ያሳያል::

በ1994:-

አጠቃላይ የቀረበ አዲስ ጉዳዮች 5308

አጠቃላይ የተወስኑ መዝገበዎች 5380

በዚህ ገዢ የተወሰኑ መዝግቦች በ 72 ጥያያቄ ይበልጣል፡፡ ከዚህ መረዳት የሚታስቀው ፍርድ በቱ ለቀባሪ አመት ተጨማሪ መዝግቦችን አለማስተላለፍን ይፈቀኝበት በእመቱ መሸመራም ላይ ካነበሩት መዝግቦች 72ቁን መቀነስና ያሳያል፡፡ ስለቱን በሙያና ስናስቀምጫው 100 በሙያ ሆኖ አኔጋጀዋል፡፡ 100 በሙያ የሚጠራት አቅም ውጤት ፍርድ በቱ የመዝገብ በዘመኑ አየጠመራ አለመግምጥና ያሳያል፡፡ የለሎችም አመቶች የሚጠራት አቅም በተመሳሳይ ለሰላ ይቻላል፡፡ እንደ መታወቂ ያለበት ነጥብ የሚጠራት አቅም በእያንዳንዱ ምድብ ቅሉ ለሰራ መቻሉ ነው፡፡ ስለቱ የፍርድ በትን አጠቃላይ መዝገብ በሙያዎች በቻ የሚሰራ ከዚና የእያንዳንዱን ቅሉ የሰራ እንቅስቃሴ የሚያሳይ በሙያዎች መጠሪዎች ላይ የሞኑንናው ውጤት የተሳሳተ መረጃ የመስጠት አዘማማች ይኖረዋል፡፡ በሙያዎች እኩህ ላይ ታንቃቂ ማድረግ ይጠቀማል፡፡

የሚጠራት አቅም ምን ይነጋሩናል?

- እንደ ቁልጥሩ የሚባሌ ፍርድ በት ለቀባሪ አመት የፍርድ ጥያያቄን አየጠመራ የሚያረዳ ለዚህ ይገባዋል፡፡ ተመራዋይ የሚጠራት አቅም 100 በሙያ ሲዚህ ይህም ፍርድ በቱ ለቀባሪ አመት መዝገብ አለማስተላለፍን ያሳያል፡፡ የዚና ሆኖ ጥቂት መዝግቦች ለቀባሪ አመት መተላለፍቸው የሚያቀር ስለሚሆን በአለም አቀፍ ይረዳ ተቀባይነት ያለው የሚጠራት አቅም መጠን 89 በሙያ ነው፡፡
- የእንዲያ ፍርድ በት የወዘኑ መዝገብ ቅጂው መረዳት የሞኑንናው የተከታታይ አመት የሚጠራት አቅምን በሙመልከት ነው፡፡ የሚጠራት አቅም ጉልዥ የዚና ሲዬል ይሰጣናል፡፡ በሙያዎች የወዘኑ መዝግቦችን ለመቀነስ በሚገኘው ተጨማሪው ላይ መለከያው ከፍተኛ ማና ይጠቀዋል፡፡
- እንዲያ ገዢ የሚጠራት አቅም ከ 100 በላይ ይመዘግበል፡፡ ይህ የጠናናው በተመሳሳይ ሆኖታ በሙጥሪ ሆኖታ ላይ ያለ ፍርድ በት ምልከት ለዚህ ይቻላል፡፡ በእንዲ መልካ ፍርድ በቱ በዘመኑ ያለው ውዘኑ መዝገብ ያለው መሆኑን ያሳያል፡፡ ስለሳ በከል ፍርድ በቱ ውዘኑ ለመቀነስ ጥረት እያደረገ መሆኑንም ያሳያል፡፡

1.2 የመጨረሻነት ሁኔታ

የመጨረሻነት ሁኔታ በአንድ በተወስነ ገዢ ውስጥ ለአንድ ቅርጫ በት የቀረበትን አጠቃላይ ገዢ አጠቃላይ ለተወስነ ገዢ የሚያሳይበት መለከታዊ ነው:: ይህ መለከታዊ ገዢ በፍርድ በት የሚፈጸማቸውን አማካይ ገዢ ያሳያል:: በመሆኑም እንደ መጨረሻነት ሁኔታ ይህም መለከታዊ ትክክለኛውን የገዢ ዕድሜ ስራውን ሰላ አማካይ ዕድሜያቸው ይገኘኝል::

ምሳሌ:-

ሰንጠረዥ ሲስት የሚጠረቷና የመጨረሻነት ሁኔታ

የገዢ ዕድሜ	ከ 1994 አዲስ	አጠቃላይ ገዢ	አጠቃላይ የገዢ	የተወስነ ሌ1995	የተሰጠው የገዢ አቅም	የሚጠረቷት የመጨረሻነት ሁኔታ
፩.ት.ሣብሔር	4600	3644	8244	3625	4665	99.5
መንግሥት	6633	4575	11208	2091	9114	45.7
ሰራተኞች	891	1417	2308	1289	1018	90.97
አጠቃላይ	12124	9636	21960	7005	14797	72.7
						3.13

የመጨረሻነት ሁኔታ ሰላት የሚሰራው ሲስት መረጃዎችን ጉንዘቡ ውስጥ በማስገባት ነው:: እነዚህ:: አዲስ የተከለቱ መዝግቦች በዘመና ከምና የተለለሩ መዝግቦች በዘመና ውስጥ ያገኘ መዝግቦች በዘመና የቻዎች:::

ለምሳሌ:-

በ1995

አዲስ የቀረበ መዝግቦች	9636
ከ1994 የተለለው መዝግቦች	12124
አጠቃላይ ለፍርድ በተ የቀረበ መዝግቦች	21960
የተወስነ መዝግቦች	7005

የመጠናነት አቅምን ስሌት ለመስራት 21960ን ከ7005 ወር ክፍኑዋል-ለን፡፡ በመሆኑም ካዘሁ ጥሳለ
ለፍርድ በቱ የቀረበ አጠቃላይ መዝግበት ለተወሰነ መዝግበት ለንፃዴር በጥም አነስተኛ ሆኖ ክፍኑ
ዋለ፡፡ በስለት ስ.ቁመጥ 21124ን ላ 7005 ማከፈል ሲሆን የሚገኘው ወጪት 3.13 ነው፡፡
ይህንን ወጪት ለመተርካም መስራታዊ የሆነ መነሻ ምሳሽ ያሳይቻል፡፡ እነዚህ፡-

- ለፍርድ በቱ የቀረበ አጠቃላይ ጉዳዮች ፍርድ በቱ ከወሰናቸው መዝግበት ወር ክከል ሆኖው
ስተኛ ፍርድ በቱ አመቱ ለያልቁ ብንግዢ መዝግበ አለበቁረም ማለት ነው፡፡ በመሆኑም
የመጠናነት ሁኔታ 1 በማሆንበት ገዢ ጉዳዮች በሙሉ በዘመኑ አመት አልቀዋል ማለት ነው፡፡
- የመጠናነት ሁኔታን ክክና ቅን ደምር ለበርካታ አመታት መለከት የሚችል በሆናው
የተለመደው የገዢ መለከያ ክና አመት ነው፡፡

ከላይ በቀረበው ጥሳለ የተገኘው ወጪት 3.11 ሲሆን ይህም ጉዳዮች በአማካይ ከሰነት አመት በለይ
እንዲማውስቀል ይገኙል፡፡

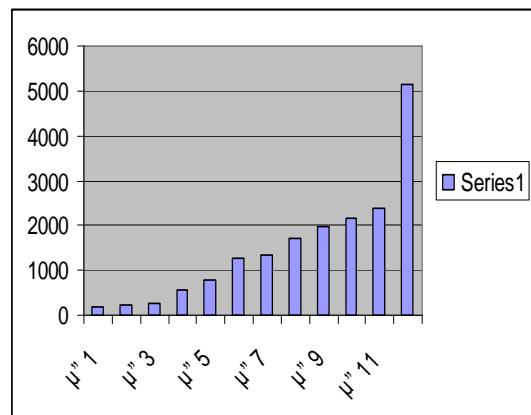
የፍርድ በት የመጠናነት ሁኔታ ክፍርድ በት የማጠራት አቅም ወር ተጠምር ክና ፍርድ በት
ቀልጣኑ መሆኑን ወይም አለመሆኑን ለመገምገም ይረዳል፡፡ በመሆኑም ክና ቀልጣኑ የሚባል
ፍርድ በት የማጠራት አቅሙ ላ 100 የቀረበና የመጠናነት ሁኔታው ለአንድ የቀረበ ለሆን ይገባል፡፡

የገዳዮች ቁጥር ክፍቶች በዘት (filed cases per judge)

በፍርድ በቶች ያለ ጉዳዮችን በዘት ክፍቶች ቁጥር ወር በማንዋዴር የፍርድ በቶችን የስራ
ወና መመሌከት ይችላል፡፡ ለምሳሌ በአንድ ዘን ፍርድ በት ያለውን የመዘግበት በዘት ለአንድ ይኩ
በአማካይ በማስለት ማንዋዴር መቋሚ መረጃ ለሆን ይችላል፡፡

ምሳሌ:-በአማካይ በአመት ለእንደ ዓይነ የሚደረሰው መዝገብ በዛት

ክን	አማካይ
ፍርድ	የመዝገብ
ቦታ	በዘመን
II 1	175
II 2	226
II 3	277
II 4	558
II 5	777
II 6	1282
II 7	1352
II 8	1728
II 9	1988
II 10	2157
II 11	2385
II 12	5161

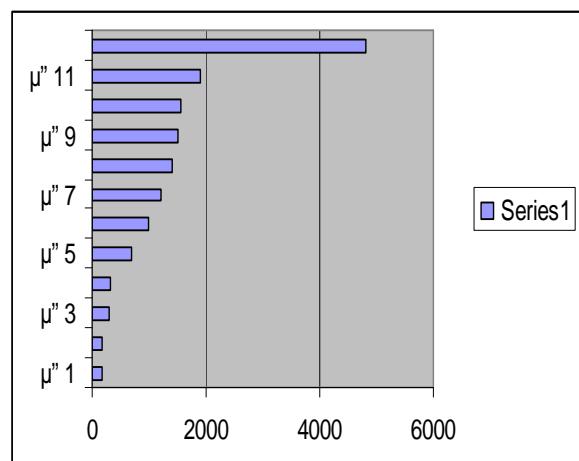

እልባት የገኘ ገዳዎች ቁጥር ለእና (resolved cases per jude)

በእንደ ፍርድ እልባት የገኘ ገዳዎችን በዛት ከፍተኛ ቁጥር የጂዢነዱ እንዲሆዣ
የሚገኘውን ቁጥር ከፊለው ፍርድ በቅርቡ የጂዢነዱ እንዲሆዣ የፍርድ በቅርቡ
ቁልጥናና መረዳት ይችላል::

ምሳሌ:-በአማካይ በአመት የእንደ ዓይነ የውስኬ በዛት

ክን	አማካይ
ፍርድ	የውስኬ
ቦታ	በዘመን
II 1	168
II 2	178
II 3	305
II 4	331
II 5	693
II 6	986
II 7	1203
II 8	1408
II 9	1512
II 10	1555
II 11	1909
II 12	4809

ክፍል ሪሳት

ለተሳካ የገዳዢ አካሄድ አመራር የሚያስፈልጉ ሆነታዎች

የሰልጠና ክፍል አለማና ጥብ

ይህ ክፍል ከተጠናቀው በሂሳት ስልጣች፡-

- ለተሳካ የገዳዢ አካሄድ አመራር አስፈላጊ የሆነ ሆነታዎችን አንድ
በአንድ ይዘረጋገል::
- የፍርድ በቱ አመራር ቁርጓሜዎች ወደፊት መሆኑን ይለያሉ::
- የግምት ተነሳሽነት አስፈላጊ መሆኑን ያግኙሉ::
- የፍትሬ አካላት (የግምት፣ ዓቃቤያን ህግ፣ ፖስታ፣ መብት፣ ወዘተ)
የጋራ ሲሱም አስፈላጊ መሆኑን ይለያሉ::

የገዳዢ አካሄድ አመራር አዲስ የአስራር ካይ ስራ ስራ ሆኖ መካከውም በፊት
የነበረው አስራር ገዳዢ በተጠቀው ፍጥነት እንዲያመሰቡ እንቅኩት ሆኖ የሚፈል የሚል ነው::
በመሆኑም ይህ በፍርድ በቶች አካባቢ ተልቅ ለውጥን የሚመለከት ነው:: በተሰረ
የሰትራትዎች ለውጥ የምንለው ነው::

በመሆኑም የሚከተሉት ለተሳካ የገዳዢ አካሄድ አመራር አስፈላጊ
የሰራ አመራር አቅምት (elements) ዓይነቶ::

- አመራር
- ለጋራ ሲሱም ተነሳሽነትና ቁርጓሜ
- የመረጃ ለውጥ
- የመማሪና የሚከተማር መንፈስ

አመራር

በአማራርና አገር በተያያዥ አካሄድ ላይ የተደረገ ጥናቸው አመራር ተመግሬሙ የተሰነ
ኩንዲሁምን ከሚያደረገ ውጤ ገብኤቶች ወሰኖች አንዳ አንዲሁን ያሳያለ:: መሬ
በጥመግሬሙ ተስታፊ የሆነ ወገኖችን በማንሳሳት አስተዋዕክ አንዲያደርግ
የሚያደርግን ነው:: አንዳ መሬ::

- የአስራር ለውጥ ስራዎችን አንዳቸው ለያዥልል አንዳማቸል የታየውን ሪሳይ
በተጠቀሙ ሆነታ ይገልጻል::
- እያንዳንዱ ለውጥ በጥመግሬሙ አንዳቸው ተጠቁማለሁ መሆን አንዳማቸል ያሳያለ::
- በጥመግሬሙ አፈፃፀም የተደረሰባቸውን ደረጃዎች በየጊዜው በመግለፅ አንዲሁም
የተስለ ወጪት ለሰመዘንበ ተጠቀሙን አውቅና በመስጠት ለጥመግሬሙ ያለውን
ቀጣይ ቁርጓሽነትና ተነስሟነት ያሳያለ::

አመራር በአንዳ ፍርድ በትኩ ማረጋገጫ የከልል ፍርድ በትኩ መሬ:: በቻለትኩ መሬ:: በስብሰብ
ዶቃር ወይም በይኩ ለሰራ ይቻላል::

የቆጥቶች ተነስሟነትና ቁርጓሽነት

ለተያያዥ አካሄድ አመራር ተመግሬም መሳካት ያልተቻረጋል ጠንካሬ የቆጥቶች
ቁርጓሽነትና ተነስሟነት መሠረት ነው:: የተያያዥ አካሄድ ለልተቻረጋል በአጠቃላይ ተግባራዊ
የሚያደርግው ደቃም በመሆነ አጠቃላይ ደንብ በጥመግሬሙ መቀሚች ላይ አጥነት ለኋይ
ይገባል::

የፍርድ በትኩ ለራተኞች ተስተራ

ለተያያዥ ሂደት ወሰኖች ተስተራ ያላቸው ደቃም በቻ አይደለም:: ከደቃም ወጪ ያለ
የፍርድ በትኩ ለራተኞች አንዲሁም መሠረት ምሳኔ ይጠበቃለሁ:: በመሆነም

የነበር ተነስሸነትና ተሳትራዊ ለአንድ የተሰከ
የግምገማ አካሄድ አመራር አስፈላጊና ወሰኑ ነው::

በፍርድ በት ጥያቄ ተሳትራዊ ያለቸው መገዢና ድጋፍ

የፍትህ አገልግሎት የብዴር መገዢናን ተሳትራዊ የሚመለከት ነው:: በወንጀል የፍትህ
ሰርአት በቅበደ ሆኖ፣ መብቻ፣ ሆኖታል፡ ሂሳብ፣ ማረሚያ ቤቶችና ለሎች አካላት
ይሰጣል:: በፍትሃሣሥርም ያለው ሁኔታ ከወንጀል የተለየ አይደለም:: በመሆኑም የተሰከ
የግምገማ አመራር እንዲኖር የነበር አካላት ተሳትራዊ ወሰኑ ነው:: ይለ እነሰ
ቀርጋዎችና ተነስሸነት ተጨማሪው ይሳካል ለማለት የሰጥገራል::

የመረጃ ለውጭ

የግምገማ አካሄድ አመራር ተጨማሪው የተሰከ እንዲሁም በተሳታፊዎች መከከል የመረጃ
ለውጭ መረጃ ለዘረւ ይገባል:: በይቶችና በፍርድ በት ምለዎች፣ በይቶችና በድጋፍ
ሰጭ ሲሆተዋች፣ በፍርድ በትና በለሎች ተቋማት መከከል የመረጃ ለውጭ ለኖር
ይገባል:: መቋልል ባለ መልክ የመረጃ ለውጭ መረጃ ለኖር ይገባል:: ይቶችና ድጋፍ
ሰጭ ሲሆተዋች ባለ ተጨማሪና ባለ እርምጃዎች በቋ መረጃ ለኖሩ ተቋማት ይገባል::

የመማማር መንፈስ

የግምገማ አካሄድ አመራር ለፍርድ በቶች አይሰ የእስራር አይበና ይንሰ ማሰብ ነው::
የቶችና ድጋፍ ሰጭ ሲሆተዋች እንዲሁም ከፍርድ በት ወር የሚሰሩ ለሎች ተቋማት
ብለ ተጨማሪው አስፈላጊነት፣ ውና ውና መርሆዎችና ካነሰ የጊዜ እንደማጠበቅ
ብልጠና ለሰጥ ይገባል::

ከፍል አራት

የጥቅም አካሄድ አመራር ዘዴዎች

የሰለጠና ከፍል አለማና ጥብ

ይህ ከፍል ከተጠናቀው በሆነ ስልጣች፡-

- የጥቅም አመራር ዘዴዎችን አንድ በአንድ ይዘረዘሩል፡፡
- በጥቅም አመራር አንዳውት ተግባራዊ እንዲሚደረገ ይለያል፡፡
- ለጥቅም የጊዜ ገዢ ማስቀመጥ አስፈላጊነትን ይገልጻል፡፡
- በጥቅም ቅድሞ በለው መግባት አስፈላጊነትን ይገልጻል፡፡
- ጉዳቶችን ለያደው መምራት አስፈላጊነትን ይገልጻል፡፡
- ፍይይ ያለው የቅድመ ክስ መስማት ሂደትና ተጨማሪነት ያለው ቅድመ ክስ መስማት ለሌደ እንዳውት መኖር እንዲሚችል ይገልጻል፡፡
- ተንካሬና ለጀመን የሚችል የክስ መስማያ ቅን እንዳውት ተግባራዊ ማድረግ እንዲሚችል ይገልጻል፡፡
- የክስ መስማት ሂደትን መምራት አስፈላጊነት ይገልጻል፡፡
- ጉዳቶች ከተወሰነ በፊት ያለውን ሂደት መምራት አስፈላጊነት ይገልጻል፡፡

የመወያዥ ተያቄዎች

- ለገዳደሩት የኩሉ ገዢበት ማስቀመጥ ይችላልን? አይችልም የሚባል በሆነ ለምን?
- ለገዳደሩት የኩሉ ገዢበት ማስቀመጥ ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- ለቅድ የገዳደሩ ገዢበት ማስቀመጥ ወይም የገዳደሩ ማና ወሰን ማብቃት ከድኙነት ነገነት በርሃን የሚጣረሰ ነው የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- ገዳደሩን ለያደቻ የመምራት ተቀኂቹታዎች ምንድን ስቶች?
- ገዳደሩን በየትቻቻ መሰራርቻቻ ለያደቻ መምራት ይችላል?
- በገዳደሩ ቅድመ በለመ መግባት ማለት ምንድን ነው?
- በከሰኑ መግባት አመራር ፍርድ ቤት መራ መሆን አለበት ሰባል ምን ማለት ነው የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- በገዳደሩ ቅድመ በለመ በመግባት የሚገኘው ተቀኂቹ የገዳደሩ መጠን እንደሆት መወሰን ይችላል የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- በከሰኑ መሰማትና በመግባት መከከል ያለው ለተነት ምንድን የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?
- የመግባት ሂደትን መምራት ለግዢ ያስፈልጋል የአንድ ድኝነት ወይም ቅልጻትን የገዳደሩ ማና ለመወሰን ግምት ወሰጥ መግባት ያለባቸው ሁኔታዎች ምንድን ስቶች?

Դ.Ք.Դ. ՔՊ.ՔԸՆԴ ՔՀԱ ԴՀՈ ՄՊՆՓՄԴ

የጥ-ቆየ-ች አካሄድ እስራር አንዳ አለማ ጉ-ቆየ-ች የመጠረሻ እልባት የሚያገኘበትን የጤዬ
ገደብ ማስቀመጥ ነው:: ስለሆነም ጉ-ቆየ-ች በፍርድ በት የሚያስቀጥሩትን ገዢ መለከት
ይገባል:: በመሆኑም ፍርድ በቶች የጤዬ ገደብ ለመስቀመጥ እንዲሁም የጤዬ ገደብ
መሚለት አለመሚለቱ ቁጥጥር ለመደርግ ይገባል:: ለተ-ቆየ-ች የሚቀመጥ የጤዬ ገደቦች
በጥናት ገዢ የተመሰረቱ መሆኑ አለበት:: የጤዬ ገደብ በሚሰራበት ገዢ ምን ቤታዊ በሆነ
መካና መሆኑ ያለበት የፍርድ በት ተጠቃሚው ህጻረተሰበ ፍላጊት ነው:: ፍርድ
በቶች አገልግሎት የሚሰጠት ለሁበረተሰበ እንደመሆኑ መጠን አገልግሎቱ መሰጠት
ያለበት የተገልጻዋን ፍላጊት መሰረት ባይደን አስራር መሆኑ አለበት:: በመሆኑም የጤዬ
ገደቦች ከመቀመጥቸው ወይም ከመቀረጥቸው በፊት የተጠቃሚው ፍላጊት ለሆተኛ
ይገባል:: ተጠቃሚው ፍትህ ተሰጠ የሚለው አንድ ጉዳይ በምን የህል ገዢ እልባት
በደንኛ ነው የሚለው ጥናት ለፈጸማበት ይገባል::

ԱՍԼԻՒՔ ԶՀՅԱԳ ՎԵՃ ԱԵ ՔՂՈՎՆ ՔՂՈՎ ԿԵԸ ՔԲԵՐԴՅՈՒՑ ՄՅԱԿ ԱԼՈՒ ԱԳՐԻՄ
ԱՇ-Խ ԿՐԻ ՔՄԻ ԿՈՒՔՆ ԼՂՄՊԳՊ ՅԵՊՎՃ ՔԴԱՓՄՎՃ ՎԴԱՀԵ ԱՖ
ՄՈՒՀԵԴ ԱՄՊՀԱԴ ՔՄՊՎՃ ՔԴԱ ԴԵԱ ԴԿԱՎՎ ԼՀԵԴ ՔՄՊԵՒՃ ԻՄՈՒՆ
ՔՂՃ ԴՈՒԿՆ ԱՄՆ ՅԵՒՆՃ ԱՄՄԻԴՅՈՒՆ ՔԴԱՓՄՎՃ ՎԴԱՀԵ ՔԲԵՃ ԱԲԻԴ
ԿՈՒ ՄՊՄՎՃ ՔԴԱՓՄՎՃ ՎԴԱՀԵ ԱԲԵՃ ԱԲԵՃ ԱԲԵՃ ԱԲԵՃ ԱԲԵՃ

ԸՆԳՐԻ՞Դ ԲՀԱԽ ՂՅՈ ՄՊՈՔԴ ԱՒ ՄՓԹԿԴ ՀՂՓ:: ՀՀ ՀԳԴԵՎՆ ԱՄՊԹՈՒ:-

መመልከት የተለመደ ነው:: ፍርድ በቱ የዋሳትና ማመልከቶ ስፈርጊለት
ከለሎች ጉዳዮች በተለየ መልከ አበቱታዎ ተኩጥና ለአቅብ ህግ እንዲደርሰ፡
ፖስ በተኩጻነ ሁኔታ አመልካችን እንዲያቀርብዎ ከፍተኛ ጥረት ያደረጋል፡፡
ዓቃቤ ህግም በበከራ ጥረሰን በስልክም ሆነ በለላ ገዢ በማይጠቀምበት የመገኘና
ዘዴ ጥረሰ የምርመራ መዝግበን እንዲልከለት አድርን የጊዜ ገዢ
ሳይድር አስያየት ለመስጠት ይሞከራል፡፡ ፍርድ በቱ ዓቃቤ ህግ መልሰን
በገዢው እንዲሰጥ ቁጥጥር ያደረጋል፡፡ የንግም እንደን በተመሬን ገዢ የጊዜ ገዢ
መለ በመለ ባይማረም በተቋሉ መጠን ከለሎች ጉዳዮች በጣም በፈጻነ ሁኔታ
ይሰራል፡፡ በመሆነም ለተያያዥ የጊዜ ገዢ ማስቀመጥ ተሳታፊዎችን
ከማትጋት አሁን የሚጠወቂው ማኅና ከፍተኛ ነው::

- የጊዜ ገዢ በመልከያነት ያገለግል---የፍተሱ ስርአቱ ወይም የፍርድ
በቋቻ አለማ ጉዳዮችን በተቋሉ መጠን በከፍር ገዢ ወሰኑ መመሰን ለሆነ
ይችላል፡፡ ይህንም ለማይረጋገጥ የተለያየ እርምጃዎችን ወሰኖው ለሆነ ይችላል፡፡
በተለይ የፍርድ በት ምስት (የሰው አይደለ፣ የገዢበና ለለዕችም ምስቶች) ተመድቦ
ለሆነ ይችላል፡፡ የናልባት ጉዳዮችን ለማቅጫን በዘት ያለቸው
ይኖሩ ተሻሙዎ ተመድቦዎ ለሆነ ይችላል፡፡ በመሆነም ፍርድ በቱ
የቆድዎና በዘሆም ተረጋም ያደረገው እንቅስቃሴ (በዘት ያለቸው ያኖሩ መስማቻዎ)
የተሰኑ ወጪት ያስተኞ መሆኑን ወይም አለመሆኑን ለማወቅ መለከት አለበት፡፡
ለዘሆም መለከያ ማስቀመጥ ይጠበቅበታል፡፡ በመሆነም እንደ ፍርድ በት ልማት
የሆነ ያኝነት ይሰጣል የሚጠወቂ የናልባት ጉዳዮችን በመለ
በእንደ አመት ወሰኑ እልባት ይሰጥ እንደሆነ ነው ተብሎ የሚገመት ከሆነ
ለገዳዮች የእንደ አመት ለፈመጥ ይጠብል፡፡ በመሆነም ይህ ገዢ ለፍርድ በቱ
እንደ መለከያ ለያገለግል ይችላል፡፡

- ለስራ አመራር መቀሚያ ያኝለዋል--- የጊዜ ገደቦች በፍርድ በት አመራር ላይ
የሰ ለማቻች የጊዜ ገደቦች ለማሚያለት አስፈላጊውን ኮርክር የስራ አመራር ሲሆ
እንዲዘረዝ እና መካከል ያገለግለታቸዋል:: ለምሳሌ በአንድ ፍርድ በት የሚቀርብ
የወንጀል ገዳቦች በአንድ አመት ወሰኑ ሁሉም የነበረ ስርዓት ሂደቶች አልቀው¹
እልባት ማማገኘት አለባቸው የሚል የጊዜ ገደብ በቀመጥ የፍርድ በቱ አመራር
ይህንን የጊዜ ገደብ ለማሚያለት ምን ሁኔታዎች መማሚያለት እንዲለባቸው
ክርክር ዕቅድ እንዲያስቀምጭ፡ ተጨማሪ ሂደት
እንዲመድቦና አያዲስ አስራርቸን እንዲነድሩ ያደርጋቸዋል::
 - የመረጃ ስርዓት--- ለተያያዙ የጊዜ ገደብ ማስቀመጥ በፍርድ በቶች ወጪታማ
የሁነ የመረጃ ስርዓት እንዲዘረዘሩ ያደርጋል:: ፍርድ በቶችና ይቶችና ሲለ ገዳቦች
እርምጃና ሂደት በቃ መረጃ ካላገኘ የተያያዙን የጊዜ ገደብ ለማሳካት አስቻቸ
ሁኔታ ይጋለዋቸዋል:: ይለ መረጃ የጊዜ ገደቦችን ተማሪው ማድረግ
በጣም አስቻቸ ነው:: በመሆኑም የጊዜ ገደብ በተለይ የከምተውታር መረጃ
እንዲዘረዘሩ ያበረታቸል::
- ለተያያዙ የጊዜ ገደብ ሲስራ ገዳቦች የመጨረሻ እልባት የሚያገኘበትን የጊዜ ገደብ
በቶ ሲያይምን በተያያዙ ይረዳና ሂደት ያለውንም የጊዜ ገደብ ማስበብ ያስፈልጋል::
ለምሳሌ እና የፍትሬበኩር ክስ ከቀረበ በሂሳ በምን ያህል ገዢ ወሰኑ የገዢ ቀኑ²
የወጥና ክርክር ለመቀቅ እንዲማግበ፡ የመጀመሪያው የቁል ክርክር በምን ያህል
ገዢ ወሰኑ ለደረግ እንዲማግበ፡ መግት በምን ያህል ገዢ ወሰኑ ለደረግ
እንዲማግበ፡ ማስረጃና ክርክር ተሰምቶ ክበቻ በአሳ በምን ያህል
ገዢ ወሰኑ ወሰኑ ለሰኑ እና እንዲማግበ በክርክር ለቀመጥ ይገባል:: በተለይ በፍርድ
በት ሂደቶች መከከል የሚሰጠው የጊዜ ገደብ ገዳቦች
በመሆኑ ተጠበቃቸው ወይም ተዘጋጀተው እንዲያቀር የሚያደርግ ነው:: በተለይ

በአገራችን ወሰኑ የወንጀል ፍትህ ሂደትን ስንመለከት ተከሳሽና ለማስቀረብ ወይም
ምስክርና ለማስቀረብ በሚፈል መዝግቦች ለልተውሉን ጥሩ እያተኞከባለሁ ሲቋጠና
ይስተዋል:: እንዲሁ አይነት መዝግቦች አቅጣጫ መፍታዊቶች ተጠልጥለው
የሚቀሩ ዓይነ:: በመሆኑም በገዳዢና መካከል ለማድሩ ሂደቶች የጊዜ ገዢ
የሚጠቃላቸው በሆነ መዝግቦች ገዢዎን ባለሙሉ ጥሩ ተከራክ አግኗቶች የማስተካከያ
እርምጃ የሚመለድባቸው ይሆናል:: በተለይ ቅጂ ያለባቸውን መዝግቦች ቁልጻ በለ
አይቶ ለማውጣትና ተከራክ እንድናደርማባቸው ያደረጋል::

ከዚህ ባሻነር ቁርድ በቶች ለገዳዢና አጠቃላይ የጊዜ ገዢዎም ለኖራቸው
ይገባል:: አጠቃላይ የጊዜ ገዢ እንደ ጉዳይ ከተቋሙረበት የመጨረሻውን እልባት
እስከያንና ድረሰ ያለውን የሚያስቀምጥ ነው:: ለምሳሌ ከዚህ በቶች የተቀመጠው
ልንጠረዝ በጥንካሬው የታወቁው የአማራካን የጠበቀች ማህበር ለፍርድ በቶች
ያወጣው የገዳዢና የጊዜ ገዢ ነው::

የአማራካን የጠበቀች ማህበር የጊዜ ገዢ ወይም መለከቶ

ለመዝግቦች እልባት ለመስጠት የጊዜ ገዢዎች (በወራት)

<u>የገዳዢና አይነት</u>	<u>90 በሙቶ</u>	<u>98 በሙቶ</u>	<u>100 በሙቶ</u>
የፍትሃዕዃ (በጠቃላለ)	12 (ወራት)	18	24
ባለና ማስተካከል	3	6	12
ከባድ ወንጀል	4	6	12
ቁል ወንጀል	1	-	3
በዚህ የጊዜ ገዢ መስረት ማናቶችውም የወንጀል ጉዳዢና ከበድዎም ሆነ ቁልል በእንደ አመት ጥሩ ወሰኑ እልባት ማማኑት ይገባቸዋል:: ከዚህ ጉዳዢና 90 በሙቶ የሚሆኑት በእራት ወራት ወሰኑ እልባት ማማኑት ያለባቸው ለሆነ 98 በሙቶው በእንደ ወራት ወሰኑ ለመናቀቀ ይገባል:: ቁልዎች 2 በሙቶ የሚሆኑ ጉዳዢና በእኔ			

ሁለት ወራት መደም በአንድ አመት ወሰኑ እልባት ማጥናት አለበችው:: ከዚህ የጊዜ
ገዢ መረዳት የምንቻለው· 90 በሙያ የሚሆነ የወንጀል ጉዳዮች የቀላል ማረጋገጫ
በመሆናቸው በእራት ወራት ወሰኑ ለመኖች የሚቻሉ ሲሆን፡ ለምንት በሙያ የሚሆነ
መዘገበች መከከለኛ ክብረት ያለቸውና በስድስት ወራት ወሰኑ ይጠናቁቃለ):: ሁለት
በሙያ የሚሆነት መዘገበች ወሰኑበት በመሆናቸው አንድ አመት ለፈቻ ይቻላለ:: ከለይ
በሰንጠረዥ ላይ ለተመለከተት ለሎማች ጉዳዮችም በተመሳሳይ ሁኔታ ማብራሪያ ለሰጥ
ይችላል:: በሙያናም ከለይ የተመለከተው የጊዜ ገዢ የገዳዢ አገዛው ለመምራት
ለፍርድ በቶች በጠቅላላ መርሆነት የሚያገለገል ነው::

ለተዳደሪት የሚመለን የገዢ ገዢዎችን በተመለከተ በዘመኑ ተብርሃዊ በቶች የሚነሰ
ከርክርዎች አለ:: ወናው ከርክር የፋይድ በትን ስራ በእርግጫዎች መተንበረ ስለማይችል
የገዢ ገዢበ ማስቀመጥ አይቻልም የሚል ነው:: የፋይድ በት ስራ በዘመኑ እርግጫዎች
ከልሁም ሆኖታወችና ይጋጌች ወር የተያያዘ ነው:: ለምሳሌ አንድ ዓይነ ከእንድ ወር
በአሳ ፖስከር ለመስማት ቁጥር ይዘን ለማለል:: ሆኖም ቁጥር በየዘበት ቅን
ምስከርዎች በተለያየ ፖስከርያቶች ለይመጣ ይችላል:: ስለሆነም የተዳደሪን መስማት
ለያራዘዣ የግድ የሚል በሙሉም የተቀመጠው የገዢ ገዢበ ይፈለሳል የሚል ከርክር በዘመኑ
ገዢ ይፈመባል:: የሆነ ሆኖ ከርክሩ ተገቢነት ያለው ነው:: ለተዳደሪት የገዢ ገዢበ
ለማበቃት እርግጫዎች የሆነ ለይዞሰና ስልት የለም:: ይህም የማህበራዊ ገንዘብነቶችን
ከመተንበረ አስተዋወነት ወር የተያያዘ ነው:: ነገር ገንዘብዎ አይነት ስራዎችን
ለመተንበረ ለዝጋፍሞባቸው የምንቻልባቸው የተለያየ ስታትስተካዊ
ዘዴዎች ተፈጥረዋል:: ለምሳሌ አንድ ነጋዢ በእንድ አመት ወሰኑ የህል ላይ
አንድማሽታ: በምን የህል አንድማሽታ: ፖን የህል ገበ አንድማሽያንና ተርኔ ፖን
የህል አንድማሽን ይተካበዋል:: ይህንንም የተለያየ ስታትስተካዊ ዘዴዎችን በሙቀም:
የሰራውን ተረካዋ ሂደት በሙቀምንም: ወዘተ ነው:: ነጋዢው ከባንክ ገንዘብ ለመበደር

በፈልግ ትንበያውን፡ የጊዜ ጥናቁን፡ ወዘተ እንዳያቀርብ የሚጠየቅበት የተለመደ
 ስታንዳርድ አሰራር አለ፡፡ በመሆነም እንደ ነገሮ ይህንን ስታንዳርድ
 በመጠቀም ተጠበቃን ጥናት ማድረግና ማቅረብ አስቦት፡፡ ያለሁ መረጃ ባንክ በተወስኑ
 ያረዳም በሆነ ለነገሮው የሚያጠናለው ጉባኤ ይመለስ አይመለስለት እርግጓሽ
 መሆኑ አይችልም፡፡ ጥናት አለ ማለት ግን ትንበያው መለም በመለም ተከከል ይሆናል
 ማለት አይችልም፡፡ የነገሮው ገቢ ከተንበያው በላይ ወይም ከተጠበቀው በታች ለሆነ
 ይችላል፡፡ የናው ነጥቢ ግን ነገሮው እንቅስቃሴውን አቅራ ተንቀሳቀል፡
 የተከረቡ አቅጣጫ አለው፡ ለምን ያለበውን እንዳለገኝ ወይም ለምን ክስበው በላይ
 እንዳለገኝ የማውቂ የተስለ እናል አለው፡፡ በመሆነም በወደፊት እቅዱ ላይ ማስተካከያ
 እያደረገ ሲሆውን እያሻሽሉ መሂድ ይችላል፡፡ እንደ ነጥቦም በእርግጓሽነት መናገር
 ይችላል፡፡ ይህ ነገሮ አቅራ ክስበው ነገሮ በእቻንን የተስለ መሆነን ነው፡፡
 አቅራ ወይም እንደ በጥናት ከሚመራ ነገሮ ሲሆ ወር ለመስሰል ይችላል፡
 ክስተት ሂያ አመታት ወይም በዘመኩ ተረም እንቅስቃሴ እየተደረገ ነው፡፡ በተለይ የፍርድ
 በታች የሰው ሊይል ፍለትት ለታወቂ የሚችለው በቅድሚያ የቆዱች የገዢ
 ማኅና የገዢዎች የገዢ ገዢ ለታወቂ ነው፡፡ በመሆነም በሌሎች አገሪቱ በለ ፍርድ
 በታች የቆዱች ቁጥር የመጨመር ወሳኔ ለሰጥ የሚችለው የቆዱች የሰራ ማኅና ለመዘን
 በታች ነው፡፡

በመሰረቱ፡ ለገዢዎች የገዢ ገዢ ለማጠቃት የሚሰራ ሲሆ በዋነኛነት
 የሰራ አመራርና የሰታትሰቱበት መያዥ በለው ለው መረጃት የሚፈለግም ተግባር ነው፡፡
 በዘመኩ ነው የፍርድ፡ በታች ሲሆ መረጃዎች (court managers) በዘመኩ ተግባር ከፍተኛ
 ማኅና የሚጠቀሙት፡፡ ሆኖም ለገዢዎች የገዢ ገዢ ለማጠቃት ሲሆ የገዢ
 በሌሎች ማኅና ተግባር በታች አይችልም፡፡ የቆዱች ከፍተኛ ማኅና ይጠበቃለ፡፡ በተለይ ይልፏል

(delphi technique) በተጠለው የሰታቸውንና የትንበያ ስልት የገዢ ገዢ ሲሆኑ የዳራማዊ ተሳትሪና መሳሪያ ከፍተኛ ይሆናል::

ለምሳሌ እንደ ፍርድ በት የሚቀርብለትን የወንጀል ጉዳዮች በአንድ አመት እንዲሁም የፍተማዎች ተያያዥን በሁለት አመት እልባት የመስጠት ጉባ በኋላው ይህንን የገዢ ገዢ ተግባራዊ ለማድረግ ቅናት ማድረግ ይጠበቅበታል:: እሁን በአንድንድ ፍርድ በቶች እንዲማግኘው አስፈላጊ ግብታዊ መሆን የለበትም:: በለሎች አገርች ለተያያዥ የገዢ ገዢ የሚዘዋጅት ሲሆ በዚ ተግባራት:: ቅናትን በፍትህ ሲጠሩ ተሳታፊዎችን ከፍተኛ መሳሪያ የሚጠይቷል::

መጠቃሚ የህን የገዢ ገዢ ለማዘዋጃት በዋነኛነት የዳራማዊን የሰራ መና (workload) መገመትና ጉንዘብ ወሰጥ ማስገባት ያስፈልጋል:: የዳራማዊን የሰራ መና ያለ ደሞች ተሳትሪ ለይቶ ማስቀመጥ አስተኛው ነው:: የሰራ መናን በተመለከተ እንደ መገንዘብ ያለበት እንደ ነጥበ አለ:: ይህውም ለተያያዥ መና (caseload)ና በሰራ መና (workload) መካከል ያለውን ለያነት ነው:: እንደ ዓይ ወይም ችሎት በሽያጭ የሚችበሩ መዝገበዎችን ለያሳተናገድ ለለሻው ዓይ መልቀት በመተወቻ የሚችበሩ መዝገበዎችን አስተናገድ ለሆን ይችላል:: መዝገበዎችን በብዛት በማስተናገድ የመጀመሪያው ዓይ ከሁለተኛው ዓይ የበለጠ የተያያዥ መና ያለበት መሆን ጉልፅ ነው:: ሆኖም ሲለ ሲሆ መና ስንጋጌ የሆለተኛው ዓይ ከመጀመሪያው ዓይ የበለጠ የሚመንበት በርካታ አጋጣሚ ይኖራል:: ለምሳሌ እንደ የተያይዞች ጉዳዮችን የሚያሳተናገድ ዓይ እና እንደ መደበኛ የፍተማዎች ተያያዥን የሚያሳተናገድ ዓይ የሰራ መና በተያያዥ ወይም በመዝገበ በዛት በቻ ለኋነባዕር አይገባም:: የእንደን ፍርድ በት የሰራ መና ለመወሰን ለተያያዥ መካከል ለያነትን መፍጠር ያስፈልጋል:: በመሆኑም ለተያያዥ የገዢ ገዢ ሲኋላ ይህንን እኩዎች በአግባቡ ጉንዘብ ወሰጥ ማስገባት ያስፈልጋል::

በገዢያኑ አካሂድ አመራር የተመዘገበ ታክክለኛ ወጪቶችን ለመለከትና ለመቆጣጠር መረጃዎችን መጠቀም

ጠቅማዊ የመረጃ አይነቶች:-

- **የማጠራት አቅም-የተወስኑ መዝግበት ጥቅላላ ለቀረቡ መዝግበት በሙያና**
- **ገዢያኑ የሚያሳይበት ሂዕ-በተወስኑው የጊዜ ገዢ ወሰኑ ለመሰኔ የደረሰ
መዝግበት በሙያና**
- **ወዘኑ መዝግበት-ከተወስኑው የጊዜ ገዢ በላይ የወሰኑ መዝግበት በዘት
በሙያና**
- **እርግጫኝ ምክንያት ተጨማሪ የሚከተሉ የወሰኑ መዝግበት**

የለፈነትና ትጠታቸነት (responsibility and accountability)

- **ቴጠታቸነትን በገዢያኑ አካሂድ አመራር ለይ ተግባራዊ ማድረግ**
 - ፍርድ በት ለተጠቃሚው ሁብረተሰብ ተፈላጊውን ወጪት ለማስተካት
የለፈነት አለበት
 - ይሞታና ይጋፍ ለጊዜ ለረተቶች የለፈነት አለበቸው
 - በእቅድና በእፈፀቀዱ መከከል ያለውን ሁኔታ በተመለከተ ለፖርት
ለቀርብ ይገባል::
- **በእቅድና በእፈፀቀዱ መከከል ያለውን ለቦነት ለማጥበበና ለማሻሻል እርምጃ
ለመወሰናዊ የለፈነት መሽከም**
- **ከገዢያኑ አካሂድ አመራር መርሆች ጋር የሚጠጣሙ ኮዶዎችን ተግባራዊ
ማድረግ**

ጥቅላላ የገዢያኑ አካሂድ አመራር ኮዶዎች

የገዢያኑ አካሂድ አመራር ኮዶዎች በሁለት ሌከራለ ይችላሉ:: እነዚህ:: በቅላላና ለየ
ከዶዎች ዓይነቶች:: በቅላላ ኮዶዎች በማናቸውም ገዢያኑ ለይ ተግባራዊ ለሆነ የሚችሉ

ለምን ለየ ከደመች እንደ ጉዳይ አይነት ተማሪዎች ለምን የሚችሉ ፕሮ፻::
በዚህዚልና በፍትሃባዊ ጉዳዮች መከከል ለየነት ያለ በመሆኑ በእያንዳደቶው·
ለይ ተማሪዎች የሚያሆኑ ከደመች ለኋና ይችላለ::
ለማንኛውም የሚከተሉት መቅለለ ከደመች ለረጅም ገዢ ጥሩ ወጪት ያስገኘ ሆኖው·
እናገኘታዋል::

- በገዳቦች ቁድም በለው መግባትና ያልተቋረጠ ክትትል ማድረግ
- ጉዳቦችን ለያይቶ መምራት
- ፍይይ ያለው የቆድሙ ክስ መሰማት ሂደትና ተጨማሪነት ያለው ቁድሙ
ክስ መሰማት ለለፊ
- መዝከራና ለታመን የሚችል የክስ መሰማያ ቅን
- የክስ መሰማት ሂደትና መምራት
- ጉዳቦች ከተወሰነ በአሁ ያለውን ሂደት መምራት

በገዳቦች ቁድም በለው መግባትና ያልተቋረጠ ክትትል ማድረግ

በለቱት ሂይ አመታት በተደረገ ጥናቶች ወና የገዳቦች አካሂድ አመራር መሰረታዊ
መመራያ የገዳቦች ሂደትና እርምጃ መመራት ያለበት በተከራከሬ ወገኖች ለይሆን
በፍርድ በት መሆን እንዲለበት ነው:: ፍርድ በቶች ጉዳቦች ከቀረበለቸው ገዢ ድምር
ሂደታቸውንና እንቅስቃሴቶችውን በተመለከተ ሂሳብነት ለመስክር
ይገባል:: ተከራከሬ ወገኖች የገዳቦችን እርምጃ የመቆጣጠር ለልማት
ለሰጥቶው አይገባም:: ይችች ጉዳቦች አቅጣጫ መፍጻቸው በእንተልተል እንዲቆየ
ማድረግ የለበቸውም:: የገዳቦች ሂደት ለይፈጸጥ እንዲሂድ የሚድረግ ሂሳብነት አለባቸው::
በእኔዚህን አገር በተደረገ ጥናት የፍርድ በት በገዳቦች ቁድም በለው መግባት
ከገዳቦች ዕድሜ ማጠር ጋር ቁጥጥ ተያያዘነት ያለው መሆኑ ተረጋግጧል:: የፍርድ

በት ቁጥጥር በላለ ቁጥር ገዳብና ለይም እድሜን ያስቀጥሬለ):: በተለይ የእትወቂያ
ፍርድ በቶችን ተሞክር ስንመለከት ይችች በገዳቦች ቁደም በለው እየጊበታም::
ከዚህና መልሰቶ ቁደም በለው እየነበረታም፡ ዘግተ ቁደም በሎ እየመስረትም:: የግራ
ቃጥ ክርክር ቁደም በሎ የሚነበብ ከሆነ ለምሳሌ ፍርድ በቱ ስልጣኑ የለጀም በሎ
ቁደም በሎ ለያስተካታው ይችሉ የነበሩ ገዳብና ወይም የከለ ምክንያትን የሚገልጻ
ገዳብና በፍርድ በት በዘን ገዢን ለያስቀጥሩ እልባትን ማማችት በችሉ ነበር:: በለላም
በከል በገዳቦች ቁደም በሎ መግባት ገዳቦችን በቅለታቸውና ክበደታቸው እንዲሁም
በፊልው መመዘኛውና ከዘህ ቁጥሪን እንደምንመለከተው ለመከተልልና ለመምራት
ያመኅናል:: በመሆኑም በገዳቦች ቁደም በሎ መግባት ገዳቦች አላማበብ በፍርድ በት
እንዲይቀር አስተዋዕና ያደርጋል::

ገዳቦችን ለያይቶ መምራት

ገዳቦችን ለያይቶ መምራት እንደ ፍርድ በት የቀረበለትን የተለያዩ ገዳቦች
የሚያስፈልጋቸውን የቆኅችና የጠበቀች ተከራት እንዲሁም ለዝብ የሚችሉበትን በቁ ገዢ
መከራት በማድረግ ተለያይተው ለታየበት የሚችሉበት ስርአት የሚዘረዘሩበት ነው::
ይህ አስራር ገዳቦችን በፍርድ በት ስልጣን ለያይቶ ከማየት ጋር ተመሳሳይነት ያለው
በሆነም ገዳቦችን ለያይቶ መምራት ከስልጣን ከፍቃል በለይ ለቀቅ ያለ ነው::

ፍርድ	በት	የሚመጠ	ገዳቦችን	ስንመለከት
ሁሉም እንደ አይነት አይደለም::	እንዲንደቂ ቁላል ሆኖው የቆኅውን ገዢ የሚይናው ይሆናል::	በፊል በተወስኑ ገዳብና ወስጠበበ መግተ የሚያስነሳ በዘን ያለቸው ማስረጃውና የሚለማባቸው ይሆናል::	እንዲሁ አይነት ገዳቦች የቆኅውን ሌያ ተከራት::	ቅጥጥርና ክትትል የሚሽ ይሆናል::
የኢትዮጵያ እንደ አይነት የገዢ ገዢበና መለከያ እንዲሁም ሂደት መንገዢ የለባቸውም የሚል ነው::	የገዢ ፍርድ በት የስራ ጥለዎ መቋመራያ የመጥ ገዳይ መቋመራያ መስተኞችና መሰናበት አለበት የሚል ከሆነ አስራር ወደ ስህተት ያመራዋል::	የኢትዮጵያ እንደ አይነት የገዢ ገዢበና መለከያ እንዲሁም ሂደት መንገዢ የለባቸውም የሚል ነው::	የገዢ ፍርድ በት የስራ ጥለዎ መቋመራያ የመጥ ገዳይ መቋመራያ መስተኞችና መሰናበት አለበት የሚል ከሆነ አስራር ወደ ስህተት ያመራዋል::	የኢትዮጵያ እንደ አይነት የገዢ ገዢበና መለከያ እንዲሁም ሂደት መንገዢ የለባቸውም የሚል ነው::

ት.ያየ.ቻ በተመሳሳይ ሆኔታ የሚሰተናገኘ ካሸን መዘግበት የለለባቸው ጥ.ያየ.ቻ እንዲዘጋጀል፡፡

ጥ.ያየ.ቻን ለያይቶ ለመምራት ሁሉት አለማቸው አለ-ት፡፡ እነዚህ፡-

1. ጥ.ያየ.ቻ እንደ ባህሪያቸው በተቻለ መጠን በአዋርር ገዢ ውስጥና ፍትሃዊ በሆነ መንገድ እንዲረዳቱ
2. የፍርድ በትን ገዢና ማብት (resource) እንደ ጥ.ያየ.ቻ ባህሪያ ውስጥ ውስጥ ማጋረጋገጧ ዓይነቶ፡፡

በመሆኑም ጥ.ያየ.ቻን ለያይቶ ለመምራት የሚከተሉትን መቅረብ ይፈልጋል፡-

1. ጥ.ያየ.ቻ እንደ ባህሪያቸው በተለያዩ የጊዜ ጽዴባና ሥነ ለርሱት አካሄድ የሚመሩበት የተለያየ የጥ.ያየ.ቻ መሰመር ተቻለ እንዲያፈልጋል፡፡
2. ጥ.ያየ.ቻ ፍርድ በት እንደቀረቡ በየት-ኩዎች መሰመር መግባት እንዲያቀዱው የሚመለዝበት ስርሱት፡፡
3. ተከታታይ የሆነ በጥ.ያየ.ቻ ሌይ ሌይ ሲሆን ስነዎን የጥ.ያየ.ቻ የጥማት ስርሱት፡፡
4. ጥ.ያየ.ቻ በሂደት ባህሪያቸው ለለወጥ ስለማቻል ጥ.ያየ.ቻን ለመመለያየት የተጠቀሱበት መመዘኛ ለለወጥ አስፈላጊውን ማስተካከያ የሚደረጋው ስርሱት፡፡

ጥ.ያየ.ቻን ለያይቶ ለመምራት ወኅወ ተማሪ ጥ.ያየ.ቻን ለመለያየት የምንጠቀምባቸውን መመዘኛውን መምረጥ ሌይ ነው፡፡ ለዘመኝ የተለያየ መንገድቻን መጠቀም ይችላል፡፡ እንዲጋድ በአማራኑን አገር የለ ፍርድ በቶች የጥ.ያየ.ቻን ከባድነት ማለት-ም ለምሳሌ ከባድ ወንጀል መሆኑ ወይም አለመሆኑን ግምት ውስጥ ሲያስጠብ ለለዎች የጥ.ያየ.ቻ የጥክክለውን መጠን፣ የተከራከሩበትን ወገን መከላከለ፣ የጥ.ያየ.ቻ የሚሰራው አይነት እንደ መመዘኛ ይመከራለ፡፡ እንዲጋድ ፍርድ በቶች የጥ.ያየ.ቻን አይነት በመመለከት ለከፋይ ለለዎች ይግሞ የጥ.ያየ.ቻን አይነት-ና ከለይ የተከራከሩትን መመዘኛውን ግምት ውስጥ በማስገባት ጥ.ያየ.ቻን በመለያየት ያስተናገድለ፡፡ ፍርድ በቶች

የሚጠቀሙት ቅዱው መመዘኛውን በሆነ ያላቸው ስሆኑ ሁሉም መመዘኛውን
 በቅማት እውቅ አይደለም:: የአትጥቅም ፈልጻል የመጀመሪያ ፍርድ በት
 ጥያቄን በአይነት ቅዱው:: በእስተካከለት ቅዱውና በውሳኔበት ቅዱው ለያደ
 የመምራት አስራርን ይከተላል:: በተለይ እያንዳንዱው ጥያቄ ይፈጸለ ተብሎ
 የተቀመጠለቸው የገዢ ገዢ የተለያየ ነው::

የመጀመሪያ ይረዳ ፍርድ በት የጥያቄ አይነት አርባ

ቁ.ቁ	የጥያቄ አይነት
1	በአዋጅ ሥነ ሥርዓት የሚቀርቡ ጥያቄ 1.1. ማስፈልግ ካልቀረብ 1.2. ማስፈልግ ወደቅ ካሆን
2	በተፋጂነት ሥነ ሥርዓት የሚቀርቡ ጥያቄ ጥያቄ
3	ፋይ እ የፋይ ወጪቸው 3.1 በሰምምነት ዘይ ይዕዳቃልን የሚሰላለው ገዢ ካልተሰጠ 3.2 በሌላ ሁኔታ የቀረብ የፋይ ጥያቄ እና የሚሰላለው ገዢ የተሰጠው የሰምምነት ዘይ ይዕዳቃልን ጥያቄ
4	የሥራ ወል /የፋይነትነት/
5	ወራሽነት ባልነቱ/ሚሰላትና ይረዳቃልኩ:

	የሰም ለወጥ ጉዳይታ
6	የቀረ ቁረጥ ክፍያ /ገምሩት
7	በመንግሥት ለሆኑን አስተዳደር አዋጅ መወረት የሚቀርብ የከልጋሽም አበቱታዎች
8	የሥራ ክርክር ጉዳያዎች
9	የበት ክፍያ ጉዳያዎች
10	የሰሌኩ የመዘረት ክፍያዎች
11	የዋስትና ጥያቄ
12	አካልን ነገ ማውጣት
13	ከፊይ ከተማለከተት ወጪ ያለ የወል ጉዳያዎች
14	ከወል ወጪ ዝላፈነት
15	የከደንና በዘመንት ጉዳይ

ገዳያዎችን ለያደው በመምራት የሚከተሉት ጥቅምቶች ይገኘል::

- 1. ጉዳያዎችን ለያደው በመምራት የፍርድ በትን የሰው ሂይል (ዓመታዊ ድጋፍ ለጪ
ሰራተኞችን) ያለ በከተሉት በአግባቡ መጠቀም ያስችላል:: ጉዳያዎችን ቅደም በለ**

2. ገብርናን ለያይቶ መምራት ተያያዥ በተፋጻነት ሁኔታ እልባት እንዲገኘ ያደርጋል፡፡ ተያያዥን በመለያየት ስርአት ለተለያየት የገዳይ መሰመሪያ የጊዜ ገዢ የሚጠቃለው በመሆኑ ተያያዥ በተመለከተው የጊዜ ገዢ የሚለዋቸው እናል ክፍተኛ ነው፡፡
 3. ተያያዥን ለያይቶ መምራት የፍርድ ተሟት እንዲጨምር ያደርጋል፡፡ ስርአቱ ተያያዥ ቅድሞ በለው እንዲታረ የሚያስተድድ በመሆኑ ተከራካሪ ወገኖችም ሆነ የቃቃት ቅድሞ በለው ነገሮች ያደርጋል፡፡ ተከራካሪ ወገኖች ቅድሞ በለው በመዘጋጀት ክርክር እንዲያደርግ ስለሚያስተድድው የገዳይ ቅጂዎች ነጥረ እንዲመጣ ያደርጋል፡፡
 4. በፍተህ ስርአቱ ወሳኔ ማኅና ካለው አካላት ለምሳሌ ከዚህም መ/ቤቶች እንዲሁም ከጠበቀች ማህበጭ የር መዝከራ ግንኑነት ለመኖርበ ይረዳል፡፡ ተያያዥን ለያይቶ መምራት ፍርድ በቱ በረሰ በቃ ተነስቶ ተግባራዊ የሚያደርግው አይደለም፡፡ ለለዚ በፍተህ ስርአቱ በቀጥታ ተሳታፊ የሆነ አካላት በመለስ ስርአቱን ከማቅድ ይምር እስከ አተገባበሩ ተሳትሬ ለያይቶ ይገባል፡፡ በተለይ ተያያዥን ለመለያየት የሚጠቀሙ መመዘኛው የመለያት ሲሄ በጋራ መሰራት ያለበት ነው፡፡
 5. ተያያዥን ለያይቶ መምራት የክርክር ወጪን ይቀበል፡፡ የክርክር ወጪ ስንጋ የፍርድ በትንም ሆነ የተከራካሪ ወገኖችንም ወጪ የሚጨምር ነው፡፡ በተለይ

հԱՅ ՀԱՅՈՂԸ ՀԱՅՏՊՄԻՂՎՈ ԴԱՅԻՇՆ ՀԱՅԵՒՄ ՄՊՄՀ-Դ ԲԴԱՅԻ ՀԱՅՈՂ
ՔԴԿԱԸ ԲԴԱՅԻ ՄՊՄՀ-Դ ՀԱՅՈՂԸ ԱԴԱՅԻ ՀԱՅՈՂԸ ԱԴԱՅԻ ՀԱՅՈՂԸ

6. ገዢዎችን ለያይቶ መምራት የፍርድ በት ሂደተዋች ተጠማችነትን የሚያስፋን
ስለሆነ ፍርድ በቶች በህብረተሰቦ አንድ ያለቸውን ተከማኑነት ከፍ ያደርጋል፡፡
ገዢዎችን ለያይቶ የመምራት አዲን በፍርድ በቶች ለማስተዋወቁ የሚከተሉት ቅድመ
ሁኔታዎች ያስፈልጋል፡-

1. ገዢያዊን የመምራት ማለፈነትን ወውሰድ ያለበት ፊርድ በት በቃ እንደሆነ
መገኘበብ፡
 2. የፌርድ በት ማለፈዎች ወደ ፊርድ በት የሚመጠ ገዢያዊ
ቦሙሳ እና እያነት ባስራ የለላቸው መሆኑን በተለያየ አስራር ለመሩ
የሚገባቸው መሆኑም መስማማት አለባቸው፡
 3. በፌርድ ስራ ተሳታፊ የሆነ ወገኖች ገዢያዊ በየበህረያቸው ተለያይተው ለመሩ
የሚገባ ለመሆኑ ለያምኑበት ይገባል፡
 4. በተዳደ ወር ዓይ የሚባለው የገዢያዊን ሂደት በተመለከተ የመከታታል ማለፈነትን
ለረከብ ይገባል
 5. በእስተዳደር ስራ ለምድ ያለው በለመያያ የገዢያዊን የመለያየት ስራን
ዘርዝር ተግባር እንዲያስተባበር ማለፈነት ለሰጠው ይገባል፡
 6. ስርአቱን ለመደገፍ የመረጃ ኮሎን በተለያዩ የካዢጥውት መረጃ ኮሎን
ማስተዋወቁ ያስፈልጋል፡፡

ከእዚ የተቀመጥት ቅድመ ሆኑታዎች ከተማሪለ ገዳብ ተንሸጋል፡፡ የመጀመሪያ ስርዓቱን ለማዘዣ
ለመዘርጋት ተጨማሪም መንደፃ ያስፈላጋል፡፡ በመሆነም ስርአቱን ለማዘዣ
የመጀመሪያ እርግምት ስርአቱን ለማቀድ ተሳታፊ መሆን ያለበቻውን ተዋናይ
መለያት ነው፡፡ በመሆነም የሚከተሉት በዚቅና ተግባር እና ተሳታፊ ስሆኑ ይገባል፡-

- የፍርድ በት ጥራዘንቶች
- የዘን ፍርድ በት ጥራዘነቶች
- ስብሰቦ ዓይነቶች
- የፍርድ በት አስተዳደሪዎች (አስተዳደርና ፊይናንስ ማረጋገጫ)
- የዕቅበ ህትቶች
- ተከላካይ መብቶች
- የመብቶች ማህበር አባላት
- ጽልሰቶች
- ማሳማያ በታችና ለለመት ስርዓቱ ተግባራዊ በደረግ በእስራራቸው·
ለይ ተወዢና የሚያሳይርባቸው· አከላት::

ምክፈ ለይ የተሳታፊዎች ማና በፍትሃ በፌርድ በመጀመሪያ ተለያይቶ ለቀመጥ
ይገባዋል:: ለምሳሌ በፍትሃ በፌርድ ጽዜያ የዕቅበ ህትቶች የሚያሳማያ በታች ተሳትሮ
እምነት አይሁንም::

የዚያችን ለያይቶ የመምራት ሲሆ እቅድ ከመዘጋጀቱ በፊት በተዚያች ማናና አስራር ለይ
መረጃ መሰብሰቦ ይገባል:: በሙሉነም::

- የቅርብ ገዢ የመዝገቦች በዛትና ተንበያ እንዲሁም የተዚያች አይነት::
- በሙታወቻ ለይ መዝገቦች በዛት:: አይነትና እድሜ
- ቁጥር ተደርጋቸው የሚሰጥበቸው የዚንያቶችና የተዚያች አይነት
- የዚያች ከተከፈተበት ገዢ ይሞር የመጨረሻውን እልባት አስከያገኘ የሚፈጸው
ገዢ የአሁነና የአምስት አመት መረጃ::
- ለተዚያች እልባት የሚሰጥበት የክርክር ይረዳ::

እነዚህ መረጃዎች የዚያች በምን መልከት እየተስተኞች መሆኑን:: ችግሩ የቱር እንዲሆነ
በተለይ የቀመር አስጣጥ ሂደት ለምን ለደረግም እንደታስ መቁለጫ ሲከል የሚሰጠ

ይሆናለ:: ከነዚህ መረጃዎች በተጠናከሬ መልካ ለተነተነት የሚገባ ስምን በተሰረ
ለተያያዥ እልባት የሚሰጥበትን ገዢ ከስላሳ ቅን በመጀመር በጋዢ ማዘምነት በመቶች
አንዳሸም ጥያያዥ እልባት ያገኘበትን መንገድ ለምሳሌ በእምነት፡ በእማራፍ የሙግት
መኖች አዴ ወይም በክርክር ሂደት መሆኑን ማስቀመጥ ይጠቀማል::
በመሆኑም በቀጣይነት በሚከተሉት ነጥቦች ለይ ተከራክት ማድረግ ይገባል::

- ክርክር ለይፈረግባቸው እልባት ያገኘ ጥያያዥና እልባት ያገኘበትን ምክንያት
- ለይም ገዢ የሚፈጸም የየቶችንና የፋይድ በታን ገዢና ተከራክት የሚሰ ጥያያዥ
የተያያዥ እድሜ መረጃ ጥያያዥ በፋይድ በታ እልባት ለማግኘት ምን የህል ገዢ
አንዳማቅያ አመለካች ነው:: እንዳሸም ከዚህ መረጃ የተያያዥ እድሜ ማጠር ወይም
መርዝም ከየትኩች የፋይድ በታ ተግባራት ጋር የተያያዥ መሆኑም መመለከት ይቻላል::
ቀጠረውች ለምን የህል ገዢ በተደርጋመሃ እንዳማቅለሁ፡ የሚሰጠበትን
ምክንያትና በምን አይነት ጥያያዥ ለይ እንዳማቅለሁ መሠታሽ ያስፈልጋል:: በተሰረ
ዕቅዥ ተጨማሪነት የለላቸው ድጋጋት መፈ.ወማይ ቁጠረውችን ለምሳሌ በእንደ
ቁን ወሰጥ በበርከታ መዘገበች ምስክርችን ለመስማት ወይም ለተከላሽ የተከለከሱ መብቃ
ሳይመድበለት ጥያይ ለመስማት ቁጠር መስጠታቸው ለፈተሽ ይገባል::
ከሞላ ነደል ከለይ የተዘረዘሩትን መረጃ መስረት እድርት ጥያያዥና ለያይቶ የመምራት
እቅድ ተዘዋጅ ተግባራዊ ለደረግ ይገባዋል::

በመሆኑም ጥያያዥና ለያይቶ ለመምራት በቅድመሃይ ለቀመጥ የሚገባው ጥያያዥና
ለመለያየት የምንጠቀምባቸውን መመዘኛው ፍቃው:: በእማራክን አገር የሚገኘ አበዛ
ው ቁርድ በታች የፋጥነት መመዘኛን መስረት በማድረግ ጥያያዥና በስሳት መስመርች
ያስከናለ:: ለለች ቁርድ በታች ዓጥነትና ለለች ለየ የሆነ ጥያያዥና ግምት ወሰጥ
ማማገባት አምስት ወይም ለይሰት ጥያይ ማስተኞች መስመርችን ያስቀምጠለ:: የሆነ

ՄԳ ՔԴՔՔ-Ի ՄԱՆՄԸՆԻ ՊԱԴԻ ԻՖԵԸ ՈՒՔ-Ի ԴՔՔ-Ի ՀԵՂԴԻ ՔՊՎՈԽԻ ԸՄՆ ՈՒԾԵ
ՓՅԹ ԱԼՆ ՈՒՄՈԼԻՒՆՈՒ ՈՄԱՀՅ ՀՈՊՈՊՈՆ ԴՐԴԻՆ ՎՈ-Շ ԴՅ ՔՊՎՈԽԻՆ ՆՈՒ::
ՔԴՔՔ-Ի ՄԱՆՄԸՆ ՊՍՀՔՔՄ-Ն ԼՄՎՈԽՆ ՔՊՎԻՒՆ-ԴՆ ԴՔՔՄ-Ի ՄՈՒՔ
ՔՈԱԼԵՐԱ:-

- ՔԴՔՔ-Ի ԴՔՔ-Ի ԻԼԱԾ-Ի Հ.ՏԿՈՎ ՀԸՂԴԻ ՔԴԴԱ? ԼՄՎՈԽ ՈՒԹՄՈՒ
ՔՊՎՈԽ ՎՈ-ՆՄ-Ի Հ.ՄՔ-Ի ԻՄՆ ԱՆԱՍ ԴՔՔ-Ի ԻՉԻԸ ԻԼՊԻՄ ԴՔՔ-Ի
ԱԼԲՈՒ ԻՄՁՈՒ ԴՔՔ-Ի ՔՒԼՈ ՔԻՄԸՆ ԸՆԱ ԴՅՈ ԼՈՒԽՈՎ
ՔԴԱ:-:
- ՔԴՔՔ-Ի ԴՔՔ-Ի ՎՄՎ ՊԻ ՔԲԵԸ ՈՒԿ-Ն ՔԳԳ-ԻՆ ՀԱ ՔՊՎԱԼԴԴ-Ի?
ՀՆՁԱՍ ՀԵՂԴԻ ԴՔՔ-Ի ՈՒ ՔՈ ՀԱ ՈՄՎՈԽՎ ՔԴՔՔ-Ի ՄԱՆՄԸՆ ՀՆՁԱՐՈ
ՔԸՆԵՐԱ:-:
- ԱԲ ԴԻՀԱԴԻՆ ԻՄԸՆ-Ն ՔՊՎԾ ԱԲ ԴՔՔ-Ի ՀԸՂԴ? ԼՄՎՈԽ ՔՎ-Ց ՔՆՎ
ՊՄ ՔՊՎԱԿԸ ՔԴԴՈՒ- ՎՃԴ-Ն ԼՄՎԻՒ-Ն ՔԲԵԸ ՈՒԿ-Ն
ՔԴԿԴ-Թ ԱՂԱԴՈՒ- ՔՊՎԱԼԴ ԴԻՀԾ ՔՈՈՒ ՔՎՆԸ ԴԲ ԱԲ ԴԻՀԱԴԻ
ՔԸՆԵՐԱ:-:

ՈՄՄԻ-Թ ԻԼԵ ՔԴԱՀԿԴ-Ն ԴՔՔՄ-Ի ՄՈԽ-Ն ՈՊՃՀ-Ն ՔՀՔՆՔՆՔ-Ն ՔԴՔ
ՄԱՆՄԸՆ ՄՄՄԻ- ՄՊՎՈԽՎ ՔԴԱ:-: ՈՄՄԻ-Թ ԼՄՎՈԽ ՈՆՎ ՔԸՆՎ ՔԸՆ
ՔՎՆԸ ԴԻՀԾ ՈՒԼԵ ԴԻՀԾ ՔՊՎԿՈՈՒ ՄՊՀՅ ԻՊՆ ԴՅԸ ՔԸՆ ՊՄ
ԻՄՆ ՎԵՐ ՔԴՔ ՔՄԴ ԴՎԴ ԴՔՔ ՎԸՆ ՎԸՆ ՎԸՆ ՔՊՎՈԽՎ ՊԱԴ
ՈՊՄ ԱՆԸՆ-Ն ՔՄՆ ԴՔՔ ՈՒԿ-Ն ՔԴՔ ՄԱՆՄԸՆ (expedited track) ՀՆՁԱ-
ՄՊՃՀ-Ն ՆՈՒ:: ԼՄՎՈԽ ՀՆՁ ՔՅ ԾՈԸ ՔԸ ՊԻ ՀԸԸ ՊԱԴԻ ՔԸՆՎ ՄՊՀՅ
ՔՈՈՒ ԴՔՔ ՈՎ-ԸՆ-Ն ՔԴՔ ՄԱՆՄԸՆ (complex track) Ա.ԺԸ ՔԴԱ:-:
ՔՊՎՈԽՎ ՊԱԴԻ-Ն ՔԴՔ ՎԸՆ-Ն ՄՊՆ-Ն ՄՈՒՆ-Ն ՔՄՆ ԴՔՔ ՈՄՁՈՒ ՔԴՔ
ՄԱՆՄԸՆ (standard track) ՀՆՁԱ-ՄՊՃՀ-Ն ՄՊՃՀ-Ն ՔՈԱԼԵՐԱ:-: ՈՄՄԻ-Թ ԴՔՔ-Ի

በፍርድ በት በሚችልኩበት ገዢ በተለያየ መስመርቶ ለማስጠቅምት የገዢዎችን ባህል
ለመውሰን መረጃ መስብሰብ ያስፈልጋል፡፡ ይህም ጥያቄዎች ለፍርድ በት በሚቀርብበት
ገዢ ቅርድ በቱ በሚያቀርብው ፕሮግራም ላይ ተከራካሪ ወገኖች መረጃ እንዲሰጠ
ይደረጋል፡፡

መመዘኛዎች ከተለያና የገዢዎች መስመርቶ ከተወሰነ በሂሳ በእያንዳንዱ
መስመር ተግባራዊ መደረግ ያለባቸው ስነድርአቶች ለመሰኔ ይገባል፡፡ በመሆኑም
ገዢዎችን ለያቀጥኑ የሚችሉ አስራርቶ መቀበል ያለባቸው ለሆን በዘመዎች ለክ
ገዢዎችን የሚያጠኑ አስራርቶ ለመገኘ ይገባል፡፡ እንዲሁም ጥያቄን ለያቀጥኑ
የሚችሉ ለሰው ስነ ስርአቶች መጨመር ከለባቸው እንዲጨመሩ መደረግ አለበት፡፡
በጠቃላይ ጥያቄዎችን ለያደርግ የመግራት ተመግራም ተነዋሪ ተግባራዊ መሆኑ በቋ
አይሁን በአግባቡ ተግባራዊ ለመሆኑ ከትትል ይፈልጋል፡፡ በተለይ ከፋትህ
ስርአቱ ተሳታፊዎች ወር ቁጥር የሆነ ቅንኑትና ተብብር ይፈልጋል፡፡
በተለይ ተግባራዊ የተፈረገው ተመግራም ጥሩና መጥሪ ክፍቶ ለመረመሩ ይገባል፡፡

፪ይዲ ያለው የቁድመ መግት (pre trial) ሂደትና ተጨማሪነት ያለው ቁድመ መግት ሰነድ

በወንጀልም ሆነ በፍትሬበኩር ያለ የገዢዎች ሂደቶችን መቁስል ባለ መልከት ቁድመ
መግትና (pre trial) የመግት (trial) ሂደት ባለን ልዝኑናኔልቸው እንቻለን፡፡
የገዢዎች አካሄድ አመራር የተሳካ እንዲሁን ቅርድ በቋቋ በእያንዳንዱ የገዢ
ሂደት ተከራካሪ ወገኖችና መብቃትን የመግትና ሂደት ተከራካሪ ወገኖችና ወገኖችና
ይጠቀባቸዋል፡፡ ተከራካሪ ወገኖችና መብቃት ለእናድ ጥያቄ በአግባቡ በተዘጋጀ ቁጥር
ገዢዎች በስምምነት ለመጨረሻ አዘጋጅማሪ ያሳያል፡፡ በመሆኑም ከመግት መስማት በፈት
የለ ሂደቶች ፍቃድ ያለቸው ለሆነ ይገባል፡፡ ሂደቶች በአግባቡና በተመደበበቸው የገዢ

ገደብ ወሰጥ ከተከናወነ ጉዳይን ቁልጊዢ በለው እልባት ለመስጠት መቀሚያ ይኖራቸዋል፡፡
ሁኔታ ማረጋገጫ ያለ ፈጌም ምክንያት ባለቤት ሁኔታ የሚቀጥሉ ከሆነ ተከራካሪ ወገኖች
የማይዘዣኩ በመሆኑ ጉዳዮች ወደ መግት መስማት ሂደት የሚያመሩ በመሆኑ በፍርድ
በቶች ላይ ሙና ያበዛል፡፡

መዝከራና ለታመን የሚችል የከሳ መስማያ ቅን

የከሳ መስማት፡ መግት ወይም ለለ ማናቸውም ይፈለማል የተባለ ድርጋት ወይም
ሂደት ይሰማል ወይም ይፈለማል በተባለበት ቅን ለፋይም ወይም ለፈይም ይገባል፡፡
በተከራካሪ ወገኖችና በፍርድ ሂደቱ ተከታዩ የሆነ ወገኖች ላይ አንድ ጉዳይ መስማት
ይችማል በተባለበት ቅን እንዲማለማ እርግጾች ሲሆት መፍጠር በጣም አስፈላጊ ነው፡፡
የፍርድ በት ስራና ወጪታማነት በእጅትን ከተከራካሪ ወገኖች የገዳዎች ኮንፈት ወር
የተያያዘ ነው፡፡ ተከራካሪ ወገኖች ጉዳይ ይሰማል በተባለበት ቅን ጉዳይ እንዲማይሰማ
እርግጾች ሲሆት ካላቸው ፍርድ በት ተዘጋጀተው አይመጠም፡፡ ምስክርቻቸውን ወይም
ለለዎች ማስረጃዎቹቸውን ለማቅረብ ወጪና መግለጫ ሲለለው እነዚህንም አያቀረቡም፡፡
በመሆኑም ጉዳዮች ይጠተቻል፡፡

በተለይ ጥብቃና ታማና የሆነ ቁጠር ጉዳዮች በቅድመያያ በስምምነት እንዲያልቀ
ያደርጋል፡፡ በአማራኑን አገር በተደረገ ጥናት የፍርድ በቶች ጥብቃና ታማና ቁጠር
ከገዳዎች በአጭር ገዢ ወሰጥ እልባት ከማግኘት ወር ቅጥታ የተገኘኝ መሆኑን ያሳያል፡፡
የጥብቃና ታማኑንት ያለው ቁጠር ለማግኘት መደረግ ያለባቸው፡-

- የገዳዎች መስማያ ቅን ከመወሰን በፊት ጉዳዮች በስምምነት እንዲያልቀ
ማስረጃቻት
- ተፈጻሚ የሚሆን የአይነት አያያዝ በዚህን ማስተዋወቁ
- በቅጠር አስቀጥ ላይ ጥብቃ የሆነ ጥልሎ ማስቀመጥ

■ ቴጠበቅ ዓይነ መመሪያ

ገዢዎች ወደ ካሳ መሰማት ከመሆኑው በረት በስምምነት እንዲያልቀ ማመቻቸት ለተዳደሪያ መሰማያዊ በቁ ገዢን ይሰጣል፡፡ በተለይ ገዢዎች ወደ ፍርድ በት እንደቀረብ ይችቷቸት ገዢዎች ወደ መግት መሰማት ይረዳ ስይኖራል በስምምነት ወይም በሌላ አማራዊ የሙግት መፍቻ ኮሎ እልባት እንዲያገኘ ከፍተኛ ጥረት ያደረጋል፡፡ በመሆኑም አበዛው ወ ገዢዎች ከመጀመሪያው እልባት ያገኙል፡፡ በአማራካን አገር 96 በመቶ የሚሆኑ የወንጀል ገዢዎችና 97 በመቶ የሚሆኑ የፌ/ቤት ገዢዎች ወደ ካሳ መሰማት ስይሱ በስምምነት ወይም በሌላ የሙግት መፍቻ ኮሎዎች ያልቻሉ፡፡ በመሆኑም ፍርድ በቶች 3-4 በመቶ በሚሆኑ ገዢዎች ላይ በታ ነው ከርከርቻና መግቶችን የሚያሳተናገዢት፡፡ ይህም ፍርድ በቶች በገዢዎች ሲለ ማይጨናነቱ እያንዳንዶን አከራከራ ገዢ ኮኖ በሌው ለማስተናገድ ሲፈ ገዢ ይኖራቸዋል፡፡ ገዢዎች ተደራሱው ለለማይቻዣ በአገራቸን እንደተለመደው ሲለ ተለዋዋዣ ቅጂዎ ለመሰጠት አይገደግም፡፡ በመሆኑም ገዢዎች ይሰማሉ ወይም የሰነድ ለሰማሉ ወይም ማናቸውም ይፈለማሉ የተባሉ ይርጋቸች በተመደበገው ወይም በተያዘገበው ገዢ ይፈለማሉ፡፡

ተፈጥሃ የሚሆኑ የአይናዳ እያያዝ ኮሎ እና ተሰጥ በተወስነ ገዢ (በአንድ ቅን፡ በአንድ ስምነት፡ ወዘተ) የሚሆኑ የአይናዳ እያያዝ ለቀጥር እኩንድመሣጊዣ የሚገልዥ ነው፡፡ የእስት፡ የሰነድ ለሰማሉ ወይም የሰነድ ለሰማሉ ወይም መመነኛ ለሆነ ይገባዋል፡፡ ከመጠን በሌላ ማነስታ ሆነ መብት የሰነድ ለሰማሉ ወይም የሰነድ ለሰማሉ ወይም መመነኛ ለሆነ ይገባዋል፡፡ የሚገልዥ ነው፡፡ የሚገልዥ ይሆናል፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ እኩንድመች በጣም አነስተኛ በሆነ ገዢ በተለይ የአንድ መዘገበ ገዢ ለመሰማት ቅጂዎ መሰማት ባልተቻል ገዢ የየጊዜ ገዢ የሚሰከን ይሆናል፡፡ በመሆኑም ፍርድ በቶች በአይናዳ እያያዝ ላይ በሁሉም ተንጋጌ ያለውን ተግባሩ ይገባዋል፡፡ የሚያሳተናገዢ መልካ ለሰናል፡፡

ጥብቅና ተከማንነት ያለው ቁጥር ለመፍጠር በቀጥሮ እስጥጥ ላይ ጥብቅ የህን ፖልል መከተል ያስፈልጋል:: በጣም ሌላ የህን የቀጥሮ ፖልል ተከራካሪ ወገኖች ስያዝዎች እንዲመጠ ያበረታታል::

ተጠባባቁ ይቶ መመሪያ ጉዳዮች ለለለ ገዢ እንዲይቀጠሩ ወይም እንዲይተለለኝ ያደርጋል:: የፍርድ በት ስራ በዘመኑ እርግጩና ለመሆኑ በማይይቻለ ክስተቶች የተሞለ ነው:: ይቶች ለታመሙ ወይም በለለ ማኅቶችውም ታክክለት የቀጠኑትን መዝገብ ለማሰተኞች የማይይቻለበት ሁኔታ ለፈጻሚ ይቻላል:: ከመዝገበዎች በዘመኑ ሁሉንም ጉዳዮች ማሰተኞች አይቻል ይሆናል:: በእንደዚህ ሁኔታ ቁጥር መሰጠት ጥብቅ በሁኔን ቁጥር ላይ እስታዊ ወጪት ሲሳለው ተጠባባቁ ይቶ ይህንን ችግር ለፈጻሚ ይቻላል::

የከለ መሰማት ሂደትን መምራት

የከለ መሰማት ሂደት አብዛኛውን የቆቶ ገዢ የማይይዘ ነው:: በመሆነም የከለ መሰማት ሂደትን መምራት ያስፈልጋል:: በአማራካን አገር ለከለ መሰማት ሂደት ከግዢት ለለማይፈልጋቸ ሂደቱን ለመምራት ተከራካሪ ወገኖች የማሰተኞች ለሰነድ ወገኖች የሚሰተኞበት ለሰነድ ወይም ከንፃረንስ ይፈረጋል:: በዚህ ለሰነድ ላይ የሚከተሉት ጉዳዮች ይታደሉ:-

- የማሰረጃ መገለሰዕ፣ ምብበዎችና ከርከቦች ካለ ወሰኑዎች ይሰጣል፣
- ገራ ቅኑን የማይከራከሩ የህግና የፊዎች ነገር ምብበዎች ይለያል፣
- የእግዢበት የልከተና ለመውጥ ይፈረጋል፣
- የምስክርች ስም ከርክር ይሰጣል፣ ለምስክርች ቁጥር ይፈጥራል፣ የምስክርች አለፈፈለን ድጋግጣዎች እንዲቀር ይፈረጋል፣
- በግራ ቅኑ መከከል የከለ መሰማቱ ሂደት ከፍቅራ ላይ የጊዜ ለምምነት እንዲያደርግ ይፈረጋል፣
- ከከለ መሰማት በራት የተሰጠ በይኖችና ወሰኑዎች ይፈተኝለ በድርማ ይታደሉ፣

- በማስረጃ ተቀባይነት ለይ መደረት ለነኩ የሚችል ተቋዎጥም መያዣ
ከርክር ካለ ቅድም በለመ እንዲታይ ይደረጋል፤
- ቅድም በለመ ለተዳደሪያ መሰማት አስፈላጊ ፍቃው የሚባለ የተለየ ፍሳሽቶች
ለምሳሌ አስተርጓሚ፤ የፍርድ በት ተከናሽልዋች ካለ እንዲማለ
የደረጋል፤
- ገዳይ ወደ ክስ መሰማት ከመሆኑ በራት በስልጣንነት ለደፊዴ
የሚችልበት መንገድ ካለ ማመታቸት ፍቃው::

ገዳይ ወሰኑ ከገኘ በሂሳ ያለውን ሂደት መቆራት

አብዛኛው የገዳይ አካሄድ አመራር ተከናሽ የሚያተካኑት እናይ ገዳይ ከመወሰኑ በራት
በላለው ሁኔታ ነው:: ሆኖም ገዳይ እልባት ከገኘ በሂሳ የፍርድ ሂደቶች ይቀጥሉ::
በመሆኑም ገዳይ ወሰኑ ከገኘ በሂሳ ክትትል ለቀጥል ይገባል::

ከፍል አምስት

የኢትዮጵያ የሰነድ ስርዓት ሁኔታና የገዢዎች አካሂድ አመራር

የሰልጻና ክፍለ አለማና ገብ

የሰልጻና ክፍለ ከተጠናቀው በሁሉ ለልማች፡-

- የፍትሃብዕርና የወንጀለኛ መቅጫ ህንጻና የገዢዎች አካሂድ አመራር ተከኑከችን ያዘምግለ::
- የሰነድ ስርዓት ሁኔታ የገዢዎች አካሂድ አመራር ተከኑከችን የሚደግኝ መሆኑን ይገልጻለ::
- የገዢዎች አካሂድ አመራር ተከኑከች በስነስርዓት ሁኔታ ያልተስራና የገዢዎች አመራር ስራዎችን የሚመለከቱ መሆናቸውን ይገልጻለ::

የመወያያዊ ቴክኖሎጂ

- በከፍል እራት ማረጋገጫ የተመለከተ የገዢዎች አካሂድ አመራር ተከኑከች ክፍትሃብዕር ስነስርዓት ሁኔታ የሚሆሙት መንገድ አስፈላጊ::
- በከፍል እራት ማረጋገጫ የተመለከተ የገዢዎች አካሂድ አመራር ተከኑከች ኮወንቻ ስነስርዓት ሁኔታ የሚሆሙት መንገድ አስፈላጊ::
-

በኢትዮጵያ ፍርድ በጥቃት በወንጀሌም ሆነ በፍትሃብዕር ጉዳዢዎች የፍትሃብዕር መዘግየት ቅጂዎች የለ መሆኑ ገልፅ ነው:: ለዘመኩ አንዳ ተጠቃሚ የሚከናወት በፍትሃብዕርና በወንጀለኛ መቅጫ ሲነ ስርዓት ሁኔታ መስረት በአግባቡ ባለሙስራታቸውን ነው:: የሰነድ ስርዓት ሁኔታን

የግብርና ለያኑኑ የሚችሉ በዚ ይንጋጌዎችን እንደሆነ ይነገራል:: ሆኖም እነዚህ
ይንጋጌዎች ለረጅም ገዢ ተዘጋጀተው ቅድተል::

እነዚህ የተዘነት ይንጋጌዎች በበዚ መሰከር የግብርና አካሂድ አመራር ካሮ የሚደገኘ
ናቶው:: ቅድም ባለት ክፍለው ለመመስከት እንዳምክርነው የስነስርአት
ህትና የግብርና አካሂድ አመራር የሚችሉን ስይሆን እርስ በርሳቸው ተደርጋልው
የሚሂያ ፍቶው::

የግብርና አካሂድ አመራር ካሮዎች የስራ አመራር መሰረቶዎች ለሆነ የግብርናን ሂደት
ለመቀጣጫና ለመከታተል እንጂቀምባቻዋል:: አጠቃላይ ገዢ እነዚህ ካሮዎች በስነ
ስርአት ሁን ወሰኑ ተከተው አይገኝም:: በመሆኑም በስነ ስርአት ሁን ወሰኑ
ከተከተቱት አካሂድና የተለየ ፍቶው:: ካሮዎች በየጊዜው በቀለበ ለሽሰሌ የሚችሉም
በመሆናቸው በስነ ስርአት ሁን ወሰኑ ከተቀመጧት የግብርና አካሂድ የተለየ ፍቶው::

ጥናው ነጥቢ የስነ ስርአት ሁትና የግብርና አካሂድ አመራር
የሚጠቃለ አለመሆናቸው ነው:: ለማሳሌ ለግብርና የጊዜ ገዢ ማስቀመጥ አስተዳደሩዋ
ሆነን አስተዳደሩ ሁትና የሚጠቃለው::

የስነስርአት ሁትና የግብርናን እንዲት በቀለበኩ መንገድ ማስተናገድ ይችላል ከሚለው
መሰረት ሂሳብም የሚነስ በመሆናቸው እንዲጋድ የግብርና አካሂድ አመራር ካሮዎች
በሀትና ወሰኑ ተከተው ለገኘ ይችላል:: በመሆኑም የሁለቱም
ካሮዎች አካሂድ አለማ እንደ ነው ለማስት ይችላል::

አንድ ነፈቶ የሚመጣ ሌቦነት የግብርና አካሂድ ካሮዎች
ሁትና አለመሆናቸው ነው:: ተከራካሪ ወገኖች እንደ መብት
ለያነስትና ለከራከሩበት አይችሉም:: እንዲሆኑም ተከራካሪ ወገኖች አለነስትናም ተብሎም
በቅርቡ በቱ የሚታለበ አይችሉም:: የግብርና አካሂድ አመራር የቅርቡ
በትና ገዢ አመራር የሚሰጥ ተግባራት ፍቶው:: ለዘሆም ነው አስተዳደሩዋ ነው
የሚባለው:: የሆነ ሆኖ ገብርናን ለያኑኑ የሚችሉ በተለይ የተዘነት ፍቶው

የተባለና በአሁን ገዢ የታችና ዓቃቤያን ህትት ተግባራዊ ለያደርግቶው ይገባል
የተባለትን በወ/ሙ/ሥ/ሥ/ እና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሆኖ ላይ የተቀመጥትን ድንጋጌዎች
እንመለከታቸው::

5.1 የወንጀል መቅረብ ሲን ስርዓት ሆኖ

የወንጀል ፍትህ ስርዓታቸውን ከፍተኛ ቅጂው ወሰጥ እንዲለ የፍትህ ስርዓቱ ማሽሻያ
ጥሬግራም ተግባራዊ መሆን ከዚመረበት ገዢ ይሞር በስራው በመድመጥ ላይ ይገኘል::
በተለይ የፍትህ ማሣሳሰቱ የዓቃበ ሆኖን አስፈላጊ ለማሽሻል በሚያደርግዎች ተናት ላይ
እያረጋገጫ ያለው ነው:: ዓቃበ ሆኖ ክስ ከሚያቀርብበትዎች አብዛኛውች ጉዳዮች በፍርድ
በት አልባት የሚያገኘ አይደለም ማለትም የተፁጥኝነትም ሆኖ ለለ ወሰኑ ለይለጥባቸው
የሚዘገት ዓይነ:: በተለይ የተከሰሽና የምስክርቻ አለመቅረብ ወንጀል ቅጂው::
ሆናም የፍትህ ስርዓቱ ቅጂው በነዕህ ሁሉት ምክንያቶች በቻ የሚገለዥ አይደለም::
ለመሆኑ ወሰብበብና በዘመኑ ተቋማትን የሚነካከ ቅጂውን የሚመለከት መሆኑ መዘንጋጀ
የለበትም:: መቅለል ባለ መልከ አሁን የወንጀል ፍትህ ስርዓቱ ለገባት አጥብቃኝ
የሚከተሉት ምክንያቶች ለመቀበል ይደመጣል:-

- የህን ስርዓቱ ምለቀርቡት በተለይም የህጻዊነት መርሆን የሚከተል በመሆኑ
በሆሉም የወንጀል ጥሩቶች ላይ ለያነት ለያደርግ አቃበ ሆኖ በፍርድ በት ክስ
ማቅረብ ያለበት መሆኑና አማራይ የወንጀል ፍትህ ማስተኞገድ
ስርዓት አለመኖሩ:: ይህም ፍርድ በቶች በቀለልና ክሳድ ጉዳዮች ከመጠን በለይ
በለፈ ሁኔታ እንዲጨናኑቁ ማድረግ::
- በወንጀል መቅረብ ሲን ስርዓት ሆኖ መስረት በአጠቃላይ አለመስራት
- የምርመራ ከፍለው የወሰኑ አስፈላጊ በተለይ በግል አበቱታ በቻ ለታያ
የሚገባቸውን የወንጀል ጉዳዮች በተመለከተ ጥለስ ጉዳዮች በእርቅና በስምምነት
እንዲያልቀ ጥረት የሚደረግ ተግባር አለመፈልጊዥ እንደዚህ እናነት ጉዳዮች ፍርድ

በት ቁርዕስ በሆነ መሰረት በእርቅ ማለችቶዎ በዓቃበ ህግና በፋይድ በቶቶ
ማና መኖጻችዎ.

- የወንጀል ጥርመራ ተሸት የለለው መሆኑ በተለይ በምርመራ መዝገብ እና ያለ
ማሰረጃና ጉዳዮች በፋይድ በት በሚሰጠበት ገዢ ያለው ማሰረጃ መለያየት
- የተከሳሽና የምስክርች በፋይድ በት አለመቅረብና ዓቃቤ ህግ
የምስክርና አቀራረብ በተመለከተ ያለው ማና ነቅተኛ መሆኑ
- በዓቃበ ህግ አካባቢ ያለው ምለቀር አሰራር
- በፋይድ በቶቶ ያለው ገዢ ቁር አሰራር
- የዓቃበ ህግ መ/በቶቶና ፍርድ በቶቶ በስው ምረዳና በሌሎች ዓይነቶች
የተመናከሩ አለመሆናቸው
- በፋይድ በት በሚደረግ መግት የአቃበ ህግ ውስጥ ተግባር ሆኖ አለመቆጠኑ
- ዓቃቤ ህግ ለታለሁ ለሸጋ የሚያደርጋው ነገሮች ነቅተኛ መሆኑ
- ተደርጋሚ ቁጥር
- በፖስሉ፡ ዓቃቤ ህግና ፍርድ በቶቶ የቅንጅትና የትብብር ስራ አለመኖሩ
- የፖስሉ ወሰኑ ተግባር በተለይ በምስክርችና በተከሳሽና አቀራረብ እና
- አስተማማና የነዋሪዎች አይፈቅም መረጃ አለመኖር በተለይ
የምስክርና ተከሳሽና አይፈቅም እና
- ወዘተ

የወንጀል ፍትህ ስርአቱን ተግባር ለመቅረብ በርከታ የሚከናወ ለሸጋዎች በፖስሉ፡ በዓቃበ
ሀግና በፋይድ በቶቶ በመሰራት እና ይገኙሉ፡፡ የዓቃበ ህግ መ/በት ስራውን
ቆልጣናና ወጪታማ ለማደረግ የወንጀል ክስ ሳሉ፡ እንዲኖር እንዲሁም መቅለል ባለ
መልከት በአሰራር፡ በአይፈቅድትና በስው ምረዳ ነገሮ የሚከናወ ስራዎች እያተስና ይገኙሉ፡፡
ፍርድ በቶቶና በተመለከተ የተዘዘሩት የወንጀልና መቅጫ ሥነ ለርአት ይንጋጌዎች
ለማዳዋ አሰራርና በማስቀረት ሆነዚ የለበት ሁኔታ ተግባራዊ ከተደረገት የወንጀል

ስርሃቱ አብዛኛው ቅጋርቻ ይፈታል የሚል አመለካከት እስ፡ የወ/ሥ/ሥ/ ሁኔታ ከወጣ
ጥማሪ ጥሑት አመት ለሆነው ተንሽ የቀረው በሆነም አብዛኛውቸ በሆኑ ወሰኑ የተከተቱ
በነበርአቶች በእሁኑ ግዴ በስራት እያተነስ ያለ ኮመናዊና አቆዳና ማስጠና በመሆኑም ሌላ
በለመ ለተመለከታቸው የሚያስገኘው ፍቃው፡፡ እነዚህን አንድንድ ነጥቦች ለመመልከት
እንዲከራል፡፡

ጥያየችን ለያይሩ መምራት

የወንጀለኛ መቅጫ ስነበርአት ሁጻችን በተወስኑ ይረዳ ቅጋርቻ ለያይሩ የመምራት ሲ
ስርሃቱን ያሳያል፡፡ ለምሳሌ ቅጋርቻን በመደበኛና በደንብ መተላለፍ ወንጀለች
ይከፋይለቻዋል፡፡ እንዲሆም አቅሙ አቆም ያለፈለሁ ወጥቶች ለማረጃዎች ወንጀል ለየ
በለ ስርሃቱን ይደንጋል፡፡ በስተቀም አይነት ቅጋርቻ የተለያየ የስነ ስርሃት
ድንጋጌዎችና አስረርቻ ተፈጻሚ ይሆናል፡፡ በመደበኛ ቅጋርቻ መለ የመግት ሂደትን
የሚያዝ ሲነ ስርሃት የተቀመጠ ለሆነ የደንብ መተላለፍ ቅጋርቻ ቀለል ወንጀልን
የሚመለከቱ በመሆናቸው ተከለሽ የሆነው ግለብብ መቅረብ ልይቅ&ልጊዧው በእውር
ንዑስ ወሰኑ ወሰኑ ለሰጥ እንደሚችል፡ እንዲሆም ተከለሽ የሚቀርብ በሆነ
እንዲ ወይምዎት ተመርቻ በቁል ወሰኑ እንደሚሰጥ ይገልጻል፡፡ ይህ ሲነ ስርሃት
በወ/ሙ/ስ/ሁ/ቁ. 168ና 169 ላይ በግልጽ ለፍር ይገኙል፡፡ ተከለሽ ለቀረበበት ክስ በዕትና
መልስ መሰጠት የሚችል ለሆነ በተለይ ተከለሽ በሰጠው መልስ ላይ ያሙ
እንዲሆና በተከለሽ ላይ የሚመለከው ቅጠት የጥንዘበ መቀመብ ካሆነ ፍርድ
በቱ ወይምዎት እንደሚመለንና የፍርቻን ባልባዊ በመለከ ተከለሽን እንደሚያሳውቁው
ሆናም ተከለሽ ክስና አምና የሚመለንበት ቅጠት ግን በእስራት ካሆነ የመከላከል
መብቱን እንደሚመለቁበት ሁኔታ ይደንጋል፡፡

ተከላሽ የቀረበበትን ክስ የሚከና ካሆነ ጥን ገዳብን ለመስማት መቁረጥ
 እንዲለበትና ገዳብን ለመስማት በተቀጠረበት ቅን ጥራ ቅጽ
 ማስረጃዎችቻውንና ምስከርቃቃውን አዘጋጅቱው የመቁረጥ ጥያቄ
 እንዲለበቻውና ገዳብ መቆመውን በቁል ተስምቶ እልባት እንዲያገኘ ተከላሽ ገዳብን
 ለመስማት በተቀጠረበት ቅን ያልቀረብ እንደሆነ ፍርድ በቱ መቆመውን መሳኔ
 እንደሚሰጥ ሁኔታ ይደንጋል (ቁ. 170)::

ቁጥሮ ስል ካላይ ለመግለፅ እንደተሞከረው ገዳብናን እንደ
 ክብረታቻውና መብበበበነታቻው ለያይቶ መምራት አመኖሩ እኩበ ነው:: ሆኖም የስነ
 ስርአት ሁዋቸን ይህንን እኩበ በሚገባ አካቶ ይዘ እናገኘዋል:: የሆነ ሆኖ አዘጋጅ መነሳት
 ያለበት ውና ጥያቄ በዘመ ለማለት ስርአት ተስርቶበትልን የሚለው ነው::
 እንደ ተყሬው እምነት በሆነ ተስርቶበት አያዥቷም የሚፈል ነው:: የደንብ መተለለና
 ገዳብና እንደ መደበኛ ገዳብና በፖስል ተመሳሳይ የመመራ የሚጠራባቸው:: ዓቃቤ
 ህግም ልክ እንደ መደበኛ ክስ በፍርድ በት ክስ አቅርቦ የሚከራከርባቸው ገዳብና
 ንቸው:: ተከላሽና መጥረያ የሚለከለቸው ለሆነ በልቀረበበ ገዢ ልክ በመደበኛው ሲ
 ስርአት ተከለው እንዲቀርቡ ይደረጋል:: ባጠቃላይ የደንብ መተለለና ገዳብና ክህን
 መንፈስ ወጪ በመደበኛው ስርአት ይስተናገድሉ:: በእንደ ቅን ወይም
 በጣም አጭር ለባል በሚቻል ገዢ ወሰኑ ለመቻቻ ለቻሉ የነበሩ ገዳብና በፍርድ በት
 ለቻም ገዢን ያስቀጥሶሉ::

የወ/ሙ/ስ/ስ/ ሁኔታ አቅርቦ እያም ያሳይረብ መጥቶና ለይ ስለሚቀርቦው ክስ የተለየ ሲ
 ስርአትና ይደንጋል (ከቁ. 170-180):: ለረቃም ገዢ ስለስ፡ ዓቃቤ ህግና ፍርድ በት
 ሲሰሩበት አልነበደም:: እድሜያቸው ክ15 ዓመት በታች የሆናቸው መጥቶና በመደበኛው

በነ ስርአት ከእዋዕወች ጋር ጉዳያቸው ለታይ ቅድመዋል፡፡ አሁን አሁን በሁሉም ፍርድ
በቶች ባይሆንም በእንዲኖሩ ፍርድ በቶች የተወስኑ መሰናለው ይታደሉ፡፡

ቀዳሚ ጥርጉሙኬ

የወ/መ/ስ/ስ/ ህግ ቁ. 80 (1) በከባድ ግኝ ለው መግለጫ መንጀልና በከባድ መንበያነት
የተከሰሳ ለወች ካለ በተመለከተ ዓቃቤ ሁግ ቁዳሚ ጥርጉሙኬ የሚደረግ ግዳታ
እንዲሰበት ሁገ ይደንግጋል፡፡ እንዲሁም ቁ. 80 (2) ለሌሎች በከፍተኛው ፍርድ በት
የሚቀርብ የወንጀል ጉዳያቸው በዓቃቤ ሁገ ወላኩ ለቀዳሚ ጥርጉሙኬ ለቀርብ እንዲማችለ
ያለመለከታል፡፡ ሆኖም ይህ ሁግ እምበካም ተሰርቶበት አይታውቅም፡፡ በተለያ
ማስረጃዎችንና ምስክርችን ለመስማት ለፈጥሮ ሂደት በሚውስድበበትና በዘመና ምክንያት
ማስረጃ በሚቀበበት የወንጀል ፍትሬ ስርአት በወ/መ/ስ/ስ/ ሁገ የተዘረጋው የቀዳሚ
ጥርጉሙኬ ስርአት ከፍተኛ ማኅ ለማወቅ በቻ ነበር፡፡

በለላ በተሳኔ የቀዳሚ ጥርጉሙኬ ስርአት ተከራካሪ መገኘት ለዋናው ክርክር አስፈላጊውን
ዝግጅት እንዲያደረግ የሚረዳ በመሆኑ ጉዳያቸው በተኋኒው መልከት እልባት እንዲያገኘ
ይረዳል፡፡ በቀዳሚ ጥርጉሙኬ የአቃቤ ሁግ ማስረጃዎች በመሳሪያ የሚሰው በመሆኑ ተከሳሽ
ዓቃቤ ሁግ የቀረበበትን ካለ ይከመተና ጥንከራ እንዲረዳና ተገቢ መከላከለውን
እንዲያዘጋጀ ይረዳዋል፡፡ ዓቃቤ ሁግም እንዲሁ የከሰት ተንከራና ይከመተ
ይረዳል፡፡ ተከሳሽ በዓቃቤ ሁግ የቀረበበትን ማስረጃ በመገምገም የቀረበበትን ካለ በማመን
ገዳያ በእውቅ እንዲያደፈቅ ለያደረግ የሚችል ለሆኑ በተመሳሳይ ሆኖታ ዓቃቤ ሁገ ከፊት
ለማስረጃት የቀረበው ማስረጃ ይከመ ሆኖ ከገኘው ከፊት እንዲያቀርቡ ያስቻለዋል፡፡ ከላይ
ለመግለፅ እንደተሞከለው እቃቤ ሁገ የሚያደርግ ለተከሳሽ ቅድመ በለው የሚገልፅ
በመሆኑ እንዲሁም ተከሳሽ በተወስኑ ይረጃ መከራከሪውንና የሚስረጃ ከረዘኗን
የሚያቀርብ በመሆኑ ገራ ቅኑን የሚያከራከሩ ዘብበው ቅድመ በለው ለለማለያ

በከናትና ፍርድ በቶች የሚታደግ ገዳያች የሚያፋጥን ለመሆኑ ተርጉር የለውም፡፡
በአሁኑ ገዢ በወንጀል ገዳይ በፍርድ በት የሚያረገው መግት በቃቄበ ሁኔታ በተከሳሽ
መከከል የእያጥና ድመት ድብበቅኩ እንዲሆም በግብታዊ እርምጃ የተጣላ
በመሆኑ ወጪት እያሂደ እንደሆነ መገመት አይችልም፡፡ በመሆኑም ገዳያች አቅማው
ጠናቶዋቸው ለዝብ ይችላል፡፡ በሌላም በከል ቅጽማት ምርመራ ለተከሳሽ የሚሰጠው
የመከለከል እናል ቅልል አይደለም፡፡ በመሆኑም ፍርድ በትና ዓቃቤ ሁኔታ በሚያከለው
መስረት አስፈላጊ ተግባራዊ የሚደረግ ማረጋገጥ ይጠበቃዋል፡፡

የወንጀል ገዳያች መግት አካሂድ

የወንጀል ገዳያች መግት የሚያጠው ዓቃቤ ሁኔታ አዘጋጅቱ ለፍርድ በት ለያቀርብ
ለመሆኑ ካው/ሙ/ስ/ስ/ሀ/ሁ ቁ. 109(1) መረዳት ይችላል፡፡ የወ/ሙ/ስ/ስ/ሀ/ሁ ቁጥር 109(4)
የከል ማመልከቻቸው ገልጠቹ በነፃ ለተከሳሽ ለሰጠው እንደሚገባ ይገልጻል፡፡ ሁኔታ የከል
ማመልከቻቸው ለተከሳሽ መቻ እንደሚሰጠው በግልጽ እያከቀምጥም፡፡ በአሁኑ ገዢ
ያለው አስፈላጊ የከል ማመልከቻ ለተከሳሽ የሚሰጠው በወ/ሙ/ስ/ስ/ሀ/ሁ ቁ. 129 መስረት
ከል በሚገባበት ገዢ ነው፡፡ ሆኖም በዚህ ላይ በአሁኑ ገዢ በአንቀጽ ፍርድ በቶች
የተውሉ ማሻሻል ተደርጋበታል፡፡ የከል ማመልከቻ ቅድም በለመ እንዲለከ ይደረጋል፡፡
ይህም የተከሳሽን የመከለከል መብት የሚያጠበብ ነው፡፡ በሌላ በከልም ተከሳሽ የከል
ማመልከቻቸው ቅድም በለመ የሚያደርጋው በመሆኑ ክስን አጥንቶ ወይም ከበለመያ
ደር ተማክሮ ለመቆረብ፡ የመጀመራ ደረጃ መቆመማያ ለማቆረብ፡ ወዘተ በሚል
ገዳያች አለማባበ እንዲከተሱ ይደረጋል፡፡ የለለች እንጋለመ ስከሰን አገርችን የወንጀል ሲ
ስርአት ሆነችን ተሞክሮ ስንመለከት በመስረቱ ወደ ገዳይ መስማት ወይም መግት (trial)
የሚገባው ገራ ቅጽ ለገዳይ መስማት አስፈላጊ የሆነ አገልግሎት አጠናቀው ነው፡፡ በዚህ
ደረጃ ተከሳሽ የቀረበበትን ክስ ተረጋግጧ መከለከቻውን አዘጋጅቱል፡፡ አሁን ባንፈችን

በለው አስራር ተከሳሽ የወንጀል ክስ የቀረበበት መሆኑ ተገልጻ መጥረ ደርሰት የቀመሪው
ቁን አስከደርሰ ዓቃቤ ህገ ያቀረበበት ክስ ማቅረብ ንዑስ፡፡

የወ/ሙ/ስ/ስ/ ህገ ቁ. 123 ዓቃቤ ህገ የክስ ማመልከቶ እንዲቀረብ ፍርድ በቱ ነገሩ
የማሳማበትን ቁን እንደሚመስኝና ዓቃቤ ህገና ተከሳሽ መጥረያ እንደሚለከለቸው፡ ቁ.
124 ነገሩ የማሳማበት ቁን እንደተወስኑ ግራ ቁጥር የማሳረጃ አርዝሮችውን ለፍርድ በቱ
ፈጸነተራር አቅርቦው መጥረያ መመሰሪያ እንደሚገባቸውና ነገሩ በማሳማበት ቁን
ምስክርችውና ማሳረጃዎችቸችው መቆረበን የማራጋገጥ ግዢታ እንዲለባቸው ያስረዳል፡፡
በመሆኑም አዘጋጅ መካከት ያለበት ጥያቄ ተከሳሽ የቀረበበትን ክስ እንዲሁ ተረድቶ ንዑስ
የማሳረጃ አረጋገጫን አቅርቦ መጥረያ የማመልዎው የማሳወው ንዑስ፡፡ አዘጋጅ ተከሳሽ
በቅድሚያ የክስ ማመልከቶው ለፈጸለው የማግበ መሆኑን በግልጽ መረዳት ይችላል፡፡
ከዘጋጅ ባድኖ ከልተሰጣው መከላከሎችን በተገበው መልክ አዘጋጅቶ ለመቆረበ
ይደግተዋል፡፡ ይህም ጉዳዮች በተፋጻነት ሁኔታ አልባት እንዲያገኘ የማያደርግ ንዑስ፡፡

የነገሩ መሰማት በወ/ሙ/ስ/ስ/ ህገ ቁ. 126 ከተቋሙሉ በሂሳ ለቋረጥ
እንደማይችል ተከታታቸን ቁጥርች በማንበብ መረዳት ይችላል፡፡ የወ/ሙ/ስ/ሀገ ቁ. 94
ቀጠር በበቃ የወከንያት ከልሆነ በቀር እንደማይዙት ይደንጋል፡፡ በተለይ በተለይ በንኩስ
ቁ. 2 ሌይ ከተዘረዘሩት የወከንያቶች ወጪ ቁጠር ለሰጥ እንደማይችል ይደንጋል፡፡
በመሆኑም ህገ የማያሳቀምበው የቀጠር ገልጊ ከዘመናዊ የገዳዢዎች አካሄድ አመራር
ዘመናዊ የማያሳቀምበው የቀጠር ለሰጥ በጥናት የወከንያት በተደረገማ ቁጠር
መሰጠት ንዑስ፡፡ ይህም የፋይለውን እድሜ የማያሳቀም ይሆናል፡፡
ከለይ ለመግለፅ እንደተሞከሱ የወ/ሙ/ስ/ስ/ ህገ የክስ መሰማት ሂደት
ከተቋሙሉ እንደማይችል ይሰጣቸል፡፡ የክስ መሰማት ሂደት አሁን በላምድ እንዲለው

የተበታተነት ስይምን ሰብሰብ ያለ ሌ.ሆን ይግባዋል፡፡ እንዳንድ በቀለበ ለመልቀች የሚችሉ
ገዳዢች የከሳ መስማት ሂደቱ የተበጣጠበ በመሆኑ ቅጂው እያተሰጠቸው ለቁጥር ገዢን
ያከፍጥራለ፡፡ በስነ ስርአት ሁን መሰረት የዚህ ሁንና የተከሳሽ ምስክርች በእኔና ላይ
ሰይፈረጥ ለሰጠ እንዳማግኘ ይደንግጋል፡፡ በመሆኑም ተከራካሪውች ከመነሻው ገዳዢችውን
ለማስማት ተዘጋጀተው ችሎት ለቀርቡ ይግባል፡፡ ከግዢት ከገዳዢች አካሄድ አመራር
ወር በቀጥታ የሚገኘቸው ይዞ ማስረጃ፡፡

ነገሩ በማስማበት ቅን ለተከሳሽ የከሳ ማመልከቶችው ከተለበበት በሂሳ መቋወሚያ
እንዳለው ይጠየቀዋል፡፡ ፍርድ በቱ መቋወሚያውንም ይመዝገበዋል፡፡ በተለይ
መቋወሚያው በወ/ሙ/ስ/ስ ሁን ቁ. 130(2) ላይ የተዘረዘሩትን የሚመለከት ሌ.ሆን ፍርድ
በቱ ዓቃቤ ሁን መሰረት እንዳለው ይጠየቀዋል፡፡ በመሆኑም ተከሳሽም ሆነ ዓቃቤ ሁን
የመጀመሪያ ይረዳ መቋወሚያ ከርከር የሚያደረገት በቋል መሆኑን ከሆነ መረዳት
ይችላል፡፡ በተለያየ አገርች በተደረገ የፌርድ በት ማቅረቢያ ተሆንግሮች ላይ የቋል
ከርከር ገዳይን ከማኅጻን የሚመተው ማኅና በእሁኑ ገዢ እያሳለ በመምጣቱ የስነ
ስርአት አካሄድች የቋል ከርከር እንዲያመዝገበዋው እያተደረገ ይገኛል፡፡ ከዚህ እንዲ
የሰነስርአት ሁዋችን በገዢው የቆዳው አስተሳሰብ የተከተተበት ነው ለማለት ያስችላል፡፡
ፍርድ በቱ በቀረበው መቋወሚያ ላይ ወሳኔ ለመስጠት ማስረዳ የሚያስፈልጋው በተለይ
መቋወሚያው የህን ጥያቄ ከዚኑ ወዲያውኑ ወሳኔ መስጠት ያለበት ሌ.ሆን ማስረዳ
የሚያስፈልጋው ከዚኑ ማስረዳው ያለ መዘግየት እንዳቀርብበት ችልሏነ በመስጠት
ማስረዳው ለቀርብበት ወዲያውኑ ወሳኔ መስጠት እንዳለበት የወ/ሙ/ስ/ስ ሁን ቁ. 131
የሰነስርአል፡፡

የመጀመሪያ ይረዳ መቋወሚያዎች ከስ ከታዊ በሂሳ ተከሳሽ የእምነት ከሆነ
ችሉን ተጠየቀ ከስን የከሳ እንዳሆነ ወደ ማስረዳ መስማት ይረዳል፡፡ በዚህ ይረዳ ዓቃቤ
ሁን ማስረዳ ማስማቻን የሚጀምር ሌ.ሆን በወ/ሙ/ስ/ስ ሁን ቁ. 136 መስረት

የመከናዬ ገንግሥር ያደረገል:: የዓቃበ ህግ ማስረጃ ከተሰማ በሂሳ ተከሳሽ ይከላከል እይከለከል በሚለው ላይ በይን ከተሰጠ በካለ ተከሳሽ የመከለከያ ማስረጃ የመከናዬ ገንግሩን ያደረገል (ቁ. 142(2)):: የግራ ቅጽ ማስረጃ ከተሰማ በሂሳ ዓቃቤ ህግና ተከሳሽ የማጠቃለያ ገንግሥር ያደረገል:: ፍርድ በቱ በጥቶ ለይ ወሰኑ ይሰጣል:: ተከሳሽ ተፋታኝ የተባለ ከሆነ የቆጣት መጠንን በተመለከተ ዓቃቤ ህግና ተከሳሽን አከራከር ፍርድ በቱ ወሰኑ ይሰጣል (ቁ. 149)::

በተግባር ያለውን የወጪዎች ፍትህ ስርአት አስራር ስንመለከት ኮወ/ሙ/ስ/ስ/ስ/ ህግ ቅልና መንፈስ በከፍተኛ ይረዳ የሂሳ ሆኖ እናገኘዋል:: የንገር ወይም ከስ መሰማት (trial) ይንሰ ማስቀመጥ በወ/ሙ/ስ/ስ/ ቅ. 129 መሰረት የከስ ተርጓሜ በይኖው ሌሎብስት ነው:: ተከሳሽ የቀረበበትን ከስ ተረድቶ ተጠውን መከለከያ ለማቅረብ ቅጠር ይሰጣል:: በተለይ በወ/ሙ/ስ/ስ/ ቅ. 130 መሰረት የሚቀርብ የመጀመሪያ ይረዳ መቋወሚያ ከስ በዕሱና ተከሳሽ ቅጠር በመቋወሚያው ላይ ዓቃቤ ህግ መልስ መሰጠት ከለበት መልስን በዕናና እንዲያቀርብ ሌሎ ቅጠር ይሰጣል:: የተከሳሽና የዓቃበ ህግና ከርክር መርምር ወሰኑ ለመሰጠት ሌሎች ተደርጋማ ቅጠርዎች መሰጠታቸው የወጪዎች ተለዋዋች የተለመደ አስራር ነው:: ተከሳሽ የሚቀርብ የመጀመሪያ ለማስቀመጥ እናገኘው ከፍተኛ ሌሎን ፍርድ በት አብዛኛውን ገዢ ባለው መዝገበዎን ይረጋበ የመቋወሚያ ለምድ ለይሰሙ ይዘተናለ:: የመጀመሪያ በመጀመሪያው ቅን ቅጠር ከልተለመ በቀጣይ ቅጠርዎች ተማልተው የመቋወሚያ አገልግሎት የሚል ቅጠር በጥቶ ለማስቀመጥ እናገኘው ከፍተኛ ሌሎን ፍርድ

ምስክር ተብቻትነው ከተሰመ አንድናው የለላናውን ቅል ያጠናል በማል መል
በሙሉ ተማልተው ከልቀረቡ እይሰመም፡፡ ይህ አስራር የገዢያን ቅል መሰማት ሂደት
ያጠትታል፡፡ በዘሱ ነቶች መንገድ የዓቃበ ሆኖ ማስረጃ ተሰምቶ ከተጠናቀቀ በሂሳ
በው/ሙ/ስ/ስ ሆኖ ቁ. 141 መሰረት ተከሳሽ ለከላከል ይገባዋል ወይም አይገባውም
የሚለውን ለመመሰን ተደርጋማ ቅመር የሚሰጥበት ሁኔታ ያጋጥማል፡፡ በሁኔታ ሌጅ
የተቀመጧው የመከልታ ጽግግር በአግባቡ ተግባራዊ አይደረግም፡፡ ዓቃቤ ሆኖ የቀረቡ
ምስክር በምን ምብጥ ተረዳ አንድማመሰከሩ አንዳንልዕ ከሚጠየቁ በቀር በጠቃላይ ስለ
ከሰ፡ ሲለማችርቦ ማስረጃዎችና ስለ ማስረጃ አስማመ ሂደት ዓቃቤ ሆኖ በተጠበው
ሁኔታ አንዳያስረዳ አይፈቀድለትም፡፡ አንዳሁም ነገር ከተሰማ በካል የሚደረገውም
የመዘንታ ጽግግር በፊት በፊት የመፋረጃ ሂሳብ ተብሎ በዚኑና ይደረግ
የነበረ ለሆን አሁን ከተመዘገበ አንዳቀር ተደርጋል፡፡ በመሆነም በውጭዎል ፍቃሱ ስርአቱ
የተለምዶ አስራር በቻልበት መግት የዓቃበ ሆኖ ማናን ነው ያደረገ ለሆን ከስ ለፍርድ
በት ማቅረብ የዓቃበ ሆኖ ወና ሲቻ አንዳሁን አይደርጋል፡፡

ተከሳሽ ለከላከል ይገባዋል በተባለ ገዢ ተከሳሽ የመከለከታ ማስረጃ አርዝናን በቻ
ለማቅረብ ተደርጋማ ቅመር ለሰጥ ይስተዋል፡፡ ነፍዘና ከቀረብ በሂሳም የተከሳሽን
መከለከታ የምስክርን ለማስቀረበና ለመሰማት ለክ አንድ ዓቃቤ ሆኖ
ምስክር ተደርጋማ ቅመርዎች ይሰጣል፡፡ በዘሱ መልከ ገዢ እያዘገሙ ለውሳኑ
ይደርጋል፡፡ ወሳኑውንም ለመሰጠት ተደርጋማ ቅመር የተለመዶ አስራር ነው፡፡
በዘሱ አይነት አስራር የውጭዎል ገዢዎች በፍርድ በት አመታትን ያስቀጥሬል፡፡
በአጠቃላይ የውጭዎል ፍቃሱ ስርአቱ ተግራኩ በተደርጋማ ቅመርዎች የዚንያት
በፍርድ በት የሚያስቀጥሩት ገዢ ለፈጥሮ በመሆነ በውጭዎች ሆኖ ቁ.1 ሌጅ
የተቀመጧውን ገብ ለመምታት አለመቻለቻው ነው፡፡ በተለይ ገዢዎች አልባት ልያገኘ
በቅር ቅጥር የማስረጃ መጥፋት አዘማማቸው ገልል ነው፡፡ አንዳሁም ወንጀል

የተፈ.ዕመብት ገዢ በራ.ቁ ቁጥር በተከራከራ ወገኖች፡ በምስክርች፡
ፖለቲካ፡ ወዘተ ተነስሸነት ሌይ የሚያሳይረው ተወካደ ቅልል አይደለም፡፡ የሚከርቡ
ፖለቲካ መብቂ የሰጠትን ቅል የሚቀረበበት አንዳ የሚከናወት ጉዳይ በፍርድ በት
በመዘገባዊ ነው፡፡

ማስረጃዎች ተጠቃለው ከተሰጠ በጀት ፍርድ በቶች ወሰኑ ለመስጠት በሚል
መዘገባዊ በተደረጋጋሚ ይቀጥሱ፡፡ ወሰኑ ከተሰጠ በማለም ያለው የቅጣት ክርክር ሆኖ
የተከተሉ አይደለም፡፡ ይሞት የቅጣት ወሰኑያችውን ከጥሩትናት ወሰኑው ወር አበረው
መረጃዎች የሚመጠ በመሆኑ ቅጣትን በተመለከተ ዓቃቤ ህገታ ሆነ ተከሳሽ
የሚያሳይበት በዘመኑ ግምት ወሰኑ አይገባም፡፡ በዚህ ይረዳ የሚከረሩ መሰማት ማረጋገጧ
የሚታሰብ አይደለም፡፡

5.2 የፍትሃብዬ የሰነ ስርዓት ህግ

በተመሳሳይ ሁኔታ የተያያዘን አካሂድ የሚደገኘኝና ጉዳዮች በፍርድ በት አላማዎ
አንዳይዘዝር የሚያደረግ አስራርች በፏ/ሽ/ሽ/ ህግ ተደንግጋው ይገኘለ፡፡ ሆኖም ህግ ባለቤት
መልከት ለረጅም ገዢ ተግባራዊ ባለሙያዎን በጀት ቁር አስራርች በመተካቱ የፍትሃብዬ
ፍትሃብዬ ስርዓቱን ቅልጥናና ወጪታማነት በከፍተኛ ይረዳ ተደዋቁል፡፡

ገዳዳቸው ለያደው መምራት

የፍትሃብዬ ሲነ ስርዓት የተያያዘን ወሰኑ መኖሩ ወይም አለመኖሩን ግምት ወሰኑ በማስገባት
ይመስላል ስነት የተያያዘ መሰመርችን ያስቀምጣል፡፡ እነዚህ-

1. የመለበኛ ሥነ ሥርዓት (ordinary procedure)

2. የኢትዮ ሥነ ሥርዓት (summary procedure)

3. የተኞበ ሥነ ሥርዓት (accelerated procedure) ፎቶዎ::

የከላሽ ካለ የሚመለከተው የገንዘብ ዕድን ሆኖ ጉዳታው የመነጨው ከዚህ ወይም ካለለ
የግዳታ ስነድ ከሆነ ካለሽ ጉዳያን በኢትዮ ሲኩል ስርዓት ለማቅረብ እንደሚችል
የፌ/ሥ/ሥ/ሕ/ ቁ. 284 ይገልጻል:: በመሆኑም እንደ ካለ በዘመኝ የከላሽ ማቅረብ መሰመር
በቀረብ ገዢ ተግባራዊ የሚደረገው ሲኩል ስርዓት ከመደበኛው ሲኩል ስርዓት የተለየ ይሆናል::
በተለየ በዘመኝ ሲኩል ስርዓት መግት (trial) እያደርም:: ስለሆነም ህን ካለ መቅረብ ያለበት
በቃለ መሄለ ተረጋግጣ መሆናን እንዲለበት ህን ያስቀምጣል (ቁ. 284):: በገዳያ ተከላሽ
የሆነው ወገን መጥረያ ካለሽ ማመልከቶው ጋር እንዲደርሰው የሚደረግ በሆነም ለክ
እንደመደበኛው ሲኩል ስርዓት በቃለታ መልስ የመከተሉና የመከራከር
መብት እያለበውም:: ለተከላሽ የሚለከለት መጥረያ ለቀረበበት ካለ መከራከሪያ ካለው·
ለመከራከር ማሳሌቂያ እንዲያቀርቡ፡ ማሳሌቂያውን ፍርድ በቱ በወሰንው ገዢ ወሰኑ
የሚያቀርቡ ከሆነ በቀረበው ካለ መሳረት ወሰኑ የሚሰጥበት መሆኑን ይገልጻል:: (ቁ.
286):: ተከላሽ በንዑስ ገዢ ወሰኑ ማሳሌቂያ ካለቀረብ ወፊያውኑ ወሰኑ የሚሰጥ ሲሆን
በንዑስ ገዢ ቁርቦ ማሳሌቂያውን ካቀረብ ፍርድ በቱ ማሳሌቂያው በቃለ መሄለ ተረጋግጣ
መቅረበን፡ የመከላከያ ማሳሌቂያው ካለ የቀረበበትን ገዢበት በሙሉ ወይም በከፈል
መሆኑን ለያረጋግጣ፡ እንዲሆነም ማሳሌቂያውን በአግባቡ ለመረምር ይገባዋል (ቁ. 286-
287):: ማሳሌቂያውንም ካልተቀበለ ወፊያውኑ መወሰን አለበት:: ባጠቃላይ የኢትዮ ሲኩል
ስርዓት ጉዳያቸን በተኞበ ሥነ ሥርዓት እንዲመስጠን የሚያደርግ የፌትሃብዬ መሰመር ነው::
ለለው በፌትሃብዬ ሥነ ሥርዓት ህን የተመለከተው ሌላ የገዳያቸ መሰመር የተኞበ
ሲኩል ስርዓት የተሰኘው ነው:: በፌ/ቤ/ሥ/ሥ/ሥ/ ህን ቁ. 300-311 የተመለከተን ጉዳያቸ
በዘመኝ መሰመር የማቅረብ ጉዳታን ህን ጥሩል:: ባተለየ የሚከተሉት ጉዳያቸ በዘመኝ
መሰመር ወሰኑ የተከተሉ ፎቶዎ::

- ስም መለዎች
- የብጀ እንዳይፈልጉም ወይም እንዳይመዘገበ የሚፈርሱ አበቱታ
- በእንደንድ የፍትሃብኬ ድንጋጌዎች መሰረት ከስ ለማቅረብ ቅድመዋሪ ፍቃድ የሚጠየቁባቸው ገዳያቸው
- የከልከለ መነሳት
- እንዳንድ መዘግበትን ወይም ሰነዶችን ለመመለከት ለመጠየቅ
- በመዘገበ ወሰኑ የተባሩ ነገር እንዲታረም፡ እንዲወጪ
- የበተሰበበ ጉባኤን ለማስጠራት
- የአድራ ገበረት መቀፋ፡ ሂሳብ አጠር፡ ባማዘዴት ወዘተ ለማሻሻል
- የደረጃዎችን ስራዎች፡ ሲሆ አስከደረጃ ወይም የአድራ ገበረት አስተካክሮን ለማሻሻል
- የንግድ ደረጃዎችን ለማሻሻል
- የበት አድራት ደረጃዎችን ለማቀላቀል ወዘተ

ከዚህ ባኩንር የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥ/ሥ ህግ ቁ. 300(2) በሆነ ሌይ በግልጽ ከተመለከተት ወጪ ያለ ገዳያቸው በከሳሽ ፍቃድ በዚህ መሰመር ለፈርሙ የሚችሉ ሲሆን ፍርድ በቱ በተፋጻነ ሰነ ስርዓት ለታደረ ይጠበል ወይም አይገባም የሚለውን ይመለናል፡፡

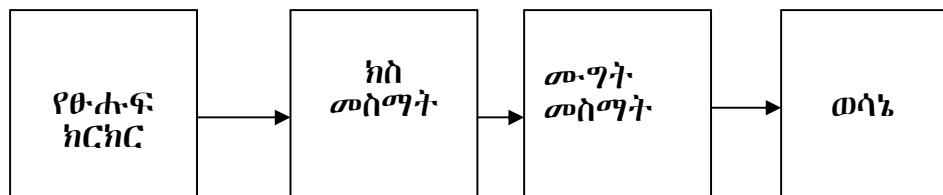
የተፋጻነ	ስነ	ስርዓትን	ልይ
የሚያደርግው አመልካች አበቱታውን አቅርቦ ወዲያውኑ ወሰኑ የሚያገኘንበቸውን ተገቢ የሆነ ማስረጃዎችን አስከቀረቡ ይረዳ ፍርድ በቱ ገዳያን በእኔጣኝ እንዲመለን ያደርግዋል፡፡			

የፍትሃብኬ መደበኛ መግት ሂደት

አሁን እንደ ወንጀለኛው መቆጠኑ ሰ/ስ/ ህጥ የፍ/ብ/ስ/ ህጥም የፍርድ በት ጥሩ አመራር እንዳኖር የሚችል ሁኔታውን ይፈጸማል፡፡ ገዳያ ከተቋሙለበት ገዢ ይሞር የዳቶች

ማና ከፍተኛ ንዑስ፡፡ በተለይ በመጀመሪያው ቁጥር ዓቶች ተከራክረ ወገኖች የሚያከራከሬትውን ፖብጥ ሌይቶ በማውጣት ለገድ ከፍተኛ ስልጣን እንደለው መገኘበት ይታላል፡፡ በተለይ ይህ ስነ ስርዓት በአግባቡ ተግባራዊ የሚያረግ በሆነ በዘመኑ ጉዳዮች ከመጀመሪያው እልባት እንዲያገኙ ያደርጋል፡፡

የፍትሃብኬ መድቦች መግት ይረዳዋቸ

አቤቱታዎች ፍል ነገር ሌይ በቻ ተመስርተው አጠር በለው ለቀርብ እንደማግበት ህንጻኝነት፡፡ የእሁድ ከርክር ከተመናቀቀ በቻለ ግራ ቀና የቅል ከርክር አድርጋው ፍርድ በቻ ግራ ቀና የሚመሆበትን ፖብጥ እንጥር የማውጣት ግዶች እሉበት፡፡ በተለይ በዘመኑ ይረዳ ሌይ ተከሳሽ የቅረበባቸውን ከስ መሳሪያ በመሳሪያ ወይም በከሳሽ ያመነት ካሆነ ወደ መግት መሰኔት (trial) መግባት ማያስፈልግ ለገዳዎች እልባት መሰጠት እሉበት፡፡ ህንጻኝነት ጉዳዮች በአማራዊ የመግት መጽሑፍ ስልቶች እንዲፈጸሙት ማሳሰብ የማቅረብ ስልጣንም ይሰጣቸዋል፡፡ የፍትሃብኬ በኩል ስርዓት ህንጻኝነት ሁኔታ ተከታታለ የፍትሃብኬ በቻ ጉዳዮችን በሌሎች አማራዊ መንገዶች መፈጸም ከተቻለ የፍርድ በቻ ጉዳዮችን የማቅረብ በመሆኑ ይህ አይነት አስራር የፍርድ በቻ ጉዳዮችን ተፈጥሩና የሚጨምር ይሆናል፡፡

ት-ዳድር-ች በተቻለ መጠን በከሰ መሰማቱ ሂደት እልባት ሌሎጥና የሚገባ ስሆን ይህ
ከልሆነ ወደ ገዢ መሰማት መግበቱ የሚያቀር ይሆናል:: በመሆኑም ፍርድ በቱ
ከናከሩን የሚሰማበትን ቅን ቁጥር ይውስናል (ቁ. 257)::

ልክ እንደ ወንጀለኛ/ሙ/ሥ/ሥ/ ህገ የፋ/ብ/ሥ/ሥ/ ህገም ለብለብ ያለ (concentrated)
የገዢ መሰማት ሂደትን ይደንጋል:: በተለይ ምስክር መሰማት ከሸመራ መቋረጥ
እንደለለበትና ምስክር መሰማቱ በእንደ ቅን የሚያልቅ ከሆነ በእዲሁ እየቀበሩ መጠሪያ
እንደማግባ ከቆ. 197(3) መረዳት ይታላል:: እንዳሁም ገራ ቅኑ የሰነድ ማስረጃ
የሚያቀርበ ስሆን ከአበቃቻቻው ጋር የፋ/ብ/ሥ/ሥ/ ህገ ቁ. 223 በሚያዘው መሰረት
መሸመራያውኑ ከልቀበዎ ወይም ገዢ ለከሰ መሰማት ለቀበር ከልቀበዎ በፊሳ ላይ
ለቀርበ እንደማይችል ከቆ. 137 ድንጋጌዎች መረዳት ይታላል:: በመሆኑም ፍርድ
በቱ ወደ ከርክር መሰማት ያረጋ ለገባ ማስረጃዎች ሁሉ ተጠቃለው እንደሆነ መገንዘብ
ይታላል:: ይህም በተከራከሩ ወገኖች መከከል እንጂ ማስረጃና ከርክር ስይፈጻሚ ገዢ
በአቶC ገዢ ወ-ሰጥ እልባት ለመሰጣት ያስችላል:: በእንደ ከርክር ላይ የሚቀርበ
ማስረጃዎች በየጊዜው እየተለመውና እየጠመውና በመጠ ቁጥር ውስጥና ከርክር የቀረበበት
ቋ-ሰጥ እየተዘዘሩት ገዢ እየተጊዜና ወ-ሰጠበብ እቅምጭእየጠናው እየሆነ እንደማመማ
ገልፅ ነው:: ይህም ገዢ በንብ እልባት እንዳይገኘ የሚያደረግ ነው::

ለለው ከማስረጃ መሰማት ያረጋ ጋር ተያይዞ የሚገኘው ማስረጃዎች መሸመር ያለበት
ማነ ነው በሚሰማው ላይ ነው:: በወ/ሙ/ሥ/ሥ/ ህገ መሰረት ምንጋዘዣ ማስረዳት
መሸመር ያለበት ከስሽ ብቻ ህገ ለሆን ይህ አካሄድ በፋ/ሥ/ሥ/ ህገ ሁ-ሰንዘብ
የሚሰራ እይምንም:: ለምሳሌ ተከሳሽ ከስሽ ያቀረበውን ፍራ ነገር አምና ሆኖም ከስሽ
ያለንሰጥውን እዲሰ ፍራ ነገሮችን እንሰጥ የሚከራከር ስሆን ማስረጃ መሰማት
ያለበት ተከሳሽ ይሆናል (ቁ. 259-261):: ፍርድ በቱ ማስረጃ ከስማ በፊሳ
ፍርድ ወይም ወገም በአቶC ገዢ ወ-ሰጥ መሰጣት እለበት (ቁ. 180)::

እንግዲህ በጠቃላይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ ህጋዊን ስለ የኩጥባዎች ፍትህ ሲርከት አካሂድ የሚደንገገው ካለይ የተመለከተውን ቁልጥሩ አስራር በመንም ፊርድ በቶች ይህንን አስራር እስከሚፈል ይረሰ ተግባራዊ ስያጻጾች ተያይዞት ቁያጥዋል፡፡ በዘመና ምክንያት የኩጥባዎች ፍትህ ሲርከታዊን ገታታና ጥሩት የነፃሎዎ ለመን ችልል፡፡ የኩጥባዎች ገያየት አካሂድ ቁጥር የበሆነ በመሆኑ ይቀማል ለእያንዳንዱ ገያይ ተከራክት የሚሰጠበት መቃቄ የለም፡፡ እሁን የተዘለት የፍ/ብ/ሥ/ሥ ህተኛ ይንጋጌዎች ለሰራዊት ይጠበል በሚል በፍርድ በቶች አካባቢ በተደረገት ለውጭ ከተገኘ ገልህ ለውጭ በቀር ከዘመ በፈት በነበረው ልማቅዎች አስራር ይቀማል፡፡ የሚሰጠበት አስራር አልነበረም፡፡

ካለይ ለመመልከት እንደሞከነው ገያየትን ለያይሩ የመምራት አስራርን የፍ/ብ/ሥ/ሥ ህጋዊን የደንገኝ በመንም ወጪታማ በሆነ መልከ ተግባራዊ ሆኖል ለማለት ያስተካሏል፡፡ ፊርድ በት የሚቀርቡ በዛት ያለቸው ገያየት በውሳ ሌይ የተመስረቱ የገንዘብ ከርከርች በመኑም ተከራክሮ ወገኖች ከርከራችውን በአዋጅ ለነ ለርከት የሚቀረብ ለምድ አለቆበሩም፡፡ ለዘመና ለምድ ምንጫና የፍርድ በት አስራር ነው፡፡ ምንም እንዲን ክስቶ በአዋጅ ስነ ሲርከት በቀርበው በአጠቃላይ የኩጥባዎች ገያየት ሂደት ገታታና በመሆኑ በዘመ ስነ ሲርከት የቀረቦ ገታታና በመሆኑ ተመሳሳይ ዕጣ ፍንታ የሚደርሱትው ይሆናል፡፡ በተለይ ፊርድ በቶች ከተከለከቻ በሚቀርበለቸው የመከለከያ ማስፈጸምዎች ሌይ ጥብቁ የሆነ የሚጠረትና የምርመራ ስራ የሚይሰሩ በመሆኑ በአጠቃላይ ወደ መፈጸም ከርከር ይመለሳል፡፡ ይህም በአዋጅ ስነ ሲርከት የቀረቦን ክስ ከመፈጸምው ክስ በበለጠ ገዢን እንዳለፈ የሚያደርግ በመሆኑ ተከራክሮ ወገኖች በዘመ ስነ ሲርከት ክስ ከሚቀረብ ይቆጠበል፡፡

የተፈጻሚ ስነ ሲርከትን በተመለከተ እንዲህ አይነት ስነ ሲርከት መኖሩ በግልጽ የሚታወቁ እያደለም፡፡ ምንም እንዲን የውጭነት ወይም የባልና ማስተነት

የጥምኑና መረጃ ለማግኘት፡ ስም ለማስለመጥና የመሰሰለት አንቀጽ ጉዳዮች በዘመኩ ሲሆን ሲሆን የማቅረብ ለምድ የነበረ በመንም ለከ ሁኔታ በማያዣው መሰረት በቀልጠራ ሆኖታ ይሰተናገኘ ነበር ለማለት ያቀጣል፡፡ ሆኖም አንድ መታወቂ ያለበት ነጥበ በተፋጻነት ሲሆን ሲሆን ለቀርቡ የማቻቸሉ ጉዳዮች በርካታ መሆናቸው ነው፡፡ የካምጊነና ሲጠበቅ ይጠራል፡፡ ወይም ይፍጻልልኝና ለለም አስተኛው ወሰኑ የማያሳይልታቸው ጉዳዮች በተፋጻነት ሲሆን ሲሆን መቅረብ የማግባታው ለመን በመደበኛ ክስ ለቀርቡና ደቃቃ ለያስተናገኝቸው ይታያል፡፡

አበቱታዎችን በተመለከተም ጉዳዮችን በተፋጻነና ጥሩት ባለው መልከ ለማስተናገድ
በማያመቻ መልከ ለቀርቡ አይታይም፡፡ አበቱታዎች የተንሟከር ግልበነት የማገላቸው
እንዲሁም በከርክር በህግ ድንጋጌዎች የተዋል፡፡ የአበቱታ ጥሩት ቅጂር ባንድ በከል
የተከራከሩ ወገኖች በተለይም የህግ ባለሙያዎች ለመን በለላ በከል ይገባ
የቆጣቶችና የፍርድ በታች ነው፡፡ የህግ ባለሙያዎች በእርግጥ የስነ ሲሆን ሲሆን ሁኔታ ሁኔታ
በማድናግዎ መሰረት አበቱታ አጭርና ግልዕ መሆኑ አለበት ሆኖም አሁን ያለውን
የተንሟከ የአበቱታ ሲሆን ለመቀየር ባጠቃላይ ፍርድ በቱ የእስተሳሰቢ ለውጥ መምጣት
እንዲለበት ለኋገኑ ይደመጣል፡፡ በተለይ እንዲጋድ ደቃቃ ማናቸውም መከራከሪያ ነጥበ
በአበቱታ ለይ መከሳት ይገባዋል ስለሚለ እንዲሁም በይገባቸው በማሬቅ ጉዳዮች ይህ
ከርክር ስለማንሳ ይህንን የከርክር በር ለመዘጋጀ አበቱታዎችን ለፏ አድርጋው መቀና
እንዲለባቸው ይገለፈባል፡፡ የህና ሆኖ የባለሙያዎች አስተያየት ተከራካሪ ለሰጠው
የማግባ ነው፡፡ አበቱታ አጠር በለመ ለግኝ የማግባው ለመን ግራ ቀኑ ያለውን
የህግና የፍራ ነገር መከራከሪያ በፏ/ሽ/ሽ/ ሁኔታ በተቀመጧት የተለያየ ይረዳውች

ለ.ቁርብና በአግባቡ ለመዘጋጀ ይገባል፡፡ ከተመዘገበው በሂሳ የከርክሩ እኩል ተደርጋውም
ለቅጹና ይገባል፡፡

በተለይ የቁል ከርክር ወይም ካሉ መሰማት የሚለው ስነ ስርዓት
ቍራሽ ተዘጋጀ ነበር፡፡ ፍርድ በታች ወይም ደሞት ጉዳዮችን በመምራት ለገድ
የሚመወቂት ማረኞ በጣም ብቃትና ነበር፡፡ እኔኝ ካሉ ለቆኝው በሚፈርብበት ጊዜ ጉዳያ
የቀረበበት ፍርድ በት ስልጣን ያለው መሆኑን፡ ስልጣን ካለለው ማስተናገድ
እንዲለበበት እንዲሁም የቀረበው ጉዳይ የሚያስከበበ መሆኑ አለመሆኑን እንዲያጠራ
የፍ/ቤ/ሥ/ሥ ሆኖ ቁ. 231 ግዢታ የሚተለበት በመንም ይህ ለረጅም ጊዜ
አፈጻም አልነበረም፡፡ ተከሳሽ በመጀመሪያው ቁጥር ሲ.ቁርብ መልካት ይዘን እንዲቁርብ
ይደረግ የነበረ ለሆን ሁን በሚያከው መሰረት ደኝው ግራ ቅኑን ስይመረምርና የቁል
ከርክሩታውን ልያዳምጥ ለምርመራ በሚል ምክንያት ጉዳያ ምን እንዲሆኑን ግራ ቅኑን
የሚያከራከራታው ምብት ምን እንዲሆኑ ስይለይ ተከራካሪ ወገኖች ለረጅም
ገዢና በተደረገው ቁጥር ፍርድ በት ያለ ምንም ፍ.ይና የሚመለስበበት ሆኑታ ነበር፡፡
ይህ አልፎር በአሁኑ ግዢ የቀነስ በመንም መለያ በሙሉ ተወማቂል ለማለት ያስተማረል፡፡
ደኝው መጀመሪያ ጉዳያ ሲ.ቁርብበት የከሳሽ ማመልከታውን እንበበው ቁድሞ እልባት
ለጥቶ በማስናበት የራሳንና የተከራካሪ ወገኖችን ጊዜና ጉልበት በለም ጉዝበብ መቀበብ
ለቻል በተቋራኑው ይሰራል፡፡ ከዘህም በሂሳ የገራ ቅኑን የወ.ሆና ከርክርና የቁል
ከርክር ተመልከቶ በየትናወቂ ጉዳዮች ላይ ለ.ቁርብ እንደሚችል ወይም የትናወቂን
ገዳዮች ከወዲሁ ማስናበት እንዲለበበት መመሪያ ለቻል ይህንን ባለማድረግ ጉዳዮች
በቀበብ ለተደረገው የፊርማ የገዳይ ሙና ከቅና ወደ ቅኑ እየጨመረና በመጨረሻም
ከከቅመ በለይ ለሆን ይታደል፡፡ ከላይ ለመግለፅ እንደተሞከራው በአሁኑ ግዢ የተዘዘገብ
የስነ ስርዓት ሁኔታን በተግባር ላይ መዋል እለባቸው የሚል እንቅስቃሴ በመደረግ ላይ
ይገኘል፡፡ በዘህ እንቅስቃሴ በተለይ በመጀመሪያው ቁነ ቁጥር ሁን በሚያከው መሰረት

የቁል ከርከር ለደረግ ይገባዋል የሚል ነው:: በመሆኑም አሁን አዲስ በተፈጻሚነት
ጥንቃቤ መሰረት ይህንኑ ፍርድ በታች ተግባራዊ በማድረግ ሌሎ ይገኘ
ለ:: ወጪቁም አበረታች ነው::

በተለይ ይኖው በተያያዥ ቅድም በለው በመግባት ተከሳሽ ያቀረባቸው የመጀመሪያ ይረዳ
መቆወማይች ካለ ወሰኑ በመሰጣት ወደ የኩስ ጉዳይ ጉባኤ ምብጥ መመሰረት
ሰንበው ቅድመሆና መታየት ያለባቸውን ጉዳዮች የሚመለከታቸው ወሰኑ ለመሰጣት
ሰያሳቢ ነው:: በለላ በከል በቀፍች አንድ ምብጥ መመሰረት የሚባል ተግባር
ቋርሽ ተዘጋጀቷል:: ምብጥ የሚያመሰረት በመሆኑም ይቅቺ ማስረጃ የሚሰጠት ልክ
በው/ሙ/ሥ/ሥ/ ሁን ሌይ በተቀመጧው መሰረት ካለሽ ያለውን ማስረጃ በመለኑ እንዲያ
ቀርብ በማድረግ ነው:: ይህም ሁን ካዘዝው ወጪ በተቋርጓኛ ነው:: በታመነ ምብበዎች
ለይ ጉራ ቅጽ ማስረጃ እንዲያቀርቡ ማድረግ ምንም ፍይይ ያለው ሥራ አይደለም::

በለላ በከል ካለሽ በማስረጃ አቀራረብ ሂሳብ ሁሉ ተብል ይሞሩ እንዲልሆነ የስነ ስርዓት
ሁን ጉልፅ ያደርጋል:: ለምሳሌ አንድ ካለሽ በተከሳሽ መከና ተገዢች ጉዳት ይርሱባች
ልኝ ከኩ ይከፈለኝ በለው ከኩ አቀርብ ተከሳሽ ካለሽ በመከው የተገኙ
መሆኑን አምኖ አይታው የደረሰው በከሳሽ ጥሩት መሆኑን ገልጋ ከተከሬከሬ በዘመን ጉዳይ
ማስረጃ አቀራረብ ሌይ መጀመር ያለበት ተከሳሽ ነው:: ካለሽ በተከሳሽ
መከና መገኘቱን ማስረዳት ነበረበት ሆኖበት ሆኖም ተከሳሽ ያመነሰት በመሆኑ ይህንን ነጥቦ
ማስረዳት አይጠቀበትም:: ሆኖም ተከሳሽ የከሳሽን ጥሩት ካስረዳ በሂሳ ካለሽ ጥሩት
የለለበት መሆኑን ማስረዳት ይጠቀበቻል:: በመሆኑም የማስረዳት ስክም በዘመን
የሚቀየር ይሆናል:: ጉዳዮች የሚሰጠን ስክም ጉን ምን ግዢም ቤሮን የከሳሽ ይሆናል::
ለለው ከመግት መስማት ሂደት ወር ተያይዞ መካከት ያለበት ምንም እንዲን የስነ
ስርዓት ሁርቹን ስብሰብ ያለ ሂደትን ያስቀመጥ ቤሮንም በተግባር የመግቱ ሂደት
የተበታተነ ነው:: ማስረጃዎች የሚቀርቡት እያተንጠቀሙ በተለያየ ቅጂዎች ነው::
የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሁን ጥብቅ የሆነ የቀመር ሂሳብን ይከተላል:: ይህንም አቀጥሮች 192-

199 ካልት መንግሥት ይቻላል፡፡ በተለይ እነዚህን ድንጋጌዎች የጥቃና መብቻ
ይመለከታቸውል ለማለት ያስቀበል፡፡ ተከራካሪ ወገኖች ወይም መብቻ በመቅረታቸው·
ቀጠረዋች ለሰነድ ይቻል፡፡ ሆኖም እንዲሸጠ አይነት አስፈላጊ በሆነ በግልጽ ተከልከል
ይገኘል (ቁ. 197(4))፡፡

የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥ/ ህገ ቁ. 194 (2) እንደ ተግባር እንዲሸጠው ጊዜ ተሰጥቶ በዘመኑ ጊዜ
ከልተኩወሙ ከባድ የሚከናወት ካላቸውም በቀር ሌላ ጊዜ ለሰጥ እንደማይችል ይደንጋጋል፡፡
ለምሳሌ ተከሳሽ መልሰን እንዲያቀርብ ጊዜ ተመክቻለት በዘመኑ ጊዜ ውስጥ መልሰን
ካላቀረበ ከባድ የሚከናወት ካላቀረበ በቀር መልሰን እንዲያቀርብ ለረቀቻለት አይገባም፡፡
ሁኔታ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥ/ ቅጽ እና የሚመለከው በግልጽ ቀና ከርከር ሰለምነ ጉልጽ ቀና
እስከተሰማው ይረዳ የርሱ በተ ማለቁ መግባት የለበትም በተለይም ተፋተኛው ወገን
ለለለኛው ተከራካሪ ወገን ከሰራ እስከቻለው ይረዳ ቀና የለም የሚል እመለከከት
በቅርቡ እንደ ይንበብቸል፡፡ ይህ አስፈላጊ ከዚመናዊ የጥቃና እመራር እኩ ጋር
የሚጠሩ ነው፡፡ በተለይም እንደቻ ለጥቃና መንግሬት እንደ የሚከናወት ተደርሱ
የሚመለከው ተከራካሪ ወገኖች ተያያዥን መምራቸቸው ነው፡፡ እሁን
የለው እስተሳሰቢ ተከራካሪ ወገኖችን ተቆጣጥሱ አትጋቶ አቅጣጭ ማስያዝ ያለበት ይኝ
ው ነው፡፡ የጥቃና መረጃ መሆኑ ያለበት ይኝው ነው፡፡ በተለይ ተከራካሪ ወገኖች በአንድ
ጥቃና ሌላ በተቋራኒው የሚሰሩ በመሆኑ (ማለትም እንደ ለመርታት ለለኛው
ለለመረታት) ያለ ይኝው መሆኑን ተያያዥ በተፈላጊው ፍጥነትና ወደተፈላጊው ጉባ
ይሂዳለ ለማለት ያስቀበል፡፡

በጠቃላይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥ/ ስነ ሰርአት ህገ ከዚመናዊ የሆነ የጥቃና እኩ እመራር
ቴክኒክንና እኩወችን የያዘ ሲሆን ተያያዥ በቀልጠራና ፍትሬዊ በሆነ መንገድ
ለማስተናገድ ለንጂቀምባቸው ይገባል፡፡

ከፍል ስድስት

የጥቅምት አካሂድ አመራርን በኢትዮጵያ ፎርድ በቋም ተግባራዊ ማኅበር

የሰላመና ከፍል አገማና ግብ

ይህ የሰላመና ከፍል ከተጠናቀች በሁሉ ስልጣኝነት፡-

- የጥቅምት አካሂድ አመራርን በኢትዮጵያ ፎርድ በቋም ተግባራዊ ለማድረግ
መፈጸመ ያለበትን ይለያል፡፡
- በኢትዮጵያ ፎርድ በቋም ተግባራዊ የሆነ ተክናዕኑን ይለያል፡፡
- የጥቅምት አካሂድ አመራር ተክናዕኑን በተቋል መጠን ለመተግበር ነገሏል፡፡

የጥቅምት አካሂድ አመራር ይጠና የሳሽ ባቃ ያለው በአመራናን አገር

መሆኑን ተመልከተናል፡፡ እኩንዲሸም በጥቅምት አካሂድ አመራርና በስነ ስርዓት ሁኔታ
መከከል ተመሳሳይነትና ተደርጋዕኑት እንዲ ለያነት አለመኖሩንም ተመልከተናል፡፡

በመሆኑም በቀጣր ለንመለከተው የሚገባው ምብጥ እነዚህን ኮዶዎችን በፍርድ
በቋም እንደሆነ ተግባራዊ ለኋይርጋቸው እንቻለልን የሚለው ነው፡፡

የጥቅምት ፍሰት አመራርና የሰነ ስርዓት ሁኔታን ጉዳዮችን በተቀለጠናና ፍትሃዊ በሆነ
መሌከት ለማስተናገድ በተቀናጅና እንዲ ለለውን በማድረግና መሌከት ተግባራዊ
ልኋይርጋቸው ይገባል፡፡ የሰነ ስርዓት ሁኔታንን ወጪታማ በሆነ መሌከት ተግባራዊ
ልኋይርጋቸው የምንቻልበትን መንገድ መፈለግ ያስፈልጋል፡፡ በእርግጥ ሁኔታን መለ
በመሳሪ ባለቤት መሌከት ተግባራዊ ለማድረግ ክስኑት ጥቂት አመታት ይሞር

እንቅስቃሴ ተቋምሮል:: ወጪቱም አበረታች ነው:: ሆኖም እስከሁንም ተግባራዊ
 ያለፈደገት ስነ ስርአቶች ያሉ ሌሎን ለምሳሌ ስብሰብ ያለው የሙጥት መስማት ኮሎ
 በፍርድ በታችነት ቁልጣና ወጪታማ በዚነ መልከት ተግባራዊ ተደርጋዋል ለማለት
 ያስተካሂል:: ለዘመን እንዲ ምክንያት ወጪታማ የዚነ
 የተያያዙ አካሄድ አመራር አለመናር ነው:: በመሆኑም ቁልጣኩ፡ ወጪታማና ጥሩት
 ያለው የፋይሁ ስርአት ለማስፈጸም የተያያዙ ፍሰት አመራር ከፍተኛ ማኅ ይመወቻል::
 የተያያዙ አካሄድ አመራር በተመለከተ እንደ ጉልዕ ሌሎን የሚገባው ነጥቢ ካላይ
 ባለቤት ከፍለታም የተገለጹት በለለች አገርች ተግባራዊ የዚነ የአመራር ኮሎምች ሌሎን
 ሁሉም በእትጥቃያ የፍርድ በታች መለያ በመለያ ተግባራዊ ሌሎን ይቻላለ
 ማለት አይደለም:: ለምሳሌ የአማራኝና የእትጥቃያ የዚነ ስርአቶች በበዕለ መልከት
 የተለያየ ለመሆናቸው ምንም ጥርጥር የለም:: በአማራኝ አገር ተግባራዊ
 የተደረገት እንዲንደ ኮሎምች በእገልችን ለይሰሩ ይቻላለ:: የተያያዙ አካሄድ አመራርም
 እንዲሁ ከዚ ስርአቶችን ወር በተጠቀሙ መልከት ተግባራዊ ለይፈጻ ይገባዋል:: ለምሳሌ
 ምንም እንዲ የፊልዕል ፍቃት ማኅስቴር በዘመ ኮራይ እንቅስቃቅ እያደረገ ያለ በዚኗም
 የዚነ ስርአቶችን እምነት ቅልን በመስጠት የሚፈረግን ይርድርን (Plea
 bargain) አያዥቃም:: በለላ በከተል በእገልችን ይቻች ተሻጻ የዚነ ባለሙያዎች ሌሎች በፍርድ
 ሌሎች ተሻቻው የለም:: በመሆኑም የእትጥቃያ ሁሉች ከልተሽሰለ በፍርድ ከነዚ ወር
 የተያያዙ የተያያዙ አካሄድ ኮሎምችን ተግባራዊ ማድረግ አይቻልም:: ሆኖም ለለች
 ለምድችን ከስርአቶችን ወር በማጠቀም ተግባራዊ ማድረግ ይቻላል::

የፍርድ በቶች ማለቤት

በኢትዮጵያ ወሰኩ በማንኛውም ደረጃ (ማለት-ም በፊዕራልናልም ሆነ በከልል) ያለ ፍርድ በቶች ከለለው የመንግስት አካላት ነፃ ሆኖም የተቋቁሙ ለመሆኑ ከኢትዮጵያ ፊዕራልናዊ ዓይነት የፍርድ ማለቤት በግልጽ መረዳት ይችላል፡፡ የፍርድ በቶችን ነባት ለመጠበቅ የቆጥቶች አስተዳደር በቆጥቶች አስተዳደር ጥብኬ እንዲመራ ተደርጋል፡፡ እንዲሁም ተቋሞችን በበላይነት እንዲመሩ ለጠቅላይ ፍርድ ተራዘኗቶች ከፍተኛ ማለቤት ተሰጥቷል፡፡ ፍርድ በቶች ነፃ፣ ቅልጣኬና ጥራት ያለው የፍትህ አገልግሎት እንዲሰጠ የማድረግ ወና ማለቤት በተራዘኗቶች ሌጋ ወደፊል፡፡ በተለይ በፊዕራልናልም ሆነ በከልል ደረጃ ያለ የጠቅላይ ፍርድ በቶች ተራዘኗቶች ፍርድ በቶችን የማስተዳደርና በተያያዥ ሌጋ በመስተም ወሰኑ የመስጠት ሁሉት ማለቤት ተጥሎባቸዋል፡፡

የፍርድ በት ስራ አመራር ማለ (Court manager) መኖር

በሌሎች አገሮች የፍርድ በት ስራን የመግሬት ከፍተኛውና የመጨረሻ ማለቤት የተጠለባቸው መረዥቶች በአብዛኛው በፍርድ ሂደት የተጠመዥ በመሆናቸው የፍርድ በቱን የአስተዳደር ስራ ቅልጣኬና ወጪታማ በሆነ መንገድ ለመስራት ባለመቻላቸው የፍርድ በት ስራ መሬ (court manager) መደብን መቀመር ጉዳታ ሆኖባቸዋል፡፡ ይህ መሬ ለፍርድ በት ተራዘኗቶች ቅጥታ ተጠሪ ሆኖ በአጠቃላይ የፍርድ በትን አስተዳደራዊ ስራዎች የሚያስተባበር ነው፡፡ የፍርድ በቶችን ስትራቴክስ እቅዱቶችን የማዘጋጀት ስራ እንዲሁም ባጠቃላይ የፍርድ በት ስራ እንዲከናወል ለማድረግ አስራርቶን የመቀየት፣ ተግባራዊ የማድረግ ስራ የፍርድ በት ስራ መረዥ ነው፡፡ ወደ ኢትዮጵያ ስንመጣ በፍርድ በቶች ይህ የስራ መደብ አለመናና ጉልፅ ነው፡፡ በፍርድ በቶች የአስተዳደርና ፊይናንስ ማለ በማሳ መደብ ያለ በሆነም መደብ በፍርድ በት ያለ ድጋፍ ስጋው ስራታቸውን አመስተዳደርና የፍርድ በቱን የፋይናንስ ስራዎችን ከማስተባበር ያለኝ ማለቤት የለውም፡፡

በመሆኑም ይህንን መቁለጊ የፍርድ በተኋና የመምራት ስራ የሚሰራ ባለሙያ
በሌሎች ወይም ይህንን ማረጋገጥ ተሽከዋል ለሰራ የሚችል መደብ በሌሎች ሆኖታ
የተዳደሪች አካሂድ አመራርን ወጪታማ በሆነ መልክ ተግባራዊ ማደረግ
በጣም አስተዋዬ ነው:: በመሆኑም ፍርድ በቶች በዘመን ተረም ለመስጠት ይገባል::

የተዳደሪች አካሂድ አመራር ዕቅድ (caseload management plan)

በከፍል ስስት ላይ የተመለከተኝቸው የተዳደሪች አካሂድ አመራር ዘዴዎች በሰራ ጥናት
ለይ ተመሳተው በእቅድ መልክ ተመቻለው በፍርድ በት መረጃዎች ለዘመን ይገባል::
ሁኔታ በእቅዱ ነገሮች፣ የቆዱና ሲሆን ስራተኞችና በቀጥሃ ስርዓቱ
ሂደት ተሳታፊ የሆነ አካላት ተሳታፊ ወሰኑ ነው::

የመቁለጊ ፍርድ በት ገበዢት

በፊልዎች በከልል መቁለጊ ፍርድ በቶች በአመት እና ገዢ የሚሰበበው ይህ ገበዢ
በደንብነቱ ስራ ላይ ባጋጌው ተግባር ተረም የመውያዙና መፍትሬ
የመስጠትና የደንብነት አስፈላጊን ለማሻሻል የሚረው ይህንንና መመርያዎችን የማውጣት
ሂደንት የተመለበት በመሆኑ የተዳደሪች አካሂድ አመራር ዕቅድ ተጠቻሉ በዘመን ገበዢ
የሚወደው በሆነ ተቀባይነቱ ከፍተኛ ይሆናል::

የተዳደሪችን አካሂድ የመምራት ማረጋገጥ

በወንጀልም ሆነ በቀጥሃሁኔር የቀረበ ገዳዚ የመምራት ማረጋገጥ በዋናናነት የፍርድ
በት ለሆን ይገባል:: ይህ ማረጋገጥ ለተከራከሩ ወገኖችም ሆነ ለሌላ ማናቸውም አካል
ለሰጥ አይገባም::

በተዳደሪች ቅድም በለው መግባትና ያልተቻለው ከትትል ማደረግ

- ቁርድ በታች በገዳደሩ ቅድም በለው ገበተው እርምጃዎን በተመለከት ከትትል
ለያደረግ ይገባል፡፡ በተለይ ገዳደሩ የቀረበለት ዓይነ ከመጥረያ አሰጣጥ ይሞር
ያለውን ሂደት ለከተትል ይገባል፡፡ ገዳደሩ ለተሬኑሁ ወገኖች ለይተው
ልማት ገዢ ተሳትራ ለያፈጻጥዎ ይገባል፡፡ በተለይ በመጀመሪው ቅጂዎ
መከናዎን ያለባቸው ድርጋች በአጭበብ ለፏ.ወመ ይገባል፡፡ ቅድም ያለ
ቁጥጥር ተከራካሪ ወገኖችን ለገዳደሩ ቅድም እንዲከታወቂ ስለሚያደርጋቸው ገዳደሩን
በስተምነት የሚጠናበብት እድል በጣም ሲሆ ንዑ፡፡
- ቁርድ በታች የገዳደሩን እርምጃ ቅድም በለው ለመከታተል የከምጥመተር መረጃ
ስርአትን ለመቀመጥ ይገባል፡፡ በዘመኔ ለገድ በቅርቡ ተግባራዊ የሆነት ኮሙናዊ
የከምጥመተር ካደመቸት ቅጽማዊ ማቻዎ፡፡ በተለይ ዓይነት የገዳደሩን እመራር
ለማቅድ ይረዳቸዋል፡፡
- ቁርድ በታች የወሮኑ ክርክር መቀበባል ይረዳ ቅድም በለው ወይም በተገዢበት
ገዢ መጠናቀቃን ለከተትል ይገባል፡፡ የከበቱታ መቀበበል ይረዳ ያለ ምክንያት
ለራዘም አይገባውም፡፡ ለተከላሽ መጥረያ ለማድረሰ ሲባል በውጭድልም ሆነ
በፍትሃሮና ገዳደሩን በተደረጋጋሚ ቅጂዎ ለሰጥ ከልምድ ይስተዋል፡፡ በመሆኑም
ቁርድ በታች እንደሆነ አይነት ገዳደሩን ቅድም በለው በመለያት ተከላሽ
በአማራዊ ለቅርቡ የሚችሉበትን ሲልት መቀየበና ወደ ገዳደሩ ቅጂዎ ይረዳ
መሽጭር ያስፈልጋል፡፡
- በገዳደሩ ቅድም በለው መግባት ገዳደሩን በአይነት ለመለያየት ይጠቀማል፡፡
በመሆኑም አዲስ ገዳደሩ የቀረበበት ዓይነ አጠቃቃዎችን፣ የሚሰራቸ ነረዘዘርችን፣
ማስረጃዎችን ቅድም በለው በመመለከት ቅጂዎ ከባድ ገዳደሩን ለመለያት
መግባር አለበት፡፡

ት.ዳያ.ችን ለያዥቶ መምራት

በፍትሃውሃውር ተ.ዳያ.ች:-

- ተከራካሪ ወገኖች ከከናወዎች ወር ስለ ተ.ዳያ.ች መረጃ ቅልተው እንዲቀርብ በደረሰ በተለያየ የተዳደሪ መስመር እንዲጠበ ለማድረግ ይጠቅማል::
- ተ.ዳያ.ች እንደ ከበደታቸው በተለያየ መስመር እንዲጠበ ማድረግ ያስፈልጋል
- በ ፊ/ብ/ክ/ክ/ህግ ቁ. 284ኛ ተከታታቸው ስር የሚመለቀ ተ.ዳያ.ች በፊጥን የተዳያ.ች መስመር ለጠበ ይመረጥል
- እንዲሁም የቆኝውን አነስተኛ ገዢ የሚፈልጋ ተ.ዳያ.ች በተፏጠነ የተዳደሪ መስመር ወሰጥ ለጠበ ይገባል::
- ወሰብስብ ታብጥ የሚያስነሳኝ በዘመኑ ማስረጃ የሚለማባቸው ተ.ዳያ.ች በው-ብስብ የተዳያ.ች መስመር ለጠበ ይገባል::

የወንጀል ተ.ዳያ.ች:-

- ተ.ዳያ.ች በው-ብስብበነታቸውና በቅድሚያ መመዘኛውን ለለያየ ይገባል
- እስረኛ ያለበት መዝገብ ባንሻነዱ ቁድሚያ ለሰጠው ይገባል::
- ወሰብስብ ታብጥ የሚያስነሳኝ በዘመኑ ያለው ማስረጃ የሚለማባቸው ተ.ዳያ.ች በው-ብስብ መስምር እኩይያልኩ ለደረሰ ይገባል::

ለተ.ዳያ.ች የጊዜ ገዢ ማስቀመጥ

- አጠቃላይና ዘርዝር የተ.ዳያ.ች የጊዜ ገዢ የፍርድ በተቻቻ የሰው ማይልና ለለዋጥ ባለቤት በገኘዙበ መልከት ለቀመጥ ይገባል:: በመሆኑም በጣም ባዕቃቸው የሆነ የጊዜ ገዢ ባናስቀምጥ ይመረጥል::

የመጀመሪያ ደረጃ ፎርድ በት የሰውመጥቻዎን የጊዜ ገዢዎች በግማሽነት መመልከት

ይታለል:-

ከ1995 ዓ/ም በኋላ የተከራከሩ መዝገበዎች የሚመስጠበት የጊዜ ስሌዳ

ተ.ቁ	የንብረቱ አይነት	የሚመስጠው ጊዜ
1	በአዋጅ ሆነ ለመግኘት የሚቀርቡ ገዢዎች 1.1. ማስፈጸም ካልቀረበ 1.2. ማስፈጸም ወደፊት ካሸን	1 ወር 2 ወር
2	በተፋጻዕስ ሆነ ለመግኘት የሚቀርቡ ገዢዎች ገዢዎች	2 ወር 20 ቀን
3	ፋት እና የፋት ወጪዎች 3.1 በስምምነት ቅት ይዕዳቸልን የሚሰላለው ገዢ ካልተሰጠ 3.2 በሌላ ሁኔታ የቀረበ የፋት ጥያቄ እና የሚሰላለው ገዢ የተሰጠው የስምምነት ቅት ይዕዳቸልን ጥያቄ	16 ወር 10 ቀን 4 ወር
4	የሥራ ወል /የፋትካበበር/	5 ወር
5	ወራሽነት ባልንቴ/ማስከትነቴ ይረጋግጣልኩ፡ የሰምም ለውጥ ገዢዎች	1 ወር
6	የቀረበ ቁረጥ ክፍያ /ገዢናት	4 ወር
7	በመንግሥት ለራተኞች አስተዳደር እዋዎ መመራት የሚቀርቡ የአፈጻጸም አበቱታዎች	1 ወር
8	የሥራ ክርክር ገዢዎች /ከየተደረገ የ1995 ድምር	2 ወር
9	የበት ክረዳ ገዢዎች	2 ወር
10	የሰሌከና የመብረት ክፍያዎች	2 ወር
11	የዋስትና ጥያቄ	በተቋሉ ቁጥነት
12	አካልን ነገ ማውጣት	በተቋሉ ቁጥነት
13	ከለይ ከተመለከተት ወጪ ያለ የውል ገዢዎች	6 ወር
14	ከውል ወጪ ታላሬነት	9 ወር
15	የአድገኛ በዘነት ገዢ	4 ወር

ጥናት፡- የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፎ/ቤት

የቀበር ፖስታ

- የቃዕቶች የወ/መ/ሥ/ሥ/ ህን ቁ. 94ኛ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ህን ቁ. 197 መሳሪያ
በመሳሪያ ተግባራዊ ሌያዥርጥ ይገባል::
- የፍርድ በት የቀበር ፖስታ በተቋላ መጠን የቀበርውንን በዘት መቀነስ እና
ለያተካር ይገባል::

የበ. መግቢትና ትኩረቶች

Caseflow Management, Date Last Modified: January 2, 2005
<http://www.ncsconline.org/WC/FAQs/CasManFAQ.htm>

David C. Steelman, caseflow management: The Heart of Court Management in the New Millennium, National Center for State Courts, 2000. P. i

Thomas N. Duening, Management: principles and guidelines, Atomic Dog publishing, USA, 2003, p 6

Ernest C. Friesen, The delay problem and the purpose of courts, National Court Center for State Courts, 1991, p 24

Caseflow management guide, Published by the State Court Administrative Office, Lansing, 2003, p 2

Remedies of Court Congestion, Syncrause Law Review 19 (1968): 714

Maureen Solomon, caseflow management in the trial court, American Bar Association, 1973, Chicago, pp. 29--30

Thomas Church et al., Justice Delayed: The Pace of Litigation in Urban Trial Courts (Williamsburg, Va.) National Center for State Courts, 1978

http://www.ncsconline.org/Projects_Initiatives/BPI/CaseflowManagement.htm

**በኢትዮጵያ የፍትሃዣዎች ስነ ስርዓት ታክኖሎጂ አንቀጽ ነጥቦች፡ ከተ
መጋቢት ቤት ተደርጓል፡ 1996**